

Renata Drulienė

KAIŠIADORIŲ KRISTAUS ATSIMAINYMO KATEDRA

Kaišiadorių muziejus
2008

UDK 726(474.5)
Dr346

Leidimą parėmė Kaišiadorių rajono savivaldybė
Kaišiadorių vyskupijos kurija
Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo parapija

Redaktorė Audronė Sakalauskaitė
Fotografai Kostas Radlinskas
Dizainerė Jurgita Machrova

© Renata Drulienė, 2008
© Kaišiadorių muziejus, 2008
© UAB „Petro ofsetas“, 2008

ISBN 978-9955-815-73-0

TURINYS

Įžanga	5
I. Lietuvos sakralinės architektūros ir dailės raida 1900–1940 m.	7
II. Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedra	
2. 1 Šventovės statybos istorija 1906–1936 m.	15
2. 2 Katedros architektūros analizė	18
2. 3 Eksterjero atnaujinimai ir rekonstrukcijos 1945–2005 m.	25
III. Katedros interjeras (dekoras, įranga)	
3. 1 Dekorاس	32
3. 2 Altorių ikonografija ir bažnytinės įrangos meninė raiška	37
3. 3 Interjerą kūrę menininkai	
3. 3. 1 Vincentas, Silvanas, Adomas Jakševičiai	52
3. 3. 2 Ignas Rudolfas	55
Santrauka	56
Santrumpos	58
Bibliografijos sąrašas	59
Iliustracijų sąrašas	65
Priedai	68

Ižanga

*“...meno kūrinys viso labo tėra tik tam tikra meninė aplinka, kurios uždavinys – žmogaus sieloje sužadinti palaimos jausmą (...), dvasiniame žmogaus ryšyje su Dievu ir dieviškojo apreiškimo slėpiniais būti tarpininku...”*¹

Max Dvorak

Bažnyčia visais amžiais mokėjo puoselėti ir saugoti meno turtus, akivaizdžius tikėjimo liudytojus. Todėl Lietuvoje, nepaisant visų istorinių negandų, religinė dailė išliko gausiausia. Skirtingai nei beveik visiškai prarastas Lietuvos dvarų kultūros paveldas, ji šiuo metu sudaro vertingiausią nacionalinio meno paveldo dalį. Meniškuose ir istoriškai vertinguose sakralinės dailės kūriniuose juntama jų dvasinė dimensija. Juose atsispindi tam tikros pamaldumo formos, gilus tikėjimas, stiprinęs ir teikęs vilties Lietuvos žmonėms sunkiausių išbandymų metais, nes „tikėjimas natūraliai linksta reikštis meninėmis formomis bei istoriniais liudijimais, turinčiais vidinės evangelizacinės jėgos ir kultūrinės vertės“ (iš popiežiaus Jono Pauliaus II laiško *Moru proprio forma*, 1993).

Visų laikų krikščioniškojo meno kūriniai išryškina labiausiai pamėgtus siužetus, religines intencijas. Ankstesniųjų laikų sakralinio meno kūriniai atspindėdavo svarbiausius visos tautos ir valstybės istorinės raidos momentus, skaudžių netekčių periodus, kurie visuomet palikdavo akivaizdžius pėdsakus tautos mentalinėje plotmėje.

Šiandien ir sakralinė dailė sulaukia vis didesnio susidomėjimo. Ypač daug dėmesio ir išsamių studijų skiriama XV – XVIII amžiaus dailei. Šiuo metu Lietuvos menotyrininkai ir meno istorikai jau turi sukaupę nemažai menotyrinės ir istorinės medžiagos apie ankstesniųjų amžių bažnytinį meną² ir jo vystymosi raidą. Atskiruose leidiniuose ir straipsniuose analizuojami konkretūs Lietuvos sakralinės dailės kūriniai ar šventovių pastatai. Pastaruoju dešimtmečiu pradėtas leisti Lietuvos sakralinės dailės katalogas, kuriame bandoma ištirti, pristatyti ir katalogizuoti bažnytinį meną pagal vyskupijų dekanatus. Yra nemažai studijinių kelių autorių darbų apie vieną konkretų unikalų bažnytinio meno objektą ir analizuojamos atskiros bažnytinio meno sritys³. Tuo tarpu netolimos mūsų praeities (XX a. pirmosios pusės) bažnytinis menas tik pradėtas tyrinėti. Dėl XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje nepalankiai susiklosčiusių istorinių politinių Lietuvos valstybės ir Bažnyčios egzistavimo aplinkybių nemaža dalis religinės dailės vertybių iki šiol nėra sulaukę tyrinėtojų dėmesio. Šie tyrimai kol kas plačiau apima sakralinio meno raidos, bendrų tendencijų sritis, o išsamiau išanalizuoti dar ne visi konkretūs meno objektai. Tiesa, visuomenei yra pateikta nemažai išsamių studijų apie sakralinę XX a. pradžios architektūrą, tačiau dailės objektus analizuojančių studijų dar nėra daug⁴.

Šioje studijoje pateiksime kiek galima išsamesnę vieno iš XX a. sakralinio meno objektų – Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedros – statybos ir raidos istoriją, visapusiškai atskleidžiant meninės raiškos ir estetikos savitumus bendrame 1900–1940 m. periodo sakralinės architektūros ir dailės kontekste.

Kaišiadorių katedra yra gana naujas sakralinio meno objektas, kuris dar nebuvo aptartas kaip visuma, išsamiau netyrinėtas ir neanalizuotas jos architektūrinis-stilistinis sprendimas,

1. Šinkūnaitė L. Pašnekesiai apie sakralinį meną // Artuma. 2000, Nr. 2, p. 14.

2. Toliau terminu „bažnytinis menas“ bus aprėpiamos kartu visos šio meno sritys – architektūra, dailė, skulptūra.

3. Čia paminėtos kelios iš tokio tipo studijų: „Tytuvėnų Bernardinų bažnyčia ir vienuolynas. Sud. D. Klajumienė“; Halinos Kairiūkštytės-Jaciniienės „Pažaislis, baroko vienuolynas Lietuvoje“, D. Klajumienės „XVIII a. sienų tapyba Lietuvos bažnyčių architektūroje“; nemažai Laimos Šinkūnaitės straipsnių: „Apšviesta triumfuojančios bažnyčios. Kauno bažnyčių dailė XVII a. II p.-XVIII a. pr.“, „Kauno Šv. Jurgio bernardinų bažnyčia: interjero įrangos kaita ir raida“, „Pašnekesiai apie sakralinį meną“ ir kiti. Apie bažnytinės architektūros vystymosi raidą rašė Mindaugas Paknys „Mecenatystės reiškinys XVII a. LDK. Bažnytinės architektūros užsakymai“.

4. Sakralinio meno vystymosi raidą bei bendras tendencijas tyrinėjo: Giedrė Jankevičiūtė „Dailė ir valstybė. Dailės gyvenimas Lietuvos respublikoje 1918-1940.“; Skirmantė Smilgytė-Zeimienė daugybėje straipsnių publikuotų „Menotyros“ žurnaluose, specializuotame „Dailės“ leidinyje bei 2002 m. išleistame straipsnių rinkinyje „Kultūrologija 9. Lietuvos menas permainų laikais“. Apie sakralinę XX a. pr. architektūrą rašė Nijolė Lukšionytė-Tolvaišienė „Dailė. Istorizmas ir modernizmas Vilniaus architektūroje“. Šiame leidinyje autorė daugiau domėjosi Vilniaus krašto architektūra, nors nurodė, kad panašios tendencijos dominavo ir visoje likusioje Lietuvos dalyje. Petras Blaževičius knygelėje „Rokiškio krašto bažnyčios“ tarp kitų šio krašto bažnyčių trumpai pristatė kelias XX a. pr. pastatytas šventoves. Taip pat vos keli architektūriniai bei sakralinės dailės objektai yra pristatyti jau minėtame Sakralinės dailės kataloge. Apie Kaišiadorių vyskupijos sakralinio meno paveldą bei jos ribose esančias bažnyčias ir jose dirbusius kunigus nemažai informacijos pateikta Svetlanos Poligienės sudarytame ir 2006 metais išleistame kataloge „Kaišiadorių vyskupija ir jos sakralinis paveldas“.

interjero dekoras, bažnytinė įranga ar altorių ikonografinė programa bei meninė raiška.

Pirmoje knygos dalyje apžvelgsime bendrą 1900–1940 m. Lietuvos sakralinės architektūros ir dailės raidą. Atskirai apžvelgdami šias dvi bažnytinio meno sritis geriau susipažinsime su jų raidos tendencijomis ir akcentuosime sunkumus, susijusius su tuometine meno ir visuomenės situacija. Tai padės suvokti, kokioje aplinkoje buvo statoma Kaišiadorių šventovė ir kas lėmė jos meninę raišką.

Antroji leidinio dalis, skirta šventovės istorijai, suskirstyta į tris skyrius. Pirmajame skyriuje aptariama ištisus tris dešimtmečius trukusios bažnyčios statybos istorija. Ją rašant remtasi negausia, neišsamia ir nevisuomet teisinga literatūros teikiama informacija, papildant ir patikslinant jos duomenis archyvinių dokumentų ir rankraštinų nepublikuotų šaltinių pateikiamais duomenimis. Antrajame skyriuje analizuojama katedros architektūra. Išskiriami ir aptariami architektūros ansamblio elementai ir jų tarpusavio santykis, apibūdinamas katedros stilistinis sprendimas ir ryšys su aplinka. Trečiajame skyriuje tyrinėjamos perstatymai ir atnaujinimai, atlikti 1948–2006 m. laikotarpiu. Aiškinamas jų tikslingumas ir priežastingumas.

Trečiojoje knygos dalyje apibūdinamas katedros interjeras. Pirmajame skyriuje trumpai aptariamas bažnyčios dekoras, kurį sudaro trys dekorų elementai – keturios sienų tapybos freskos, langų vitražai ir negausūs lipdybinio ornamanto motyvai. Antrajame skyriuje apžvelgiama ir analizuojama bažnytinės įrangos (sakyklos, choro, vyskupo sosto, krėslų kanauninkams, tvorelių ir altorių) meninė raiška. Aptariama altorinių ikonografinė programa, nurodant juose esančių paveikslų kopijų (ne visų) prototipus ir įvardijant prototipų autorius. Trečiojo skyriaus pirmajame poskyryje, remiantis Kaišiadorių miesto muziejaus archyvuose sukaupia, saugoma ir nuolat papildoma medžiaga, supažindinama su menininkais Vincentu, Adomu ir Silvanu Jakševičiais: pateikiami trumpi biografijos duomenys, aptariama jų kūryba (palyginami jų sukurti sakralinio meno kūriniai, esantys Kaišiadorių katedroje ir kitose bažnyčiose). Antrajame šio skyriaus poskyryje, remiantis labai kuklia informacija, trumpai aptariami dailininko Igno Rudolfo nutapyti paveikslai Lietuvos bažnyčioms.

Už pasitikėjimą ir suteiktą geranorišką pagalbą, naudojantis vyskupijos kurijos ir bažnyčios archyvais, ir už paskolintas archyvinės nuotraukas autorė dėkinga Kaišiadorių katedros kancleriui kunigui Gediminui Tamošiūnui, už pagalbą ir informaciją sisteminant surinktą archyvinę medžiagą – Vytauto Didžiojo universiteto Menų instituto dr. doc. Laimai Šinkūnaitei, už leidimą naudotis Kaišiadorių muziejaus archyvais, nuoširdų dalijimąsi turima informacija ir už šios studijos publikavimo inicijavimą – Kaišiadorių muziejaus direktoriui Olijardui Lukoševičiui.

XX a. pradžios periodas Lietuvai, kaip ir visai Europai, buvo labai permainingas ir sunkus. Tai neišvengiamai turėjo įtakos ir religiniam Lietuvos gyvenimui, nebuvo apsieita be skausmingų netekčių, permainų ir sunkumų. Kita vertus, šis laikotarpis, remiantis bažnyčių raidos dėsniniais, anot Skirmantės Smilingytės-Žeimienės, laikomas vientisu atgajos periodu tarp dviejų Rusijos valdžios okupacijų⁵.

Jau nuo XIX a. pabaigos iki pat 1904 metų Lietuvos katalikus ir katalikišką bažnyčią negailestingai engė carinė Rusijos valdžia. Ji kaip įmanyma stengėsi apriboti katalikybės gyvavimą, tam pasitelkdama visas įmanomas priemones, net ir tokias, kaip bažnyčių statybos apribojimas ar visiškas uždraudimas. Kaip teigia Ignas Šlapelis, XX a. pradžioje leidimai naujoms bažnyčioms statyti buvo gaunami labai sunkiai⁶. Tuo tarpu jau esamas bažnyčias buvo uždrausta remontuoti ar atnaujinti, dažniausiai jos būdavo uždaromos ar visai sunaikinamos.

Padėtis visiškai pasikeitė apie 1904–1908 metus. Tada prasidėjo pirmasis XX a. pradžios bažnyčių statybos etapas – Katalikų Bažnyčiai buvo grąžinta daug jai anksčiau priklausiusių, bet vėliau rusų valdžios atimtų pastatų, kuriuos reikėjo iš naujo renovuoti bei pritaikyti, taip pat imta statyti daug naujų šventovių. Tačiau, Lietuvai vis dar esant Rusijos imperijoje, šias statybas reguliavo Kitataučių dvasinių reikalų valdymo ir Statybos įstatymai, išleisti 1896 m. ir 1900 m. Jais remiantis buvo prašoma generalgubernatoriaus leidimo, norint vykdyti bet kokius darbus, susijusius su bažnyčių statyba ar remontu. Asmenys ar bendruomenė, norėjusi statyti naują bažnyčią, turėjo kreiptis į vietos valdžią ir atitinkamą vyskupijos valdytoją, kad šie pritarėtų ir patvirtintų statybos būtinybę, o gavus jų patvirtinimus, perduoti juos Vidaus reikalų ministerijai, kuri priimdavo galutinį sprendimą. Kiek vėliau, apie 1905 metus, caras išleido naują įsaką dėl Katalikų Bažnyčių statybos, kuris kiek pakeitė statybų pradžiai būtinas sąlygas: dabar reikėjo gauti leidimą iš dvasinės vyriausybės, nurodyti, iš kur bus gaunamos lėšos ir ar jų užteks statybos darbams vykdyti, ir atitikti tuo metu galiojusio Statybų įstatymo reikalavimus. Tai, anot S. Smilingytės-Žeimienės, buvo lyg ir antrojo bažnyčių statybos etapo, kuris tęsėsi iki 1914 metų, pradžia. Šiuo etapu buvo išduota bene daugiausia (apie 46) leidimų sakralinių pastatų statyboms Vilniaus ir Kauno gubernijose⁷.

Beje, visą tą laiką Lietuvoje niekas nefinansavo Katalikiškų bažnyčių statybų. Jos buvo statomos iš aukotojų surinktų ir kartais atsirandančių fundatorių – dvarininkų dovanotų lėšų. Iki Pirmojo pasaulinio karo buvo dar vienas finansavimo šaltinis. Tai Pagalbinis Romos katalikų dvasininkijos kapitalas, kurį įsteigė caras iš nusavinto Katalikų Bažnyčios turto. Šį kapitalą jo pavedimu valdė Vidaus reikalų ministerija, o palūkanas paskirstydavo visoms vyskupijoms eiliškumo tvarka. Pastarosios savo nuožiūra lėšas skirstė vyskupijos bažnyčioms. Deja, šios lėšos mažai turėjo įtakos statybų eigai, juolab kad jos buvo gaunamos tik kunigams pateikus motyvuotus prašymus⁸.

Per Pirmąjį pasaulinį karą bet kokios pradėtos statybos buvo nutrauktos, o naujose statybvietėse ir jau veikusiose šventovėse patirta daug nuostolių. Pasibaigus karui ir Lietuvai atgavus nepriklausomybę, prasidėjo dar vienas statybų etapas – buvo renovuojamos sugriautos

5. Smilingytė-Žeimienė S. Pasaulietinė valdžia ir Lietuvos bažnyčių dailė XX a. I pusėje // Kultūrologija 9. Lietuvos menas permainingais laikais / Sud. A. Aleksandra-vičiūtė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2002, p. 318.

6. Šlapelis I. Katalikų Bažnyčios meno istorija. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidykla Nr.626, 1935, p. 141.

7. Smilingytė-Žeimienė S. Kultūrologija 9., ten pat, p. 318-321.

8. Ten pat, p. 323-324.

9. Ten pat, p. 325.

10. Ten pat. P. 333.

11. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940. Kaunas: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003, p. 243–245.

12. Smilingytė-Žeimienė S. Apie katalikų bažnyčios poziciją religinės dailės atžvilgiu XIX a. pab. – XX a. I pusėje // Menotyra. 2004 Nr. 3 (36), p. 37.

13. Šlapelis I., ten pat, p. 142.

14. Bažnytinė provincija buvo įkurta 1926 m. Beje, ši Bažnytinė Provincija buvo jau antroji. Pirmoji buvo sukurta dar XIII a. valdant karaliui Mindaugui, pirmajam Lietuvoje priėmusiam krikštą. Ši Provincija, kaip ir katalikų tikėjimas, tuomet gyvavo labai trumpai, iki Mindaugo žūties – 1263 m. žr. Fabijonavičius J. Bažnyčios ir religinės bendruomenės Lietuvoje. Vilnius: Mokslas ir gyvenimas, 1994, p. 13–15.

bažnyčios ir statomos naujos. Šiems darbams kuruoti prie Vidaus reikalų ministerijos buvo įsteigta Tikybų ministerija, vėliau priklausiusi Švietimo ministerijai⁹. Tarpukariu Bažnyčiai, kaip ir visam kraštui, teko kęsti nepriteklių, nes karas visapusiškai nualino visą kraštą, todėl iš gyventojų surinkti reikiamą kiekį aukų tapo beveik neįmanoma. Būdavo, kad parapija, savo lėšomis pradėjusi statyti bažnyčią, sugebėdavo padėti tik jos pamatus ir išmūryti sienas iki langų, o tolesniems darbams lėšų jau nelikdavo. Tada patys kunigai buvo priversti ieškoti valstybės paramos – prašyti dotacijų ar paskolų, kurios tapdavo vieninteliu išsigelbėjimu pritrūkusioms lėšų statyboms¹⁰. Tačiau jauna valstybė šelpė Katalikų Bažnyčią tik esant ypač būtinam reikalui. Nors ši parama būdavo labai ribota, tačiau bažnyčių statybos ar remonto darbams buvo dovanojama ar lengvatinėmis sąlygomis leidžiama įsigyti tam tikrą kiekį medienos. Kaip tik dėl to didžioji dauguma naujų bažnyčių, kurias imta projektuoti ir statyti, buvo medinės. Paaiškėjo, kad medienos poreikis yra milžiniškas. Valstybė siekė išsaugoti miškus nuo visiško išnykimo, todėl paskelbė, jog medinių bažnyčių projektai nebus tvirtinami, taip skatindama pradėti mūrinių bažnyčių statybą. Deja, jokios didesnės finansinės pagalbos nebuvo pažadėta. Tokia beviltiška padėtis tęsėsi iki pat trečiojo dešimtmečio vidurio, kai 1926 metais Lietuva pasirašė konkordatą su Vatikanu. Viena iš jo punktų buvo nurodyta, kad bus teikiama tam tikra finansinė parama krašto šventovių statybai ir remonto darbams. Šią finansinę paramą papildė ir patriotiškai nusiteikusių Lietuvos žmonių piniginės aukos. Bažnyčių statybą rėmė ir dvarininkai, užsienyje gyvenę lietuvių kilmės kunigai, o vėliau ir didieji valstybės veikėjai. Kaip teigia menotyrininkė Giedrė Jankevičiūtė, ketvirtajame dešimtmetyje, augant aukotojų skaičiui bei jų aukų dydžiui, atitinkamai plėtėsi ir statybų galimybės. Buvo imta statyti daugiau, gražiau ir stilingiau¹¹.

Visi aptartojo periodo su bažnyčių statybos raida susiję veiksniai neišvengiamai stabdė ir žlugdė bažnytinės architektūros ir dailės meninę raišką, kuri, deja, ir šiaip jau buvo nevientisa. To priežastimi galima laikyti XX a. pabaigos architektūrą, kuri, neturėdama savo stiliaus, bandė jungti ir derinti senųjų epochų architektūrinių stilių elementus. Tapusi eklektiška ir anaip tol ne visada išlaikanti darnią ir harmoningą visumą, ji įsiliejo į dvidešimtojo amžiaus pradžios architektūros visumą. Natūralu, kad originalumu tuometiniai pastatai nepasižymėjo, be to, retai kada viename pastate buvo išlaikoma viena stilistika. Tokią situaciją lėmė du reiškiniai: 1) Lietuvoje (kaip ir visoje Europoje) dominavo neogotikos stilius, tuo metu atitikęs visus istoriškumo reikalavimus, ir Popiežiaus Pijaus IX pripažintas ir paskatintas, ilgam tapęs neoficialiu, tačiau visuotiniu bažnytiniu stiliumi¹²; 2) didelė dalis XX a. pirmame dešimtmetyje suprojektuotų sakralinių pastatų buvo projektuoti dviejų architektų – E. Straundmano ir Vaclovo Michnevičiaus (jų architektūriuose darbuose dominavo neogotikos stilius)¹³.

XX a. antrajame dešimtmetyje, t. y. pirmaisiais nepriklausomybės metais, padėtis architektūrinės stilistikos srityje mažai kito, nes, kaip minėta, tada pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į sugriautų šventovių atstatymą ir pertvarkymą. Anot G. Jankevičiūtės, naujų bažnyčių projektavimas ir statyba apskritai suaktyvėjo tik prasidėjus antrajam nepriklausomybės dešimtmečiui (apie 1925 m.). Tačiau ir tada dauguma sakralinių pastatų išlaikė neogotikinį stilių, nes labai daug tuo metu vis dar atstatomų bažnyčių buvo suprojektuotos prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Taip pat šis stilius buvo įsitvirtinęs ir pamėgtas Lietuvos bažnytinėje provincijoje¹⁴. Mažų

miestelių fone smailiabokštė, grakšti raudonų plytų bažnyčia, viduje tvyrant rimčiai, kėlė gyventojams pagarbos ir susižavėjimo jausmą, tad tebebuvo laikoma bažnytinės architektūros etalonu¹⁵. Nors negalima nepastebėti, kad vis dėlto mažesniuose vyskupijų miesteliuose buvo statomos ir kitų istorinių stilių šventovės: neobaroko, neoromanikos, o kartais ir sujungiant kelis stilius į vieną¹⁶.

Prabėgus dar keleriems metams, pačioje XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje, Lietuvoje ėmus aktyviai svarstyti Lietuvos tautiškumo klausimą, buvo nuspręsta, kad vis dėlto mūsų krašto sakralinei architektūrai savo formomis yra artimesnis baroko stilius. Tada naujai projektuojamose šventovėse imti taikyti baroko stilizacija. Kaip teigia G. Jankevičiūtė, tuometinė trečiojo dešimtmečio pabaigos projektuotų šventovių stilistiką gana keblu apibūdinti: joje dažnai neoklasicistiniams bažnyčių tūriams pritaikyti neobarokiniai elementai¹⁷. Kaip tik tada pasigirdo pirmieji nepasitenkinimo pernelįg prabangia, puošnia ir dažnai neracionalia sakraline architektūra atgarsiai. Prasidėjo stropus naujų architektūrinių formų ieškojimas. Savo ruožtu ir valdžia bažnyčių projektams ėmė kelti didesnius estetinius reikalavimus, supratusi, kad šie pastatai dažniausiai reprezentuoja Lietuvą. Šis darbas buvo pavestas Dailės komisijai ir Statybos tarybai, kurios svarstė ir tvirtino architektų pateiktus projektus. Tuomet visas dėmesys buvo sutelktas ne į pastato puošnumą, bet į funkcionalumą, proporcijų darną bei vientisumą¹⁸. Visa tai neišvengiamai vedė prie bažnytinės architektūros modernėjimo.

Beje, ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje bažnytinėje architektūroje sparčiai plintantis modernizmas pakeitė nusistovėjusį požiūrį ir į šventovių dekoravimą. Siekdamas išlaikyti stilistinę vientisumą, architektas privalėjo bendradarbiauti ir su dailininku, kuris turėjo sukurti pastato architektūrai derantį dekorą bei vidaus įrangos elementus¹⁹. Vis dėlto bažnytinė dailė turėjo pereiti gana ilgą ir ne ką lengvesnį raidos etapą, kad pajėgtų sudaryti vientisą ir harmoningą visumą su vis modernėjančia architektūra.

Iki XIX a. bažnytinės dailės paskirtis buvo suprantama kaip liturgijos akompanimentas, apeigų sutaurinimo ir religinio švietimo priemonė, primenanti žmogui apie visas Kūrėjo teikiamas malones, mokanti gerbti ir mylėti Kristų bei išpažinti katalikų tikėjimą. Tada visoje Europoje bažnytinis menas ėjo lygiagrečiai su pasaulietiniu menu, netgi užėmė meno srityje pirmąsias pozicijas ir diktavo menines tendencijas. Kaip pažymi S. Smilingytė-Žeimienė, bažnyčių dailė buvo apibrėžta autonominė sritis. Tuo tarpu dar XIX a. pabaigoje, menui sparčiai modernėjant, Katalikų Bažnyčia ėmė nepritarti jo skleidžiamoms idėjoms, naujoms meninės raiškos priemonėms ir atitolo nuo pasaulietinio meno. Ilgainiui dėl tam tikrų bažnytinio meno turinį ir pavidalą reglamentuojančių bažnytinių kanonų visai nuo jo atsiskyrė. Tačiau didžiausią įtaką šiam atsiskyrimui padarė XIX a. pabaigos – XX a. pradžios nacionalinė situacija Lietuvoje. Tuo metu rusų caro įsakymu buvo vykdoma rusifikacijos programa, pagal kurią buvo kiek įmanoma slopinamas katalikybės sklaidimas, naikinama ir draudžiama viskas, kas bent kiek susiję su jos sklaidimu ir propagavimu. Tuo tarpu menas, kaip visiškai nuo esamos visuomeninės situacijos priklausomas reiškinys, pakrypo į sparčiai socialistine linkme žengiančio ir tobulėjančio visuomenės gyvenimo pusę, kur žmonijos mąstymas buvo kreipiamas naujos filosofinės koncepcijos link – kategoriškai neigti katalikiškojo (bažnytinio) pasaulėvaizdžio sampratą, skelbti

15. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė., ten pat, p. 247–248.

16. Kaip pavyzdį galima nurodyti Kaišiadorių vyskupijoje Gegužinės kaime esančią 1908 metais pradėtą statyti neobarokinę akmeninę bažnyčią, kuri buvo baigta 1938 m.

17. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė., ten pat, p. 248.

18. Smilingytė-Žeimienė S. Kultūrologija 9., ten pat, p. 327–328.

19. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė., ten pat, p. 250–251.

20. Smilingytė-Žeimienė S. Menotyra. 2004 Nr. 3 (36)., ten pat, p. 34-35.

21. Šventojo Sosto doktrina sukurta pagal Popiežiaus Leono XIII-tojo encikliką „Rerum novarum“, paskelbtą 1891 m., kurioje ypatingas dėmesys buvo skirtas paprastam žmogui, tuo siekiant sugrąžinti kuo daugiau žmonių prie tikėjimo tiesų ir bažnyčios, taip pat bandoma spręsti socialinius klausimus. Žr. Smilingytė-Žeimienė S. XX a. pirmosios pusės pamaldumo tradicija ir jos atspindys Lietuvos bažnyčių dailėje // Dailė 31. Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2003, p. 159.

22. Smilingytė-Žeimienė S. XX a. pirmosios pusės pamaldumo tradicija ir jos atspindys Lietuvos bažnyčių dailėje // Dailė 31. Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2003, p. 159.

23. Smilingytė-Žeimienė S. Jėzaus kulto raiška XX a. I p. Lietuvos religinėje dailėje // Menotyra 2003. Nr. 3, p. 16.

24. Smilingytė-Žeimienė S. Dailė 31., ten pat, p. 164.

25. Smilingytė-Žeimienė S. Menotyra 2003 Nr. 3., ten pat, p. 17-18.

antikatalikišką ir antibažnytinę poziciją. Pats menas tapo tiesiogine grėsme katalikų tikėjimui ir žlugdė jo religinę moralę. Bažnyčios tarnai savo ruožtu pasmerkė naująjį avangardinį meną ir jo sroves, teigdami, kad jo simbolika labai nutolo nuo krikščioniškosios simbolikos. Tokia ar panaši situacija buvo ir kitose Europos šalyse. Tai atskleidžia Popiežiaus Pijaus IX 1873 metais parašytas laiškas visiems menininkams „Potestas tenebrarum“, kuriame jis smerkė naujojo meno atstovus ir gyrė tą mažumą menininkų, kurie savo kūryba stengėsi atgaivinti krikščioniškojo religinio meno pradus²⁰.

Taigi bene visi XX a. pradžioje, o ypač ketvirtame jo dešimtmetyje, Europoje vykę reiškiniai buvo nesvetimi ir Lietuvai, nes tuo metu Lietuvos kultūriniai, religiniai ir verslo ryšiai su Europos šalimis buvo labai glaudūs. Ypač tai skatino ir palaikė Lietuvos dvasininkija. Kaip tik todėl ir Lietuvoje pasklido ir tapo aktualios pasaulio teologų pažžiūros į dailę ir tam tikros dvasininkų hierarchų nuostatos dailės atžvilgiu, išdėstytos Šventojo Sosto doktrinoje²¹. Joje skelbiama, kad religinis menas turi būti socialiai reikšmingas, sugebantis teikti džiaugsmą, tarnauti Dievui ir tautai. Buvo proteguojama ir istorizuojanti dailė, skatinusi menininkus atsigręžti į istorinę senosios krikščioniškosios dailės tradiciją. Tuo metu susiformavo ir nauja bažnytinė ideologija, kuriai pradžią davė minėtoji doktrina. Ji susikoncentravo ties karitatyvinės veiklos propagavimu, Dieviškosios meilės ir globos akcentavimu bei skleidimu²². Ta linkme pakrypo ir XX a. pradžios bažnytinė dailė. Joje pastebimas akivaizdus senųjų tradicijų kaitos procesas, kai kančių ir skausmą perteikiantys siužetai pakeičiami į meilę ir begalinę globą simbolizuojančius siužetus, kurie tapo populiariausiais ir dominuojančiais ne tik XX a. pradžioje, bet ir visu šio amžiaus bažnytinio meno periodu. Kūrinių siužetuose ėmė dominuoti Viešpaties gerumą ir gailestingumą atskleidžiantys ikonografiniai tipai, ėmė nykti Kristaus mirties bei Kristaus kančių vaizdiniai. Išimtimi tapo tik Nukryžiuotojo siužetas, visuomet buvęs ir esantis pagrindinis akcentas, pasakojant Kristaus gyvenimo istoriją. Kaip nurodo S. Smilingytė-Žeimienė, tuo metu, kaip ir ankstyvosios krikščionybės laikais, išpopuliarėjo Jėzaus-Gerojo ganytojo, Kristaus Karaliaus, Jėzaus tarp vaikų ar žmonių ir ypač Švenčiausiosios Jėzaus Širdies ikonografiniai tipai²³. Pastarasis siužetas, kaip ir Nukryžiuotojo, itin dažnai Lietuvoje buvo vaizduojamas jau nuo XVIII amžiaus ir dažnai gretintas su Nekalčiausios Marijos Širdies atvaizdu. Švenčiausiosios Jėzaus Širdies atvaizdas neturėjo išskirtinės originalios meninės raiškos ir dažniausiai buvo kopijuojamas nuo žinomų kitų šalių dailininkų tapytų paveikslų, tiksliai juos atkartojant. Tuo tarpu, vietiniai dailininkai profesionalai sukūrė ne itin daug originalių jo atvaizdų. Aptariamuoju periodu daugiau pakito Marijos Širdies siužeto simbolinė ikonografija. Prisitaikant prie minėtos naujos bažnytinės ideologijos, Marijos Širdį pervėręs durklas, kaip jos skausmo simbolis, pakeičiamas spindulių glorija arba širdis tiesiog švelniai iki pusės pridengiama ranka, kaip meilės, švelnumo ir globos simbolis²⁴. Jėzaus Širdies kultas, kaip nurodo S. Smilingytė-Žeimienė, tapo bene pačiu svarbiausiu Katalikų Bažnyčioje ir buvo aktyviai proteguojamas jos valdytojų ir atskirų vienuolių. Ši tematika, visapusiškai atspindėdama Šventojo Sosto doktrinos akcentuotą Kristaus meilės ir gailestingumo idėją, ėmė dominuoti bažnytinėje dailėje ir skulptūroje. Vėl, kaip ir XVIII bei XIX amžiuose, Jėzaus Širdies vardu imtos tituluoti naujos ar jau esančios bažnyčios, jose įrengiami Jėzaus Širdies garbei skirti altoriai²⁵.

Taip pat išskirtinio dėmesio sulaukė ir Kristaus – Gerojo ganytojo tipažas. Šios tematikos kūriniai paplito beveik visose Lietuvos bažnyčiose, jais buvo dekoruojami sakralinių pastatų eksterjerai ir interjerai²⁶. Šis siužetas puikiai atliepė kitai minėtos doktrinos nuostatai, kuri skatino atsigręžti į istorines krikščionybės ištakas, mat šios temos kūriniuose dominuojančio Kristaus su avinėliais siužetas yra atkeliavęs iš krikščionybės ištakų.

Marijos ikonografija, kaip teigia S. Smilingytė-Žeimienė, taip pat kito: nuo Sopulingąją, Rožinio ar Škapliernės Mariją vaizduojančių tipažų Lietuvos sakralinėje dailėje pereita prie Marijos Krikščionių pagalbos, Marijos Širdies, Nuolatinės globėjos, Marijos Maloningosios, Nekaltojo Prasidėjimo stebuklingųjų paveikslų vaizdavimo. Jiems buvo suteiktas Marijos Gailestingosios, žmonių pagalbininkės vaidmuo. Beje, Marijos Maloningosios ir Marijos Nekaltojo Prasidėjimo ikonografinius tipus tik nuo XIX a. pradžios imta laikyti skirtingais tipais. Iki tol jie buvo suprantami kaip vienas ir tas pats ikonografinis tipas – Marijos Nekaltojo Prasidėjimo, kurio ištakos siekia Viduramžius. Itin populiarius XX a. pradžioje buvo Aušros Vartų Gailestingumo Dievo Motinos siužetas. Jis išpopuliarėjo caro valdžiai vėl leidus katalikų procesijas ir piligrimines keliones prie Aušros Vartų. Šis siužetas buvo siejamas su laisve katalikų tikėjimui ir viltimi. S. Smilingytės-Žeimienės manymu, toks Marijos garbinimas buvo laikomas XX a. pradžios pamaldumo šerdimi, savo reikšme prilygstantis Jėzaus adoravimui²⁷.

Plito ir kitų šventųjų tematika kuriami siužetai. Bene dažniausiai tuo metu buvo garbinama šventojo Kūdikėlio Jėzaus Teresė, šventasis Jonas Boskas, šventasis Pranciškus Asyžietis, šventasis Juozapas ir šventasis Kazimieras.

Šventosios Teresės ikonografinis tipažas XIX a. antrojoje pusėje prilygo šventojo Antano Paduviečio kultui. Šiuos du šventuosius siejo meilė ir globa Kūdikėliui Jėzui. Todėl šventosios Kūdikėlio Teresės paveikslas ar skulptūra kartais buvo gretinami su Marijos ir kūdikio vaizdiniu. Tai ypač dažnai buvo daroma nuo XX a. ketvirtojo dešimtmečio. Tada jos kultas labai išpopuliarėjo ir buvo skirtas jaunų mergaičių pamaldumui skatinti. S. Smilingytė-Žeimienė teigia, kad „Teresės garbinimo plėtra atspindėjo tiek Šventojo Sosto ideologiją (...), tiek ir katalikiškos lietuvių visuomenės modernėjimo procesą“²⁸.

Kartu su šventąja Terese pradėta garbinti ir šventąjį Aloyzą Gonzagą – katalikiškos jaunimo organizacijos globėją. Jo kultas, skatinantis pamaldumą, tapo pavyzdžiu besimokantiems jaunuoliams. Šių šventųjų atvaizdai dažnai buvo vaizduojami poroje²⁹.

Itin populiarius buvo ir šventojo Kazimiero atvaizdas, taip pat siejamas su išskirtiniu skaistumu ir pamaldumo pavyzdžiu jaunimui³⁰.

Kunigo Jono Bosko kultas, įkūnijantis meilę ir globą vaikams, Lietuvoje išpopuliarėjo taip pat XX a. ketvirtajame dešimtmetyje italų dailininkų saleziečių dėka. Jie iki Pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje dirbo tik penkerius metus, bet per tą laiką spėjo gana plačiai išpopuliarinti šio 1934 m. kanonizuoto kunigo kultą. Bažnytinėje dailėje dominavo šventojo Jono Bosko skulptūros ar skulptūrinės kompozicijos. Tapyboje tipiškiausiu šio šventojo atvaizdu tapo pusfigūrio portreto, tapyto dailininko P. Crida'o pagal išlikusias jo fotografijas, kopijos³¹.

Šventasis Juozapas, kaip šeimos globėjas, taip pat tapo neatsiejamas nuo meilę ir globą proteguojančios Šventojo Sosto ideologijos. Akivaizdu, kad visi tuo metu garbinti ir išskirti šventieji buvo glaudžiai susiję su meilės ir globos skleidimu.

26. Ten pat, p. 16.

27. Smilingytė-Žeimienė S. Dailė 31., ten pat, p. 164.

28. Ten pat, p. 165-167.

29. Ten pat., p. 166. Taip pat žr. Lanzi F. ir G. Šventieji globėjai ir jų simboliai. Vilnius: Alma Litera, 20005, p. 201.

30. Ten pat., p. 167.

31. Ten pat., p. 167.

32. Divini cultus – išvertus iš lotynų kalbos būtų „Dievo garbinimas“. Divini – dieviškumas, pranašystė; Cultus – ugdymas, tobulinimas, lavinimas, gerbimas, garbinimas. Žr. Kuzavinis K. Lotynų – Lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 265, 211.

33. Smilingytė-Žeimienė S. Menotyra. 2004 Nr. 3 (36)., ten pat, p. 36-39.

34. Viena iš jų Bičiūno įkurta ir vado-vaujama „Šv. Luko cecho dirbtuvė“. In. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė., ten pat, p.256.

35. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė., ten pat, p. 263.

36. Smilingytė-Žeimienė S. Kultūrologija 9., ten pat, p. 321.

Visi šie bažnytinės dailės siužetai turėjo būti kuriami pagal tam tikrus, apie 1928 m. religiniam menui keltus reikalavimus: 1) jie turėjo skatinti tikinčiųjų religinius jausmus; 2) dailės kūriniuose nebuvo galima nusižengti istorinei tiesai ir bažnytinėms dogmoms; 3) kūriniuose turėjo būti įkūnytas dieviškasis pradas ir šlovinamas Kūrėjas; 4) menininkai, gavę konkretų užsakymą iš dvasininkų, galėjo tapyti religinius paveikslus tik pagal jų pateiktus nurodymus. Šie reikalavimai buvo sukurti remiantis Popiežiaus Pijaus XI tais pačiais metais paskelbtoje apaštališkoje konstitucijoje „Divini cultus“³² išsakytomis mintimis: Pijus XI griežtai nesmerkia modernaus meno, bet įspėja, kad niekas negali vardan meno įžeisti altorių šventumo ir drumsti dievotumą, bei pabrėžia, kad meno kūrinys tikėjimo tiesos turi būti aiškiai nurodomos ir lengvai suprantamos³³.

Kaip tik tokio pobūdžio bažnytinės dailės kūriniai plito po visą Europą, taip pat ir Lietuvą. Tačiau dėl tobulėjančių technologijų tų pačių siužetų kūrinių reprodukcijos ėmė masiškai plisti po visas katalikiškas bendruomenes. Joms platinti labai greitai susikūrė tam tikros bažnytinę įrangą pardavinėjančios įmonės, kurios galėjo pasiūstyti reikiamą prekę iš užsienio. Taip pat apie 1923–1924 metus Lietuvoje atsirado kelios bažnytinio meno dirbtuvės, užsiimančios bažnyčių dekoravimu³⁴. Taigi Lietuvoje plito užsienio ir vietos meistrų darbo šventųjų paveikslų kopijos, o jų plitimą ir populiarinimą skatino patys dvasininkai ir vienuolių draugijos, pasivadinusios šių šventųjų vardais. Apskritai tuo metu bažnytinis menas Lietuvoje gyvavo daugiau užsienio meistrų dėka. Vieni šių meistrų kūriniai buvo sukurti Lietuvoje, kiti atgabenti iš svetur. Vietinių profesionalų ir amatininkų mėgėjų sukurtos darbų kopijos pagal žinomų užsienio meistrų prototipus sudarė mažumą.

Kaip teigia S. Smilingytė-Žeimienė, XX a. antrajame dešimtmetyje vietos dailininkai buvo visiškai abejingi krikščioniškoms temoms. Bažnyčiai netgi buvo siūloma ruošti savo dailininkus iš kunigų tarpo. Tačiau, kaip pastebėjo G. Jankevičiūtė, tenka pripažinti, jog dauguma kunigų labai pragmatiškai žiūrėjo į bažnyčių įrangą ir puošybą, nes tai laikė ne pačiu svarbiausiu dalyku Krikščioniškų Bažnyčių atkūrimo procese³⁵. Paradoksalu, nes bažnyčių vidaus įranga buvo patikėta vietos vyskupų priežiūrai, kurie geriau nei kas kitas galėjo žinoti, ko reikia vienai ar kitai bažnyčiai. Deja, įranga buvo tiesiog užsakoma pas vietos meistrus arba įsigijamos šabloniškos meno kūrinių kopijos jau minėtose bažnytinę įrangą pardavinėjančiose įmonėse³⁶. Šios paveikslų kopijos užimdavo garbingą vietą pagrindiniuose altoriuose arba kiek mažesniuose altorėliuose, esančiuose koplyčiose. Labai dažnai pasitaikydavo kūrinių, kuriuose būdavo pavaizduotas tik kuris nors, dažniausiai centrinis, originalaus paveikslų siužetas, taip lyg sukuriant naują švento paveikslų tipą. Tačiau tai nebuvo labai smerktina, nes sekinių tradicija bažnytiniame mene gyvuoja labai seniai, juk niekas negali pakeisti ar perkurti krikščionybės istorijos ar tikėjimo tiesų.

Į profesionalius vietos dailininkus dvasininkai kreipdavosi tik tada, kai norėdavo įsigyti kažką išskirtinai lietuviško, susijusio su Lietuvos krikščionybės istorija ar su žymaus bažnyčios veikėjo įamžinimu, ko tikrai negalėjo gauti liturginių reikmenų parduotuvėje. Dvasininkai siekė įamžinti visus svarbius bažnytinius ir tautai reikšmingus įvykius, manydami, kad tik Bažnyčia turi tokią išskirtinę teisę ir galią susieti religinį ir tautinį atgimimą. XX a. pradžioje dvasinin-

kai tapo tarsi savotiškais memorialinių dailės kūrinių iniciatoriais ir steigėjais³⁷. G. Jankevičiūtė mano, kad tai buvo, ko gero, vienintelė dvasininkų paskata vietos dailininkams, skatinusi juos domėtis religine tematika ir kurti meno kūrinius bažnyčioms. Taigi, nors ir labai lėtai, tautinės tematikos kūriniai ėmė atsirasti katalikų šventovėse³⁸.

Pamažu santykiai tarp dailininkų ir dvasininkų tapo artimesni. Kunigai, norėdami akcentuoti bažnyčios nacionalinį savitumą, pateikdavo vis daugiau užsakymų vietos dailininkams. Taip atsirado poreikis įsteigti atitinkamas mokymo įstaigas, kurios rengtų bažnytinio meno specialistus. To ėmėsi Kauno Meno mokykla, ilgainiui parengusi nedidelį būrelį šios srities specialistų. Tačiau jų buvo nedaug, todėl sakralinio meno meistrų, kaip ir anksčiau, trūko. Bažnytinės tematikos siužetų mieliau ėmėsi senieji amatininkai dirbo taip, kaip buvo įpratę – tapė kunigų užsakyto siužeto paveikslus-kopijas. Ieškoti kažko naujo patiems ar rasti autorių, kuris sukurtų originalų projektą, jie nesistengė³⁹. Jų kūryboje pastebimas sekimas įprasta realistine vaizduosena, kurioje dominuoja simbolizmo ir akademizmo bruožai, kai paveiksluose kiekvienas pavaizduotas daiktas turėjo savo simbolinę reikšmę, o pats siužetas perteiktas per kasdieninio realaus gyvenimo scenas. Tokie paveikslai buvo visiems lengvai suprantami ir aiškūs. Kaip tik tokios kūrybos pageidavo tuometiniai bažnyčios atstovai – šios dailės užsakovai. Remdamiesi ne kūrinių meniškumu ar išlaikyta stilistika, o juos sukūrusių autorių pavardžių populiarumu arba kopijų prototipų kūrėjų garsiomis pavardėmis, jie nesuprato, kodėl Lietuvos intelektualai laikė tokį bažnytinį meną žemo meninio lygio ir net pavadino jį kičiniu menu⁴⁰.

Taigi akivaizdu, kad iki pat ketvirtąjo dešimtmečio pradžios bažnytinis menas Lietuvoje buvo niekam nesvarbi, antraeilė meno sritis. Ir tik apie 1931–1935 m. padėtis kiek pasikeitė. Tas nedidelis būrelis profesionalių dailininkų surengė kelias modernios dailės parodas krikščioniška tematika, kurios ir davė pradžią sakralinio meno atgijimui Lietuvoje. Tokia intencija buvo įsteigta Bažnytinio meno tyrimo, rinkimo ir ugdymo draugija. Kauno kunigų seminarijoje Bažnytinio meno draugijos iniciatyva buvo atidarytas Bažnytinio meno muziejus (tai buvo pirmasis tuo metu visoje Europoje bažnytinio meno muziejus). Periodinė spauda taip pat ėmė skirti daugiau dėmesio bažnytiniam menui, susidomėta jo istorija ir tendencijomis užsienio šalyse. Vis daugiau jaunųjų menininkų ėmė taikyti savo modernią tapybos plastiką šioje srityje. Jie šiame mene ėmė ieškoti jausmų ir misticizmo išraiškos, tuo tarpu liaudies meno elementai buvo naudojami kaip tautinio savitumo šaltiniai. Liaudies meno aspektu imta formuoti to meto moderni religinė dailė, o kartu suaktyvėjo kova prieš minėtą bažnytinį kičą. Dėl to neišvengiamai ėmė kisti sakralinės dailės stilistika. Ją spartino ir vietos dailininkų studijos užsienio šalyse. Visas šis progresas apčiuopiamų rezultatų davė tik miestų vietovėse ir kiek vėliau, o to meto provincijoje dominavo paprasti masinės gamybos ar kopijuoti kūriniai⁴¹.

Taigi nepaisant visų pastangų ir priemonių neišsileisti modernaus meno į bažnyčią, XX a. ketvirtajame dešimtmetyje moderniojo meno formos ir istorizmo dvasia pamažu, bet užtikrintai skverbėsi į bažnyčių architektūrą ir dailę. Ir, kaip teigia S. Smilingytė-Žeimienė, nors dvasinė vyriausybė ir buvo prieš stipriai modernizuotą ir standartizuotą pramoninį religinio meno pobūdį, tačiau bažnyčiose ėmė atsirasti vis daugiau šių šabloniškų dailės objektų, nes jie atitiko anksčiau minėtą reikalavimą – būti aiškiu ir lengvai suprantamu menu⁴².

37. Smilingytė-Žeimienė S. Dvasininkai – tarpukario memorialinių dailės kūrinių iniciatoriai //Menotyra . 2001 Nr. 2 (23), p. 44.

38. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė., ten pat, p. 255.

39. Ten pat, p. 258.

40. Ten pat, p. 262-267.

41. Jankevičiūtė G., ten pat, p. 258-259.

42. Smilgytė – Žeimienė S. Menotyra. 2004 Nr. 3 (36)., ten pat, p. 39.

Deja, ne visi to meto estetikai ir menotyrininkai bažnytinėje dailėje sugebėjo išvelgti tikrąjį krikščioniškąjį pradą. Kaip sako filosofas ir menotyrininkas Jonas Grinius, tam, kad meno kūrinys tikrai taptų krikščioniškas, reikia, kad jis būtų ištryškęs iš širdies, kuri myli Kristų ir dieviškąjį mokslą, gelmių, kad jis būtų sušildytas sielos ir nušviestas Dieviškos šviesos. Niekas negali labiau pakenkti krikščioniškajam menui, kaip „biznierių“ gaminamos kopijų kopijos, kuriose nėra nė krislelio individualaus menininko jausmo. Krikščioniškumo negali perteikti jokia technika, jis turi skliti iš kūrinio vidaus ir atskleisti aukštesnę ir gilesnę jo tikrovę, kurią ir išpažįsta religija, taip pakeldama meną ir suteikdama jam gilesnės prasmės ir rimties. Jo nuomone, kuri yra paremta filosofo J. Maritaino mintimis, išugdyti tokius menininkus, galinčius kurti tikrą sakralinį meną, yra labai sunku, ypač, tuomet kai visa to meto žmonija gyveno nutolusi nuo Kristaus, nes menininkai yra priklausomi nuo laiko dvasios⁴³.

Taigi visiškai natūralu, kad didžioji dalis XX a. pirmojoje pusėje sukurtų bažnytinės dailės kūrinių yra gana menkos meninės vertės katalikiško meno požiūriu, nes būtent tokia politinė ir visuomeninė padėtis tada dominavo Lietuvoje. Ilgą laiką, dar nuo XIX a. pabaigos (nepaisant to, kad XIX amžiuje pasaulis tapo sekuliarus), Lietuva gyvavo veikiamą jai svetimos rusų religinės ideologijos, kuria buvo siekiama izoliuoti jos Bažnyčią nuo Vatikano ir sukurti Rusijos tikėjimui palankią bažnyčios valdymo struktūrą, panašią į stačiatikių. Deja, Lietuva, jau nuo seno garsėjusi visų religijų toleravimu, susidūrusi su priešišku kitų tautų požiūriu į svetimas religijas, nesugebėjo išlaikyti tvirtų savo tikėjimo pozicijų. Kelias dešimtis metų jos gyventojų katalikiško tikėjimo tiesos buvo žeminamos, engiamos ir net bandoma jas visiškai sužlugdyti. Jiems buvo diegiamos kitos gyvenimo tiesos. Visa tai paveikė tautos mentalitetą (laimei ne visam laikui, o tik keliasdešimčiai metų). Suprantama, pirmiausia buvo paveikta pati jautriausia ir imliausia tautos grandis – menininkai, kurie galėjo reprezentuoti savo šalį ir formuoti visuomenės požiūrį. Viso to rezultatas – nemažai XX a. pradžios sakralinio meno kūrinių yra be vidinio religinio patoso ir šilumos.

II. Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo Katedra

2. 1. Šventovės statybos istorija 1906 – 1936 m.

Kaišiadorys – tai labai sena ir jau ne vieną šimtmetį žinoma vietovė. Jos istorija, pirminiais duomenimis, siekia šešiolikąjį amžių. XVII a. pabaigoje Vladikiškių dvaras, kuriam priklausė ir Kaišiadorys, perėjo į Riomerių giminės rankas ir buvo Trakų apskrities Žiežmarių parapijos dalis. Tik nuo XIX a. pradžios vietovės pavadinimas minimas dažniau ir plačiau. Remiantis enciklopediniais duomenimis, XIX a. pirmojoje pusėje vietovė, kurioje dabar yra Kaišiadorių katedra, priklausė Vladikiškių dvaro Žabino (Žabenos) palivarkui⁴⁴, kurį nuo XIX a. antrosios pusės valdė Boleslovas fon Riomeris. Tada, apie 1859–1962 metus, šiame palivarke ir Jatkonių kaime ėmė kurtis dabartinis Kaišiadorių miestelis: caro valdžios iniciatyva imta tiesti geležinkelį, o abipus jo geležinkelį tiesę darbininkai ėmė statyti sau namus. Tuometinė rusų valdžia pasirūpino pastatyti ir maldos namus, tik, natūralu, pravoslaviškus – cerkvę⁴⁵, nors didžioji dauguma gyventojų buvo lietuviai ir lenkai. Taigi galima išvelgti tikslingai tuo metu rusų caro paliepinu vykdomą rusifikacijos programą, kai visais įmanomais būdais ir priemonėmis buvo siekiama pavergti ir surusinti lietuvių tautą. Tačiau lietuvių kilmės gyventojų vis daugėjo ir, kaip savo rankraštyje teigia kunigas Nikodemas Švogžlys-Milžinas, „iškilo savos parapijos ir bažnyčios reikalas“⁴⁶, juolab kad Kaišiadorys visą šį laiką neturėjo savo katalikiškos bažnyčios. 1906 metais vietinių gyventojų iniciatyva pirmą kartą imta rimtai svarstyti apie savo parapijos įkūrimą ir savo bažnyčios statymą. Tačiau pirmiausia reikėjo gauti daugybę leidimų, nes tuometinė valdžia nelabai norėjo leisti statyti Romos katalikų šventoves – buvo vilkinama, sudaromos įvairios dirbtinės kliūtys, keliami itin aukšti reikalavimai. Pagrindinis šios veiklos iniciatorius miestelio vaistininkas Juozas Balsevičius su grupe bendraminčių pirmiausia parašė (rusų kalba) prašomąjį raštą Vilniaus gubernatoriui, kuriame nuolankiai prašoma leisti jiems statyti savo katalikų bažnyčią. Lėšas jos statybai žadėjo surinkti patys iš parapijiečių aukojimų, o statybų darbus vykdyti taip pat savo jėgomis⁴⁷; dviejų dešimtinių (1 dešimtinė – 1,092 ha) žemės sklypą bažnyčios statybai ir aikštei apie bažnyčią dovanojęs dvarininkas Boleslovas fon Riomeris⁴⁸. Savo ruožtu gubernatorius, sutikdamas su šios bažnyčios statybos tikslingumu, kreipėsi į aukštesnes instancijas. 1906 m. kovo 29 d. jis parašė raštą Vilniaus Romos katalikų konsistorijai – carinės Rusijos laikotarpiu veikusiai administracinei įmonei⁴⁹, informuodamas apie Kaišiadoryse susiklosčiusią situaciją ir prašydamas patvirtinti leidimą statyboms⁵⁰.

Nuo tada prasidėjo didysis biurokratinių svarstymų periodas, kuriame dalyvavo miestelėnai, Žiežmarių ir Trakų dvasininkai, Vilniaus vyskupas, Vilniaus Romos katalikų dvasinė konsistorija, Vilniaus gubernatorius ir generalgubernatorius bei Vidaus reikalų ministerija. Jis truko keletą metų. Remiantis Kaišiadorių kurijos archyvo dokumentais, atsekta visa tuometinių veiksmų eiga. Taigi vietos gyventojai, negavę jokio atsakymo iš gubernatoriaus, tą pačių metų balandžio mėnesį parašė ilgą prašymą pačiam Vilniaus vyskupui E. Roppui, kuriame išdėstė visus įmanomus ne tik religinius, bet ir socialinius, ekonominius, nacionalinius motyvus ir argumentus, patvirtinančius būtinumą statyti katalikų šventovę Kaišiadorių miestelyje⁵¹. Vyskupas patikėjo Trakų bažnyčios dekanui išsiaiškinti tikrąją padėtį Kaišiadoryse. Tai buvo atlikta dar tą patį mėnesį, tačiau vyskupas atsakyti gubernatoriui neskubėjo. Tuo tarpu vietos gyventojai, pranašišškai įvertinę Trakų dekanato vizitą, ima intensyviai į statybviетę gabenti kalkes ir akmenis, dovanotus vėlgi to

44. Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 9. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2006, p. 153.

45. Šiuo metu cerkvė nėra išlikusi, Pirmojo Pasaulinio karo metu ji buvo stipriai apgadinta, o dabartiniu metu šioje vietoje stovi Kaišiadorių miesto autobusų stotis.

46. Švogžlys-Milžinas N. Kaišiadorių Vyskupijos istorija. T. II. Parapijos. II dalis. Kernavė, 1969. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Kaišiadorių vyskupijos. Kaišiadorių parapijos skyrius.

47. Laurinavičius J. Kaišiadorių katedra. Kaišiadorys: Cicaras, 1995, p. 4.h

48. Stalaučinskienė A. Kaišiadorių miesto centro urbanistinė-architektūrinė raida // Kaišiadorys. Miesto ir apylinkių praeitis / Sud. O. Lukoševičius. Kaišiadorys, 1999, p. 25.

49. Lukoševičius O. Kaišiadorių parapijos ir vyskupijos istorijos bruožai. Kaišiadorys, 1996, p. 10.

50. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17. (1906 m. t. 604, aps. 4,6. 6176), lap. 1. Šio rašto kopija pateikiama priede Nr. 1

51. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17. (1906 m. t. 604, aps. 4,6. 6176) Šio laiško pirmojo lapo vertimas imtas iš O. Lukoševičius „Kaišiadorių parapijos ir vyskupijos istorijos bruožai“.

Laiškas buvo parašytas rusų kalba, tad toliau bus pateiktas jo vertimas lietuvių kalba išlaikant originalų tuometinį leksikoną: Prašymas. Prie mazginės Kaišiadorių Stoties Žiežmarių parapijoje yra Kaišiadorių miestelis su daugiau nei 2000 gyv., iš kurių 300 žydų, 400 provoslavų ir likusių daugiau nei 1000 R-Katalikai. Prieš keturis metus gyventojai provoslavai, nežiūrint į tai, kad jų tik 400, kad iš jų nėra net dešimtadalio gyvenančių sėsliai Kaišiadoryse ir, kad jie kaimyninėje Vievio stotyje turi cerkvę, esančią už pusės valandos važiavimo, ir kur jie naudojasi nemokamu pravažiuoimu geležinkeliu, jie nusprendė pastatyti savo cerkvę Kaišiadoryse, tuojau pradėjo rinkti pinigus ir greitai pradės statybą.

Tuo tarpu kai mes R-katalikai, kurių daugiau 1000-io ir beveik visi gyvenantys sėsliai iki artimiausios Žiežmarių bažnyčios turi 8 varstus gruntinio kelio, važiavimas kainuoja 1 rublį ir, be to, tenka praleisti visą dieną. Žinoma, esant tokiems kiekybiniams santykiams katalikų su provoslavais ir susisiekimo skirtumą, mums Kaišiadorių miest. R-katalikams ne tik gėda, bet ir skaudu neturėti savo bažnyčios Kaišiadoryse.

Na o, be to, Kaišiadorys, kaip miestelis ir mazginė geležinkelio stotis yra viso ap-linkinio rajono traukos centras, kuriam priklauso ir Žiežmariai – Kaišiadoryse visi gali patogiausiai parduoti produktus, Kai-šiadoryse visa apylinkė gauna prekes nuo geležinkelio, Kaišiadoryse visa apylinkė pakrauna ir išsiunčia savo prekes, dėl ko Kaišiadoryse visada masė pravažiuojan-čios liaudies ir čia atsiliepia bažnyčios nebuvimas. Liaudis vietoje laisvu laiku eitų į bažnyčią, trinasi gatvėmis arba leidžia laiką aludėje, o koks moralinis gatvės ir aludės auklėjimas, apie tai nėra ko kalbėti. Ir neuostabu, kad moralinė kaišiadoriečių pusė yra blogų blogiausia. Ypač žemesniųjų tarnautojų ir geležinke-lio darbininkų, kurie dirba kaip dieną taip ir naktį Stotyje ir dėl pravažiavimo kainos ir Žiežmarių bažnyčios nuotolio neturi galimybės išgirsti Dievo žodžio. Ir gali-me išvardinti šeimas, kurių vaikai iki 10 metų nematė bažnyčios. Apgailėtina, bet faktas. Komentarai čia nereikalingi. Liaudis tvirksta ir tai sustabdyti šiame nuokalnės kelyje gali tik gyvas žodis. – Gyvas pamokslo žodis iš ambonos. Ir mes kaišiadoriečiai nusprendėme kas be-būtų pastatyti Kaišiadoryse nors nedidelę medinę atitinkamą mūsų jėgoms baž-nyčią su nuolatiniu Romos-Katalikišku Dvasininku. (...) Žr. Lukoševičius O. Kai-šiadorių parapijos ir vyskupijos istorijos bruožai. Kaišiadorys, 1996, p.8.

52. Lukoševičius O. Kaišiadorių parapijos ir vyskupijos istorijos bruožai. Kaišiado-rys, 1996, p. 11.

53. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17. (1906 m. t. 604, aps. 4,6. 6176) , lap. 3.

54. Ten pat, lap. 18.

55. Ten pat, lap. 19.

56. Ten pat, lap. 6. Visų paminėtų pra-šymų kopijos pateiktos prieduose Nr. 2, 3, 4, 5.

57. Švogžlys-Milžinas., ten pat.

58. Deja, po minėtos nelegalios statybos, prabėgus dvejiams metams, 1909 m. lap-kričio mėn., kilo šiokių tokių nemalonu-mų. Tai liudija kurijos archyvuose rasti dokumentai, kuriuose atsispindi, kad jos įkūrėjams už šiuos veiksmus buvo iškelta baudžiamoji byla. Tuo tarpu gubernato-riui, gavus šių asmenų prašymą padėti įteisinti koplyčios statybas, teko kreiptis į Vidaus reikalų ministeriją, Vilniaus Ro-mos katalikų konsistoriją bei Peterburgo dvasinių reikalų departamento direktorių su nuolankiu prašymu legalizuoti šias jau įvykusias statybas. Žr. Kaišiadorių Kuri-jos archyvas. Ap. 24, b. 17, lap. 45-50.

59. Švogžlys-Milžinas., ten pat.

60. Projekto kopija pateikiama priede Nr. 6

61. Lietuvos architektūros istorija. T. III. Vilnius: Savastis, 2000, p. 259. Šiuos duo-menis patvirtina ir B. Kvyklys knygoje „Lietuvos bažnyčios“. Žr. Kvyklys B. Lie-tuvos bažnyčios. T. 6. Čikaga, 1987, p. 94.

paties B. fon Riomerio, ir viltingai laukti⁵². Deja, gubernatoriui teko papildomai kreiptis į Vidaus reikalų ministeriją ir dvasinę konsistoriją. 1906 m. gegužės 31 d. jis išsiuntė jai (dvasinei konsis-torijai) antrąjį raštą, prašydamas kiek galima greičiau atsakyti į prieš du mėnesius jiems pateiktą prašymą dėl leidimo statyti Kaišiadorių bažnyčią⁵³. Vis nesulaukdamas atsakymo gubernatorius tų pačių metų birželio 21 d. ryžtasi pats kreiptis į Vilniaus vyskupą⁵⁴. Rugsėjo 4 d. jis pagaliau gauna Vidaus reikalų ministerijos leidimą ir nedelsdamas praneša apie tai vyskupui⁵⁵, o rugsėjo 10 d. ši žinia pasiekia ir Kaišiadoris. Tik po 23 dienų, 1906 m. spalio 9 d., gaunamas ir dvasinės konsistori-jos leidimas⁵⁶. Taigi pagaliau gavus visų būtinų instancijų leidimus buvo imtasi bažnyčios statybos. Pirmiausia sudarytas bažnyčios statybos komitetas, pasirūpinta renkamų lėšų ir išlaidų registravi-mo knygomis, o netrukus gautas ir Vilniaus gubernijos valdybos patvirtintas nedidelės medinės bažnyčios projektas ir sąmata. Šio projekto autorius, deja, nėra žinomas, o ir pats projektas iki šių dienų neišlikęs. Pagal šį projektą pradėta lieti pamatus. Darbus vykdė vietos gyventojai, o jiems talkino Žiežmarių kunigas Augūnas. Pasiruošimas didžiosioms statyboms užtruko iki 1907 metų pradžios.

Statybos komiteto nariai, paskatinti Trakų dekano kunigo Karvovskio pamokymų ir pa-tarimų, pirmiausia nutarė įrengti laikinąją koplyčią ir pastatyti butą būsimam savo bažnyčios tar-nui⁵⁷. Šie darbai buvo atlikti per 1907 metų žiemą: pastatyta nauja klebonija, o koplyčia nelegaliai įrengta buvusiam grūdų sandėlyje⁵⁸. Iki vasaros pabaigos šie du pastatai dar stovėjo tušti. 1907 m. liepos 25 d. į Kaišiadoris pagaliau atvyko ilgai ir viltingai lauktas pirmasis kunigas Valerijonas Holiakas (kai kuriuose šaltiniuose rašona Goliakas). Tada buvo oficialiai įteisinta ir Kaišiadorių parapija⁵⁹.

Bažnyčios statyba, nors ir pradėta labai entuziastingai ir veržliai, toliau vyko gana kompli-kuotai. Surinkus daugiau nei tikėtasi aukojamų lėšų ir komiteto nariams nusprendus, kad bažnyčia per maža, imta planuoti ant jau išlietų būsimos medinės bažnyčios pamatų statyti naują plytinę bažnyčią. 1908 metais gautas oficialiai patvirtintas naujas bažnyčios projektas⁶⁰. Jo tikslus auto-rius nėra žinomas, tačiau pagal braižą priskiriamas V. Michnevičiui⁶¹. Tačiau kunigas V. Holiakas nutarė kiek pakeisti projektą ir statyti gelžbetoninę bažnyčią, o jos statybą pavedė vilniečiui in-žinieriui Augustui Kleinui⁶². Beje, statybos sąmata labai išaugo, todėl darbai užsitęsė, o ilgainiui ir visai sustojo.

1909 metais į Kaišiadoris atvyksta kunigas J. Murnikas. Jis pasiūlo grįžti prie pigesnio mūri-nės bažnyčios statymo varianto. Taigi dėl neapsisprendimo, kokia bažnyčia reikalinga Kaišiadorių parapijai, statybos darbai sustojo gana ilgam, net iki 1911 metų. Negana to, remiantis kurijos ar-chyve rastais dokumentais, paaiškėjo, kad Vilniaus Romos katalikų konsistorija 1909–1910 metais netikėtai vėl susidomi bažnyčios statybai skirto žemės sklypo teisétumu, taip dar labiau pristabdy-dama statybos procesą. Didikui Boleslovui fon Riomeriui tenka rašyti konsistorijai liudijantį raštą-pareiškimą, kuriuo jis patvirtina, kad geranoriškai dovanoja jam priklausančios žemės nurodytą sklypą Romos katalikų šventovės statybai⁶³, o su pareiškimu kartu siunčia ir tai liudijančius žemės planus⁶⁴. Vidaus reikalų ministerija irgi siunčia konsistorijai panašų raštą, kuriuo patvirtina, kad toks dovanojimas yra leistinas ir teisėtas⁶⁵. Ir tik tada, kai į Kaišiadorių bažnyčią (tuo metu realiai egzistavo dar tik koplyčia) atvyko jau ketvirtasis jos kunigas A. Varnas, prasidėjo tikrosios, jau dabartinės, bažnyčios statybos⁶⁶. 1912 metais kunigo pakviestas architektas V. Michnevičius įver-tino statybvietės techninę būklę, ją kiek pakoregavo ir rekomendavo apsistoti ties mūrinės baž-

nyčios statymo variantu. Pagal jo nurodymus (pakeitimus) bažnyčia turėjo tapti kiek puošnesne ir didesne, tačiau išlaikančia ankstesniojo mūrinės bažnyčios projekto pagrindus. Kurijos archyvo dokumentai liudija, kad 1913 m. rugpjūčio mėnesį tarpininkaujant Vilniaus gubernatoriui buvo gautas Vidaus reikalų ministerijos leidimas šios naujos bažnyčios statymui ir aukų rinkimui per ateinančius trejus metus⁶⁷. Tai paskatino intensyvesnę aukų rinkliavą, kuri pasklido ir už miestelio ribų⁶⁸. Netgi tuometinės milicijos suvestinėse nurodyta, jog kitų miestų rajonuose buvo sulaikytas Kaišiadorių miesto gyventojas, rinkęs aukas bažnyčios statybai⁶⁹.

Darbams šoktelėjus į priekį, iš geltonų plytų buvo pradėtos mūryti sienos, kurių žymė, pa-kilusi apie du metrus nuo žemės, ir dabar matoma bažnyčios fasaduose. Bet 1914 metais prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, po jo – pokario suirutė, viena po kitos keitėsi valdžios: carinė, kaizerinė, trumpą laiką ir bolševikinė, netrukus susikūrė nepriklausomos Lietuvos valdžia. Visa tai gana il-gam sustabdė statybos darbus. Be to, atsitraukdama rusų kariuomenė nukabino tris labai brangius bažnyčios varpus, kurių vienas buvo lietas 1874 metais⁷⁰. Kiek vėliau Kaišiadoryse apsistojusi vo-kiečių kariuomenė taip pat grobstė bažnyčios turtą – be jokių skrupulų paėmė visas jos tolesnei bažnyčios statybos kasa ir išgrobstytos statybinės medžiagos⁷¹.

Tik 1921 metais statybos vėl buvo atnaujintos. Tačiau dėl ypač sunkios ekonominės padė-ties parapija jau negalėjo sau leisti statyti tokios prabangios ir didelės bažnyčios. Buvo nuspręsta užsakyti naują mažesnės ir ne tokios puošnios bažnyčios projektą. Tam pasirinktas inžinierius A. Aleksandravičius, kuris 1924 metais parengė naują, sukurtą dviejų ankstesniųjų projektų pagrin-du, bažnyčios projektą. Pagal naująjį variantą tai turėjo būti santūrus, bet gražus sakralinis neo-gotikinis pastatas⁷². Šio pastato statybas ėmė vykdyti jau ne tik kunigas Varnas, bet ir 1922 metais Kaišiadorių klebonijoje apsistojęs kanauninkas J. Kukta, kuris čia buvo atsiųstas iš Vilniaus, kad įkurtų Lietuvos Respublikos Vilniaus vyskupijos dalį – Kaišiadorių Administratūrą. Tuo metu J. Kukta Vilniaus arkivyskupo Jurgio Matulaičio-Matulevičiaus pavedimu iš Kaišiadorių adminis-travo dar penkis Vilniaus vyskupijos dekanatus, likusius nepriklausomos Lietuvos teritorijoje po 1922 metų lenkų okupacijos⁷³. Savo sekretoriumi paskyręs kunigą Varną, jis kiek galėdamas padė-jo bažnyčios, beje, jau numatytos katedros, statybos darbų vykdymui⁷⁴. Darbams sparčiai judant į priekį, 1926 metais Kaišiadorys paskelbti atskira vyskupija, o J. Kukta tampa jos vyskupu. Tuo metu bažnyčia konsekruojama katedra. Kaišiadorių vyskupijos įkūrimą paskatino 1926 metų baž-nytinės provincijos įsteigimas ir, pagal 1926 m. balandžio mėnesį Popiežiaus Pijaus XI paskelbtą bulę „Lituanorum gente“, pertvarkytos vyskupijų ribos.

Netikėtai parapijos bažnyčiai tapus katedra, teko atlikti šiokį tokį A. Aleksandravičiaus projekto papildymą⁷⁵. Daug negalvojant, prie šoninių bažnyčios fasadų buvo pristatytos gana ma-syvios koplyčios, kurios yra būtinas katedros elementas⁷⁶. Jos šiek tiek suardė grakščias šventovės proporcijas, bažnyčia tarsi išsiplėtė į šonus ir tapo sunkių proporcijų pastatu.

Nepaisant visko, ištisus tris dešimtmečius trukusi bažnyčios statyba 1932 metais pagaliau buvo baigta. Statant bažnyčią tris kartus buvo keičiamas jos projektas, kol pagaliau katedra tapo tokia, kokia yra ir dabar – raudonų plytų proporcingas neogotikinis pastatas su neoromaninio dekoro elementais fasade.

62. Lukoševičius O., ten pat, p. 13.

63. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17, lap. 125.

64. Teksto autorė pasidomėjo ar didi-kas Boleslovas fon Riomeris nėra kilęs iš garsios Lietuvos menininkų Alfredo bei Edvardo Mato fon Riomerių šeimos. Deja, giminystės saitų tarp šių giminių palikuonių aptikti nepavyko. Bene visi Boleslovo Riomerio vyriškosios giminės pusės atstovai, pradedant jo tėvo dėde Damošiumi Riomeriu (pirmuoju dvaro savininku), jo tėvu Aleksandru Juozapu Jonu Riomeriu ir baigiant pačiu Boles-lovu bei dar trimis jo broliais Severinu, Aleksandru Vitoldu ir Saturninu, buvo susiję su karine-politine veikla. Jie visi buvo vienos ar kitos kariuomenės kapi-tonais, tačiau su meno sritimi jokių ryšių neturėjo. Tuo tarpu žinomų menininkų Riomerių šeimos jau dvi kartos buvo glaudžiai susijusios būtent tik su menu. Tai leidžia daryti išvadas, kad šios dvi giminės nėra kilusios iš tų pačių šaknų ir apart bendros pavardės neturi nieko bend-ro. Žr. internetinėje svetainėje adresu http://www.kaisiadoriumuziejus.lt; Gus-taitis R. Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas. Kaišiadorys, 2001, p. 26-27, 193.; Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedi-ja. T. 9. Vilnius, 1982, p. 386, 491.

65. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17, lap. 125, 127.

66. Lukoševičius O., ten pat, p.13.

67. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17, lap. 154.

68. Laurinavičius J., ten pat, p. 4.

69. Kaišiadorių Kurijos archyvas. Ap. 24, b. 17, lap. 60.

70. Lukoševičius O., ten pat, p. 30.

71. Švogžlys-Milžinas., ten pat.

72. 1924 m. A. Aleksandravičiaus sukur-to projekto kopija su jo autorystę patvir-tinančiu architekto parašu pateikiama priede Nr. 7.

73. Kvyklys B. Mūsų Lietuva. T.I. Vil-nius: Mintis, 1989, p. 494.

74. Švogžlys-Milžinas., ten pat.

75. Pagrįsta būtų manyti, kad šį papil-dymą padarė pats projekto autorius. Deja, Jono Laurinavičiaus publikuotoje literatūroje kažkodėl nurodoma, kad tą papildymą atliko arch. V. Michnevičius. Tuo tarpu pastarasis buvo antrojo baž-nyčios projekto autorius, o ne trečiojo (1926 m.). Ten pat skelbiama, kad arch. Aleksandravičius pastatė šios katedros didįjį altorių, kai tuo tarpu Kaišiadorių kurijos archyvo dokumentai aiškiai nu-rodo, kad šio altoriaus kūrėjai yra Vin-centas ir Adomas Jakševičiai.

76. Kvyklys B. Mūsų Lietuva. T.I., ten pat, p. 494.

2. 2. Katedros architektūros analizė

77. Pseudobazilikinė vidaus erdvė nuo bazilikinės skiriasi tuo, kad psiaudobazilikos visos trys skirtingo aukščio navos yra dengtos vienu dvišlaičiu stogu, o centrinė nava apšviesta per šoninių navų langus. Tuo tarpu tikrosios bazilikos navos dengtos kiekviena atskiru stogu ir turi savo langus. Žr. Dailės žodynas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p. 60.

78. Tvorą bei vartai nėra vienalaikės statybos su pačia katedra. Pokario metais jie buvo perstatyti į dabartinius. Plačiau apie tai bus kalbama vėliau, atnaujinimus ir rekonstrukcijas aptariančiame skyriuje.

Šiuo metu katedros vaizdas išlikęs toks pat kaip ir prieš keliasdešimt metų. Ne itin aukštų Kaišiadorių miesto pastatų fone į viršų veržliai kyla vienabokštė, mažesniais bokšteliais pagyvinta, plastiškos kompozicijos ir turtingų formų raudonų plytų bažnyčia. Jos ansamblį sudaro stačiakampio, labai į šonus išsiplėtusio (beveik kvadratinio) plano, trinavės pseudobazilikinės⁷⁷ vidaus erdvės bažnyčia ir smulkiosios architektūros objektas – tvora su dideliais ir puošniais trijų dalių neogotikiniais vartais. Visas ansamblis užima stačiakampį 5 656 kv. m. žemės sklypą (jo plotis – 63 m, ilgis – 89 m). Pati Kaišiadorių katedra yra apie 48 m ilgio ir 33 m pločio. Sienų mūre dominuoja renesansinis plytų rišimo būdas. Toks plytų rišimo būdas dominavo XVI–XX a. pradžios architektūroje ir dažniausiai būdavo naudojamas po tinku.

Katedra pastatyta miesto centre. Pagrindinis bažnyčios fasadas orientuotas į šiaurės vakarų pusę, o apsidė – į pietryčių. Pagrindinis viso ansamblio fasadas atgręžtas į miesto aikštę ir yra gerai matomas. Tuo tarpu visi likusieji trys jos fasadai iš dalies užstoti gyvenamųjų namų ar medžių. Rytinis (tiksliau – šiaurės rytų) jos fasadas atsiveria į siaurą gatvelę, kurios kitoje pusėje išsirikiavusi nedidelių vienaaukščių gyvenamųjų namų eilė, pietrytinis fasadas – į klebonijos kiemą, o pietvakarinis – į žaliąją zoną, kurioje pastatyti keli daugiaaukščiai raudonų plytų mūro gyvenamieji namai, kurie dera prie raudono mūro katedros ir kartu sukuria vieningą bei darnią aplinką.

Minėta bažnyčios tvora juosia katedrą iš visų pusių, atskirdama šventoriaus kiemą nuo miesto teritorijos. Nedidelių bokštelių formos tvoros stulpeliai, kaip ir pati bažnyčia, mūryti iš raudonų fasadinių plytų, o tarpai tarp jų užpildyti metalinėmis konstrukcijomis⁷⁸. Pagrindiniu tvoros akcentu tampa jos vartai. Juos sudaro trys atskiros dalys: pati didžiausia centrinė vartų dalis atsiveria plačia, smailėjančios arkos formos atvira niša, kurioje įtaisyti dvivėriai metalinių strypų vartai. Šios dalies viršus užbaigtas stilizuotu trikampiu frontonėliu ir dviem nedideliais bokšteliais abipus jo. Bokšteliai dengti dvišlaičiais nedideliais skardiniais stogeliais. Tokiais pat skardiniais stogeliais dengti ir tvoros stulpeliai. Abiejuose centrinės vartų dalies pusėse pastatytos nedidelės aukštais dvišlaičiais neogotikiniais stogais dengtos dvipusės koplytėlės. Pagrindiniuose jų fasaduose įrengtos analogiškos, tik uždaros, smailėjančių arkų formos nišos, kuriose ant keturkampių paaukštinimų stovi iš medžio drožinės šventųjų skulptūros. Kairėje koplytėlėje į aikštę atgręžtame fasade įkomponuota šventojo Luko skulptūra, o šventoriaus pusės fasade – šventojo Jono skulptūra. Dešinėsios koplytėlės į aikštę atgręžtame fasade – šventojo Morkaus, o šventoriaus pusėje – šventojo Mato skulptūros. Apie šių skulptūrų autorių 9nformacijos rasti, deja, nepavyko. Abi koplytėlės turi vidaus erdves. Vienos koplytėlės viduje įsikūręs religinių reikmenų ir leidinių kioskelis, kita yra tuščia.

Katedra, žinoma, yra pagrindinis ansamblio objektas. Priekiniame jos fasade dominuoja horizontalus plokštumų skaidymas, ryškiai išskirtos trys pagrindinės jo dalys – centrinis bokštas ir dvi šoninės sienų plokštumos, kurios užsibaigia mažesniais bokšteliais. Frontonai suskaidyti siauromis arkinėmis nišomis, kokios buvo būdingos neoromanikos stiliui. Centrinis bokštas tarsi suremtas ir sujungtas su sienų plokštumomis kampiniais laiptuotais piliaspais, kurie imituoja kontraforsus. Apatinis bokšto tarpsnis ketursienis, antrame tarpsnyje

tampantis aštuoniasieniu ir laibesniu už pirmąjį, o užbaigiamas šešiabriauniu smailėjančiu bokštiniu stogu. Jo viršuje ant metalinio rutulio pritvirtintas kryžius⁷⁹. Tai sukuria veržimosi į aukštį įspūdį, kurį patvirtina ir bokšto sienų plokštumose įkomponuotos siauros ir per visą tarpsnio aukštį besitęsiančios įgilintos smailėjančios arkos formos nišos.

Fasado ašyje įrengtas nedidelis prieangis, vedantis į apatinę bokšto dalį, kuri viduje dideliais metaliniais vartais atsiveria į centrinę navą. Šiame prieangyje įkomponuotas pagrindinis bažnyčios įėjimas, atsiveriantis perspektyviniu smailėjančios arkos formos portalu, virš kurio yra kukli neogotikinė vimperga⁸⁰ su kryžiumi viršūnėje. Vimpergos masverkas⁸¹ uždaras, dekoruotas kiek įgilintu apskritimo formos ornamentu. Be šio pagrindinio įėjimo, dar yra du tokie pat (su vimpergomis), tik mažesni portalai, esantys šoninių fasadų priekinėse dalyse. Dar trys įėjimai įrengti abiejų pusių koplyčių priekinėse dalyse ir dešinėje presbiterijos pusėje esančioje zakristijoje. Jie taip pat turi smailėjančios arkos formas, tik jau nėra įgilinti ir neturi vimpergų. Yra dar vienas pagalbinis įėjimas, įrengtas priekinio fasado dešinėje pusėje už bokštą remiančių kontraforsų. Taigi iš viso katedroje yra septyni įėjimai.

Šoniniuose ir galiniame fasaduose dominuoja vertikalus ir horizontalus plokštumų skaidymas. Vertikalumą akcentuoja nedideli, daugiau dekoratyvinę funkciją atliekantys kontraforsai, juosiantys katedrą iš visų pusių, o horizontalumą – 1930 metais pristatytų koplyčių siluetai ir galiniame fasade aukštus dalijantis karnizas.

Pietrytiniame fasade dominuoja keturi skirtingi tūriai: aukščiausias tūris – navinės katedros dalies, kiek žemesnis – presbiterijos, dar žemesnis – zakristijų ir pats žemiausias – koplyčių. Šis fasadas užsibaigia penkiasiene presbiterija, kuri, kaip minėta, yra žemesnė nei navinė bažnyčios dalis ir dengta penkiabriauniu skardiniu stogu. Stogas jungiasi prie galinio katedros frontono, kuris, kaip ir priekinio fasado frontonas, puoštas neoromaninių arkučių profiliuotu ornamentu. Šiame frontone yra įrengti ir trys nedideli langeliai – vienas smailėjančios arkos formos yra pačiame aukščiausiam stogo susijungimo su frontonu taške, kiti du rožės tipo langeliai, įkomponuoti abipus presbiterijos stogo (matomas 5 iliustracijoje). Trisienės apsidės sienų plokštumas užpildo dideli, per visą jų aukštį einantys smailėjančių arkų formos langai. Vidurinėsios apsidės sienos smailiaarkė niša yra uždara, joje įkomponuotas didelis medinis kryžius, kuris yra kartu ir paminklas, žymintis dviejų šios katedros vyskupų – Juozapo Kuktos ir Teofilijaus Matulionio, palaidotų katedros požemiuose, kapavietes. Abipus presbiterijos – dvi, taip pat jau minėtos, zakristijos.

Beje, visi katedros langai turi smailėjančios arkos formą ir yra suskaidyti į daug mažų padalų (imituojant tikrąjį gotikos stilių). Iki šoninių koplyčių suprojektavimo visi katedros langai buvo tokio dydžio kaip apsidės, tik zakristijos sienas skaidė per du aukštus dviem eilėmis išdėstyti mažesni, bet tokio paties pavidalo langai. Pristačius minėtas koplyčias, visus šoninių fasadų langus teko dviem trečdaliais sumažinti. Tai labai pakenkė šventovės išorės ir vidaus vaizdai, kartu suprastėjo ir katedros šoninių navų apšvietimas. Originalaus dydžio yra išlikę tik pirmieji nuo centrinio įėjimo šoninėse navose esantys langai. Apskritai visame objekte dominuoja trijų tipų langai: smailėjančios arkos formos (įvairių dydžių, kai kur suporinti), rožės ir triforijaus⁸² pavidalų

Į trimis navomis atsiveriančią bažnyčios vidaus erdvę patenkama per prieangį, įrengtą apatinėje bokšto dalyje. Mažuosiuose šoniniuose bokšteliuose taip pat įrengti prieangiai, ku-

79. Lyginant šį fasadą su 1908 m. projektu matome nemažai pakitimų: pagal pirmąjį projektą bažnyčios frontonai turėjo būti laiptuoti, apatinis bokšto tarpsnis buvo numatytas aštuoniakampis kaip ir viršutinis bei žymiai aukštesnis. Šoniniai priekinio fasado bokšteliai irgi turėjo būti aukštesni bei dekoratyvesni. Bokšte buvo numatyta įrengti laikrodį. Katedros presbiterija turėjo išlikti vienodo aukščio su centrinės navos aukščiu. 80. Vimperga – gotikinės ir neogotikinės architektūros dekoratyvinis elementas – trikampis skydas virš portalo ar lango. Žr. Dailės žodynas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p. 451.

81. Masverkas – ažūrinis ar uždaras ornamentas motyvas iš akmens, ar mūrytas. Juo puoštos neogotikinių bažnyčių angos bei vimpergos. Žr. Dailės žodynas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p.261.

82. Šis įėjimas nėra pažymėtas jokiam plane, tad galime teigti, jog buvo įrengtas savavališkai, remiantis patogumo tikslais.

83. Triforijus – trilypė arka. Tai trijų arkų, paremtų stulpais, anga, langas ar niša. Žr. Dailės žodynas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p. 429.

84. Bažnyčios planas pridamas priede Nr. 8.

riuose yra laiptai, vedantys į bokšto varpinę ir choro patalpas.

Vidurinioji nava yra gerokai platesnė ir aukštesnė už šonines navas. Jos plotis – apie 9,70 m, o šoninių navų – po 5 m. Navas vienas nuo kitų skiria 8 daugiabriauniai pilioriai, kurie prie lubų tarpusavyje sujungti smailėjančiomis arkomis. Centrinės navos gale įrengti keturių pakopų laiptai, kylantys į presbiteriją. Kaip tik ši galinė centrinės navos dalis nuo šoninių navų yra atskirta mūro sienelėmis. Šiuose šoninių navų galuose įrengti dvipusiai šoniniai altoriai. Prie kairiosios navos šoninio altoriaus įrengtas įėjimas į minėtus bažnyčios rūsius. Centrinis altorius įrengtas trisienėje apsidėje.

Koplyčios išsidėsčiusios abipus navų dalies: dešinėje pusėje yra viena didelė 8,8 m pločio ir 22 m ilgio koplyčia. Kitoje pusėje įrengtos dvi koplyčios, kiekviena iš jų 8,8 m pločio ir 10,5 m ilgio⁸³.

Katedros skliautai yra kryžminiai briaunuoti. Koplyčios dengtos plokščiomis lubomis.

Kaip matyti katedros eksterjere dominuoja neogotikos stilius, kai kur persipynęs su negausiais neoromaninio stiliaus elementais. Jos architektūrai, kaip ir daugelio kitų Lietuvos neogotikinių bažnyčių⁸⁴, būdingi šie pagrindiniai bruožai: grakščių proporcijų į viršų siaurėjantis, pirmame tarpsnyje kvadratinis, antrame – aštuoniakampis bokštas, esantis pagrindinio fasado centre; smailiaarkės, įgilintos langų ir durų nišos; dekoratyvinę funkciją atliekantys kontraforsai; aukšti trikampiai frontonai. Išskirtinis jos savitumas – abipus šoninių navų prie pagrindinio pastato prijungtos gana žemos koplyčios. Viskas kartu sukuria kuklią, tačiau darnią ir harmoningą architektūrinę objekto visumą, kuri dar ilgai reprezentuos praėjusio šimtmečio pradžios sakralinės architektūros pasiekimus ir stilistines kryptis.

Beje, per praėjusius keliasdešimt metų jokie pasikeitimai ar perstatymai nesuardė vienos pastato visumos. O pertvarkimų tikrai būta, tai liudija archyvuose saugomi dokumentai ir fotonuotraukos. Joms įtaką darė klimatinės sąlygos, įvairūs visuomeniniai ar net politiniai veiksniai ir aplinkos pokyčiai. Pertvarkymai buvo atliktos kruopščiai apgalvojant visus įmanomus variantus, pasirenkant patį priimtiniausią, mažiau kontrastuojantį su jau esama architektūrine stilistika.

1. Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedra. 1906–1936 m., raudonų plytų mūras.

2. Naujas Katedros šventoriaus tvoros ir vartų ansamblis. Suprojektuoti 1992 m., raudonų plytų mūras, metalo strypų elementai. Projekto autorius architektas Brunonas Bakaitis.

3. Priekinis Kaišiadorių katedros fasadas.

4. Katedros bokšto antrasis aštuoniabriaunis tarpsnis.

5. Kaišiadorių katedros pagrindinis portalas.

6. Katedros šoninis portalas.

7. Pagalbinis įėjimas. Katedros pietvakarinio fasado fragmentas.

8. Katedros pietvakarinis fasadas.

9. Katedros galinio fasado fragmentas.

10. Trisienės apsidės fragmentas eksterjere. Rytinis katedros fasadas.

11. Originalaus dydžio ir sumažinti šininių fasadų langai. Šoninis šiaurės vakarų bažnyčios fasadas.

2. 3. Eksterjero bei interjero atnaujinimai⁸⁵ ir pertvarkymai 1945–2006 m.

Pirmieji atstatomieji Kaišiadorių katedros remonto darbai buvo atlikti praėjus vos trylikai metų nuo jos statybos pabaigos. Tai sąlygojo politinės aplinkybės – tik praūžęs Antrasis pasaulinis karas. 1945 metais buvo remontuojamas bažnyčios bokštas, kuris nukentėjo per 1944 metais netikėtai sugrįžusios rusų kariuomenės bombardavimą. Išsamesnių žinių apie šiuos įvykius rasti nepavyko, apie tai liudija tik istorinės kronikos įrašai ir kelios ne itin kokybiškos archyvinės nuotraukos⁸⁶. Sprendžiant iš jų galima manyti, kad labai didelės žalos katedrai nebuvo padaryta, bokštas nebuvo nugriautas ir nukentėjo tik nedidelė jo dalis.

Antroji katedros pertvarkymo idėja buvo kur kas skausmingesnė ir atlikta ne siekiant ją atnaujinti, bet taikantis su tuometine visuomenine padėtimi Lietuvoje. Pokario metais, Lietuvai esant sovietų Rusijos įtakoje ir visiškoje priklausomybėje, jos teritorijoje vyko masinės visuomeninių pastatų statybos. Šiems pastatams buvo parenkami miestų centrai (ypač mažesniuose miesteliuose), visai neatsižvelgiant į susiklosčiusią urbanistinę struktūrą. Remiantis kurijos archyvo dokumentais nustatyta, kad kaip tik dėl tokių priežasčių 1965 metais Kaišiadorių miesto centre nuspręsta statyti Tarybų rūmus, kurių statyboms išibėgėjus paaiškėjo, kad numatytiems planams yra per mažai vietos. Kaišiadorių katedros klebonui buvo pareikšta, kad katedros vartai yra per arti statomo naujo pastato, ir liepta kuo greičiau savo jėgomis ir lėšomis perkelti tvorą ir vartus 15 metrų į šventoriaus gilumą⁸⁷. Klebonui apie tai informavus savo vadovybę, šį reikalą ėmėsi spręsti Kaišiadorių kurija. Derybos tarp kurijos, Kaišiadorių Vykdomojo komiteto ir Valstybinio statybos ir architektūros reikalų komiteto vyko apie metus⁸⁸. Derybų rezultatas buvo nepalankus katedrai. Nepaisant dvasininkų ir bažnyčios komiteto narių įrodinėjimų dėl aukštos meninės šio sakralinio ansamblio dalies vertės, jis Valstybinio statybos ir architektūros reikalų komiteto komisijos buvo pripažintas menkaverčiu meno kūriniu ir pasiūlyta jį nugriauti, suprojektuoti ir reikiamoje vietoje pastatyti naujus vartus ir tvorą. Šiuos darbus finansuoti ėmėsi vietos valdžia⁸⁹. Tačiau, remiantis archyviniais dokumentais, saugomais katedros kurijos archyvuose, akivaizdu, jog 1966 metais nugriovus senąją katedros šventoriaus tvorą ir vartus, gerokai sumažinus šventoriaus kiemo plotą, visi valdžios pažadai dėl tvoros ir vartų atstatymo buvo pamiršti.

Nesulaukę iš valdžios atstovų žadėtosios paramos, šventoriaus vartų ir tvoros atstatymu ėmė rūpintis patys dvasininkai. Deja, projekto autoriaus paieškos, jau parengto projekto suderinimo su rajono architektais klausimai ir visi parengiamieji darbai truko ne vieną dešimtmetį. Realiai atstatymo darbai pajudėjo tik 1991 metais, kai Kaišiadorių vyskupijos vyskupas Juozapas Matulaitis kreipėsi į Kaišiadorių rajono valdytoją, prašydamas padidinti esamą šventoriaus teritoriją į pietvakarių pusę ir nurodydamas, kad bažnyčia nepretenduos į anuomet paimtą šventoriaus plotą šiaurinėje bažnyčios pusėje. Gavus rajono valdžios sutikimą dėl šventoriaus teritorijos padidinimo, 1992 metais katedros šventorių apjuosė nauja, raudonų plytų mūro ir metalo strypų tvora su trijų neogotikinių arkų vartais. Naujųjų Kaišiadorių katedros šventoriaus vartų projekto autorius architektas Brunonas Bakaitis. Tvoros statybos mūro darbus atliko valstybinė įmonė „Etra“, o metalines tvoros detales nukaldino Kaišiadorių miestelio gyventojas Zenonas Sakalauskas. Visais su statybomis susijusiais dar-

85. Terminas *atnaujinimas* apima nedidelius pataisymo, kosmetinio remonto darbus katedros eksterjere ir interjere, kurių metu vykdomi tik būtinieji ar pagražinamieji darbai nieko ir esmės nekeičiant.

86. Kaišiadorių Kurijos archyvas, b. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

87. Kaišiadorių bažnyčios kunigo P. Laskausko pareiškimas Kaišiadorių Vyskupijos Kurijai. 1965 07 24. Nr. 6. Kaišiadorių Kurijos archyvas, b. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

88. Derybų tarp Kurijos ir Valstybinio statybos ir architektūros reikalų komiteto dokumentai. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-), dok. registr. Nr. 355; 356.

89. Kaišiadorių Kurijos archyvas, b. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-), dok. registr. Nr. 3863. Dokumentų kopija pridėjama priede Nr. 9.

90. Kaišiadorių Kurijos archyvas. b. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-), dok. registr. Nr. 965; 1992-05-15 Kaišiadorių Kristaus atsimainymo parapijos bažnyčios-katedros tvoros ir vartų pastatymo aktas; apie tai, kad rajono valdžia sutiko padidinti bažnyčios šventoriaus plotą, liudija 1994-03-14 patvirtintas naujas Kaišiadorių Atsimainymo katedros šventoriaus ir klebonijos žemės sklypo ribų planas, saugomas kurijos archyve.

91. Kaišiadorių Kurijos archyvas. b. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

92. Architektė Juknelevičienė J. (KVAD atestat. Nr. 141S) Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo Katedros interjero žvalgomųjų polichromijos tyrimų ataskaita. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

93. Bokšto remontą liudijančios fotografijos. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

94. Laiškas jo Prakilnybei dėl bokšto remonto. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-), dok. registr. Nr. 126.

95. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

96. Apie tai liudija kurijos archyve saugomas vietos laikraštis, išleistas 1996 m., kuriame išspausdintas informacinis straipsnis „Kaišiadorių Katedroje kalėdinei maldai žmonės įkvėpė nauja vargonų muzika“ bei 1997-01-20 Kaišiadorių vyskupo J. Matulaičio pasirašytas Kaišiadorių Kristaus atsimainymo parapijos bažnyčios-katedros vargonų pastatymo aktas. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

bais ir lėšomis rūpinosi Kaišiadorių vyskupijos vyskupas Juozapas Matulaitis, išlaidas apmokėjo vyskupijos kurija⁹⁰.

Beje, naujų vartų statymas turėjo ir teigiamas pasėkmes. Remiantis senomis archyvinėmis nuotraukomis ir realiu šių dienų vaizdu, matomas akivaizdus to rezultatas. Senieji bažnyčios vartai, be abejo, buvo unikalūs, jie turėjo trijų didelių smailiaarkių arkų angas su vimpergomis, puoštomis neoromaninių arkučių dekoru ir užsibaigiančiomis mažais bokšteliais su kryžiais viršuje. Vimpergų briaunos buvo puoštos ornamentais. Šie vartų elementai atkartojo pačios katedros pagrindinio fasado dekoratyvinį sprendimą. Pati tvora buvo uždaro mūro dekoruota įgilintomis siauromis arkinėmis nišomis, su ritmingai išdėliotais tvoros sienos plokštumą skaidančiais bokšteliais. Deja, pagrindinis ir lemiamas tvoros ir vartų trūkumas buvo tas, kad jie buvo tinkuoti ir nudažyti balta spalva, o pati bažnyčia visuomet buvo ir yra raudonų plytų mūro.

Po devynerių metų, 1975-aisiais, buvo vykdomi katedros interjero kosmetinio remonto darbai – perdažytos sienos, pilioriai, piliastrai ir lubos, atnaujinti altoriai⁹¹. Deja, atliekant šiuos darbus nebuvo siekta išsaugoti spalvų autentiškumą. Sienos ir altoriai buvo perdažyti kitomis spalvomis. Remiantis prieš remontą pagal bažnyčios užsakymą architektės J. Juknelevičienės 2005 metais atliktais katedros polichromijos tyrimų rezultatais, tampa akivaizdu, kad katedros sienos, pilioriai, piliastrai ir didysis altorius dažyti tris kartus, sakykla – keturis kartus⁹². Deja, kurijos archyve nepavyko rasti jokių šiuos darbus fiksuojančių dokumentų.

Tuo tarpu 1976 metais atlikti katedros laiptų ir durų remonto darbai buvo užfiksuoti archyvinuose dokumentuose. Juose atsispindi ir bokšto atnaujinimas. Kokie konkretūs darbai buvo vykdomi, niekur nenurodyta. Tačiau sprendžiant pagal išlikusias ikonografines archyvinės nuotraukos⁹³ ir laišką „Jo Prakilnybei“ (adresatas ir siuntėjas nenurodyti)⁹⁴, kuriame kalbama apie kilusius neaiškusumus atliekant bokšto remonto darbus, galima daryti išvadą, kad šis pertvarkymas buvo rimtas ir nuodugnus.

1986 metais, kaip liudija katedros archyve saugomų dokumentų nuorašai, buvo vykdomi katedros eksterjero atnaujinimo darbai – į smailiaarkius katedros langus dedami vitražai. Ar jie buvo katedros languose iki tol, nustatyti kol kas nepavyko, tačiau rhyvuose rastuose dokumentuose tvirtinama, kad vitražai buvo užsakyti 1985 metais⁹⁵. Taip pat rengtasi restauruoti bažnyčios rūsio-kriptos patalpas, tačiau ar šie darbai buvo įvykdyti ir pagal kokį planą vykdyti, jokių duomenų nėra.

Nuo tada iki 1996 metų jokių katedros ir šventoriaus atnaujinimo darbų nebuvo vykdoma. 1996 m. gruodžio 22 d. buvo atnaujinti katedros vargonai. Šiam žingsniui buvo ruoš-tasi jau seniau. Dar 1993 m. kovo 26 d. vyskupo Juozapo Matulaičio iniciatyva buvo surastas patikimas meistras, jam duotas konkretus užsakymas ir pasirašyta darbų vykdymo sutartis. Daug metų katedrai tarnavę senieji vargonai buvo pakeisti naujais. Kalėdų išvakarėse, prieš pat Kūčias, pats Jo Ekscelencija vyskupas Juozas Matulaitis pašventino naujuosius vargonus. Šių vargonų meistras – Panevėžio gyventojas, chorvedys ir vargonininkas Antanas Šauklys⁹⁶. Nuo šio svarbaus žingsnio Kaišiadorių katedroje prasidėjo didžiųjų renovacijų periodas, vykdomas su kelerių metų pertraukomis iki šių dienų.

1999 m. spalio 10 d. Kaišiadorių vyskupo J. Matulaičio sprendimu prie katedros vartų esančioje miesto aikštėje buvo pastatytas paminklas arkivyskupui Teofilui Matulioniui, buvusiam Kaišiadorių vyskupijos vyskupui. Paminklo autorius – Vladas Žuklys⁹⁷. Vieta paminklui parinkta anaipol ne atsitiktinai. Juk kaip tik šioje vietoje kažkada stovėjo senieji katedros šventoriaus vartai, 1966 metais nugriauti tuometinės valdžios sprendimu. Paminklas tarsi sugrąžina mus į tuos laikus, kai 1943 metais vyskupas Teofilis Matulionis buvo paskirtas Kaišiadorių vyskupijos vyskupu, kai jis sutikdavo ir laimindavo tikinčiuosius nuo katedros vartų. Pro tuos pačius vartus 1962 m. rugpjūčio 20 d. į Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedrą buvo įnešti jau arkivyskupo titulu vainikuoti Teofilio Matulionio palaikai ir amžinajam poilsui paguldyti Kaišiadorių katedros kriptoje.

2004 metais vyko katedros eksterjero ir interjero renovacijos darbai. Juos paskatino artėjantis katedros konsekavimo 70-metis ir vyskupijos įkūrimo 80-metis. Darbai prasidėjo nuo naujo katedros interjero apšvietimo projekto užsakymo. Buvo numatyta naujai apšviesti šventovės erdvę, suteikiant jai kuo daugiau monumentalumo ir paslaptiškumo. Šio projekto paskirtis buvo pritaikyti apšvietimą vertingoms meninėms erdvėms ir Dievo garbinimo vietoms bei padėti sukurti didingą, puošnią ir harmoningą aplinką sakraliniame pastate. Pagal projektą kūrusios minėtos architektės J. Juknelevičienės sumanymą, visi šviestuvai ir šviesos šaltiniai turėjo būti paslėpti nuo žmonių akių, būti nematomi ir skleisti švelnią, su erdve susiliejančią šviesą. Šiuos šviestuvus numatyta įtaisyti virš pilorių kapitelių ir pagal apšvietimo objektą parinkti skirtingo kampo optikas⁹⁸. Tų pačių metų gruodžio mėnesį katedros eksterjerą papuošė naujas, modernus laikrodis, kokio niekada šis miestas nebuvo turėjęs, ir naujai atkurtas bokšto varpas. Laikrodis įmontuotas pagrindiniame fasade virš didžiojo choro lango buvusio lango-rožės vietoje. Ši vieta tarsi ir buvo jam skirta, juolab kad ir pirmame 1908 metų katedros projekte kaip tik šioje vietoje buvo numatyta įrengti panašų laikrodį. Laikrodis, gavus rašytinį vyskupo J. Matulaičio leidimą, buvo užsakytas parapijos klebono Rimvydo Jurkevičiaus iniciatyva, o jo įrengimo darbus ir kitas su tuo susijusias išlaidas finansavo parapijos kasa, rėmėjai ir aukotojai. Laikrodį gamino ir įrengė lenkų įmonė „DUCH“⁹⁹.

2005 metais, prieš pat minėtas jubilieines šventes, vyskupo J. Matulaičio nurodymu Kaišiadorių katedros kunigas R. Jurkevičius ėmė organizuoti katedros interjero atnaujinimo darbus, kad garbingus jubiliejus ji sutiktų atsinaujinusi ir dar jaukesnė. Vėl buvo kreiptasi į architektę J. Juknelevičienę ir kitus šios organizacijos specialistus prašant sukurti katedros interjero atnaujinimo projektą¹⁰⁰. Tikėtasi atlikti katedros vidaus perdažymo darbus, pasiūlant kelis spalvinių sprendimų variantus. Nebuvo griežtai siekiama atkurti autentiškumą, kadangi po nuodugnių polichromijos tyrimų nuspręsta, kad pirminė sienų, pilorių, piliastrų ir altorių spalva nėra itin vertinga ir saugotina. Tačiau atsižvelgiant į užsakovų (katedros kunigų) pareikštą nuomonę, pasirinkta spalvinė gama yra labai artima pirminiam jos variantui. Pagal ją sienos turėtų būti gelsvai kreminės, kryžminiai skliautai – balti, pilorių kolonos bazė ruda, liemuo – šviesiai rudas, kapitelio karnizėliai – baltai pilki, kapitelio metopa – pilka. Visi darbai numatyti baigti 2005 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais.

2007 m. rugpjūčio 20 d. katedros šventoriuje atidengtas dar vienas paminklas – arkivyskupui Vincentui Sladkevičiui (1920 – 2000), šventosios Romos bažnyčios kardinolui.

97. Miškinienė S. Atidengtas paminklas Teofilui Matulioniui // Kaišiadorių aidai. 1999. 10.15. P. 2. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

98. Interjero apšvietimo projektas. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

99. Interjero apšvietimo projektas. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

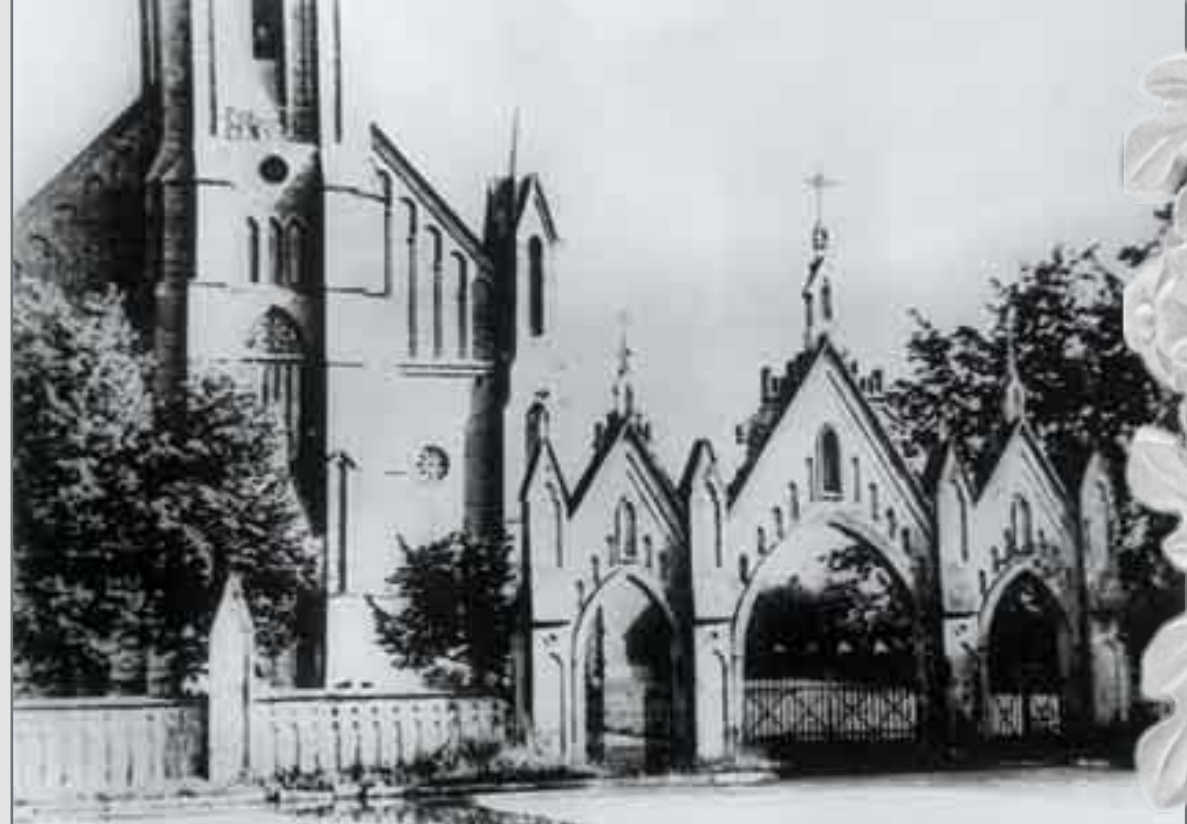
100. Laikrodžio įrengimo dokumentai, sutartys, sąmata. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

101. Katedros interjero rekonstrukcijos byla bei žvalgomųjų polichromijos tyrimų ataskaita. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-).

Vincentas Sladkevičius nuo 1982 iki 1989 metų buvo Kaišiadorių vyskupijos apaštališkasis administratorius. Šis paminklas buvo užsakytas Kaišiadorių vyskupijos vyskupo J. Matulaičio sprendimu, akmens paminklo gamybai įsigyjimą bei pastatymo darbus finansavo Kaišiadorių vyskupijos kurija. Paminklo autorius – Arūnas Sakalauskas¹⁰¹.

Akivaizdu, kad buvo vykdomi tiek katedros eksterjero, tiek interjero pertvarkymo ir įvairūs remonto darbai, kurie buvo atliekami periodiškai kas devynerius–dešimt metų (su kai kuriomis išimtimis). Remonto darbų ypač pagausėjo 2006–2007 metais ir visi jie buvo atliekami bažnyčios interjere. Buvo visiškai atnaujintas interjero dekoras. Darbai nebuvo labai sudėtingi ir truko vos kelis mėnesius, nes bažnyčios puošyba yra labai kukli.

12. Senieji ir naujieji katedros šventoriaus vartai.

13. Katedros bokšto remontą liudijanti archyvinė medžiaga.

14. Katedros vargonai.
1997 m. Meistras Antanas
Šauklys. Kaišiadorių katedra.

16. Katedros eksterjero laikrodis. 2004 m.

15. Vladas Žuklys. Pamin-
klas Arkivyskupui Teofilui
Matulioniui. 1999 m. Liejy-
ba. Aikštė priešais Kaišiado-
rių katedrą.

17. Paminklas Vincen-
tui Sladkevičiui. Meistras
2008 m. Akmuo. Kaišiadorių
katedros šventorius.

III. Katedros interjeras (dekoras, įranga)

3.1. Dekorاس

102. Remiantis Kurijos archyvuose saugomomis dekorо meistrų sutartimis ir liudijimais apie jų atliktus darbus, tampa akivaizdu, kad šie meistrai netapę minėtų paveikslų. 1933 m. meistro Vincento Jakševičiaus pasirašytoje sutartyje minima apie jo pasižadėjimą padirbti altorius, vyskupo sostą ir t. t. Tais pačiais metais padirbtas sostas pastatomas presbiterijoje prieš vieną iš šių paveikslų. Jeigu sienų paveikslus būtų tapęs tas pats minėtas meistras, ko gero būtų kitaip sukomponavęs jų išdėstymą, kad vėliau netektų jų uždengti kitais meno dirbiniais. Tai ir leidžia manyti, kad paveikslai čia jau buvo nutapyti iki pastatant vyskupo sostą. Apie vėlesnį jų atsiradimą vėl gi būtų nelogiška galvoti remiantis tais pačiais motyvais.

103. Biblija arba Šventasis Raštas, Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999. Naujasis testamentas, p. 3.

104. Šventasis Morkus irgi yra laikomas dailininkų, raštininkų, vertėjų globėju. Žr. Lanzi F. ir G., Šventieji globėjai ir jų simboliai. Vilnius: Alma Litera, 2005, p. 71-72.

Katedros interjere, kaip minėta, dominuoja neogotika. Apie tai byloja daugiabriauniai, kolonas imituojantys stulpai-pilioriai su laiptuotais kapiteliais, kryžminiai skliautai, smailiaarkės nišos, kukli puošyba. Katedros altoriai – jau neoromaninio, o koplyčios – neoklasicistinio stiliaus, tačiau jie anaip tol neardo harmoningo katedros interjero. Talentingas meistras sugėbėjo viską sujungti į vieną visumą.

Lietuvos bažnyčių puošyboje nuo pat gotikos laikų svarbią vietą užėmė tapyba ant išorės ar vidaus sienų, skliautų ar lubų. Taip buvo įamžinami Šventojo Rašto siužetai ir šventieji, kurie nuteikdavo tikinčiuosius maldai ir kontempliacijai. Ne išimtis ir Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedra. Jos itin kuklios puošybos vienas iš dekorо elementų kaip tik ir yra keturi sienų tapybos paveikslai, vaizduojantys keturis evangelistus – šventuosius Matą, Morkų, Luką ir Paulių.

Šie paveikslai įkomponuoti bažnyčios presbiterijos šoninėse sienose po du iš abiejų pusių. Jie užpildo sienų plokštumas tarp pilorių, suteikdami presbiterijai daugiau sakralaus puošnumo ir dvasingumo. Apie paveikslų atsiradimą ar jų autorių jokių žinių rasti nepavyko. Galima tik manyti, kad jie buvo sukurti apie 1930–1931 metus¹⁰².

Paveikslai nutapyti įgilintose smailiaarkėse nišose. Jų kraštai apibrėžti siauru baltu reliefiniu kontūru. Patys paveikslai tapyti ochrinėmis spalvomis, taikytas tikslus, aiškių formų piešinys įkomponuotas neutraliame fone. Kokia technika buvo nutapyti paveikslai, be specialios įrangos nustatyti nepavyko (sprendžiant pagal sienos paviršiaus glotnumą ir blizgumą, tai gali būti aliejinė tapyba). Jie yra gana didelės meninės vertės.

Visi paveikslai tapyti nesilaikant tradicinių minėtų evangelistų vaizdavimo siužetų. Todėl galima manyti, kad jie nebuvo tapomi pagal kokį nors konkretų prototipą. Apie tai byloja ir jau minėtas neutralus, visuose paveiksluose vienodas fonas.

Paveiksluose pavaizduoti evangelistai surikiuoti tokia pat tvarka, kaip ir išdėstytos jų evangelijos Naujajame Testamente: kairėje pusėje – šventieji Matas ir Morkus, priešais juos, dešinėje presbiterijos pusėje – šventieji Lukas ir Jonas.

Kairėje presbiterijos pusėje, arčiau navų dalies, nutapytas evangelisto šventojo Mato paveikslas, kaip minėta, iš dalies uždengtas vyskupo sosto. Tik iš kai kurių matomų atributų ir remiantis bendra evangelistų tematika sienų tapyboje galima nustatyti, kad tai šventojo Mato atvaizdas. Jis pavaizduotas kaip solidaus amžiaus vyras, praplikęs, su ilga žilstelejusia barzda. Rankose, kaip visi evangelistai, laiko atverstą knygą, tarsi primindamas savo parašytą pirmąją Evangeliją. Kairėje pusėje šalia jo stovi vaikas. Jis laikomas šventojo Mato simboliu, nurodantį, kad jo Evangelija buvo pradėta nuo Kristaus žmogiškosios kilmės aiškinimo¹⁰³.

Šalia šventojo Mato – šventasis Morkus. Jis pavaizduotas, kaip ir būdinga jo ikonografiniam tipui, poilgiais žilstelejusiais plaukais ir tokia pat barzda. Rankoje tvirtai laikoma knyga – jo parašytos antrosios Evangelijos simbolis. Kairėje pusėje prie šventojo Morkaus kojų guli liūtas, tapęs neatsiejamu jo simboliu, nes Morkaus Evangelija buvo pradėta pasakojimu apie galingą Jono Krikštytojo balsą, sklindantį dykumoje¹⁰⁴.

Dešinėje presbiterijos pusėje, arčiau altoriaus, pavaizduotas evangelistas šventasis Lukas su jam būdingais atributais – knyga ir jaučiu. Rankose laikoma atversta knyga – tai nuoroda į jo parašytą trečiąją Evangeliją, kuri buvo pradėta skaitiniu apie Zacharijo atnašavimą. Taip aukojimo jautis tapo šventojo Lukо pradžios ženklu ir simboliu, rodančiu jo pasiaukojimą, geraširdiškumą ir taikingumą¹⁰⁵.

Šalia šventojo Lukо nutapytas šventasis Jonas. Jis pavaizduotas kaip jaunas ir gražus vaikiną, ilgais vilnijančiais plaukais, apsivilkęs balta ilga tunika ir raudona skraiste, įkomponuotas tamsiai rudame fone, kuriame ypač išryškėja pagrindiniai jo atributai – knyga ir erelis, neleidžiantys šventojo Jono supainioti su jokių kitų šventuoju. Kaip skelbia Šventasis Raštas, šventasis Jonas parašė ketvirtąją Evangeliją, tad ir paveiksle jis pavaizduotas su plunksna ir atversta knyga rankose¹⁰⁶. Toliau pasakojama, kad jo Evangelija buvusi labai gilios prasmės, atspindinti jo gilų pamaldumą ir aukštą dvasinį skrydį, ką ir simbolizuoja erelis¹⁰⁷. Taigi šalia jo kojų matome didžiulį išskleistais sparnais erelį. Šventasis Jonas laikomas mergelių ir našlių globėju, todėl galima manyti, kad tikslingai buvo nutapytas dešinėje presbiterijos pusėje ir arčiau navų dalies – jo veidas yra atsuktas į Švenčiausiosios Mergelės Marijos dangaus Karalienės altorių, esantį kairiosios navos gale, jis tarsi stebi ir globoja ją¹⁰⁸.

Evangelistų tematika presbiterijos sienų tapybos paveiksluose parinkta labai apdairiai, ji turi gilią idėjinę prasmę ir atlieka ne tik puošybinių, bet ir semantinę funkcijas. Taigi didysis Kristaus garbei skirtas altorius atsiduria evangelistų apsuptyje. Lygiai taip, kaip ir Jėzus Kristus savo šventajame soste visuomet buvo supamas keturių evangelistų¹⁰⁹. Tuo tarpu keturi evangelistai krikščionybėje nuo Bizantijos laikų tapatinami su keturiomis pasaulio šalimis ar keturiomis rojaus upėmis, kurios riboja pasaulį ir suformuoja jo centrą – rojų¹¹⁰. Šioje bažnyčioje keturi evangelistai pavaizduoti presbiterijoje nurodo bažnyčios semantinę-dvasinę centrą – altoriaus meną, ant kurios aukojama šventųjų Mišių auka.

Kitas katedros dekorо elementas yra negausūs lipdybiniai ornamentai, manoma, sukurti apie 1930–1932 metus. Tikslus jų autorius nėra žinomas. Priskirti šį lipdybinį dekorą sakralinio meno meistrams Jakševičiams būtų nepagrįsta, nes nė viename šioje katedroje esančiame jų sukurtame kūrinyje nėra panašių dekoratyvinių motyvų ar tam tikrų elementų. Jie sutelkti priekinėje navų dalyje ir puošia virš navų esančio choro balkono sienelę. Ši sienelė dviejų didelių piliastų dalijama į tris dalis, kurių vidurinioji yra šiek tiek platesnė nei kraštinės dalys. Šių dalių sienos plokštuma dekoratyvinių piliastų dar skaidoma į tris vienodas plokštumas, kuriose įkomponuoti ornamentai. Ornametą sudaro augaliniai motyvai – gėlės žiedas ir aplink jį išsidėstę stilizuoti akanto lapai¹¹¹. Šis dekoras gražiai dera prie bendro katedros interjero.

Katedros dekorо elementas – langų vitražai išryškėja tik jos interjere, nes visi katedros langai yra dvigubų rėmų. Išorinėje jų pusėje dominuoja skaidrus stiklas, o vidinėje pusėje įkomponuoti vitražai. Kaip nurodo anksčiau minėti archyviniai dokumentai, šie vitražai ir kiti dekorо elementai nėra vienalaikiai. 1986 metais jie buvo specialiai užsakyti šiai katedrai, tačiau tiksliai nenurodyti jų projektų autoriai ir juos sukūrę meistrai, netgi nėra aiški tikslai jų sukūrimo data. Vitražai puošia visus šventovės langus. Dviejuose didžiuosiuose vitražuose dominuoja ne religinė, o istorinė tematika. Mažesniuose languose – simboliniai elementai.

105. Šventasis Lukas taip pat laikomas menininkų globėju, nes, pasak legendos, pats buvo nutapęs Švenčiausiosios Marijos atvaizdą. Žr. Lanzi F. ir G., ten pat, p. 72-73; Becker Udo. Simbolių žodynas. Vilnius: Vaga, 1995, p. 72, 97.

106. Biblija arba Šventasis Raštas, ten pat, p. 116.

107. Becker Udo, ten pat, p. 68-72.

108. Taip pat šventasis Jonas buvo laikomas teologų, rašytojų ir menininkų globėju. Kaip kankinys, kankintas verdančio aliejaus statinėje, jis globoja visus kuriems gresia nudegimų pavojus. O kadangi sugėbėjo akmenukus paversti brangiais akmenimis, tai laikomas ir alchemikų globėju. Žr. Lanzi F. ir G., ten pat, p. 64-65.

109. Kaip mums pasakoja Šventasis Raštas apaštalai ir evangelistai buvo pirmieji Jėzaus pašauktieji. Būtent jie skelbė Dievo žodį ir buvo jo pasiuntiniai. Vėliau bažnyčių vyskupai tapo jų įpėdiniais. Žr. Lanzi F. ir G., ten pat, p. 53.

110. Becker Udo, ten pat, p. 69, 16.

111. Religinėje simbolikoje akanto lapai dėl savo aštrių lyg dygliai formų lapų bei lenktų, į galą nusmailėjančių viršūnių simbolizavo sunkiai įvykdomas užduotis. Žr. Becker Udo, ten pat, p. 9 ir Dailės žodynas. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1999, p. 15.

112. Šventasis Kazimieras gyveno penkioliktame amžiuje ir buvo Lenkijos Karaliaus ir Lietuvos kunigaikščio K. Jogailos sūnus. Kanonizuotas 1602 m. ir tapo Lenkijos ir Lietuvos šventuoju. Žr. Ramonienė D. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1997, p. 152-153.

113. Becker Udo, ten pat, p. 78, 307-308.

114. Šinkūnaitė L. Pašnekesiai apie sakralinį meną, ten pat, p. 14.

Ypatinga menine verte vitražai nepasižymi. Tai gana kuklūs ir nekontrastuojantys su bendra interjero aplinka kūriniai, nors didieji vitražai kiek išsiskiria iš bendros interjero visumos.

Didieji vitražai įkomponuoti abiejų šoninių navų didžiuosiuose (autentiško dydžio) languose. Dešiniajame pavaizduoti du Lietuvos vyskupai – Juozas Matulaitis-Matulevičius ir Motiejus Valančius. Po figūromis juodai išgraviruotos jų pavardės. Vyskupų pusfigūriai portretai su atitinkamais atributais perteikti gotikinės bažnyčios fone, o vitražo apačioje pavaizduotos jų šventumą simbolizuojančios dviejų angeliukų galvutės. Priešais šį didįjį vitražą, kitoje katedros pusėje esančiame analogiškame lange, tokiu pat principu pavaizduoti kunigaikštis Vytautas Didysis ir šventasis Kazimieras¹¹². Jų atvaizdai perteikti su jiems būdingais atributais ir antrajame plane, už jų galvų, įkomponuotais herbais.

Visi mažesnieji šonines navas apšviečiantys smailiaarkiai langai dekoruoti itin kukliais simboliniais vitražais. Viršutinėse langų dalyse pavaizduoti liturginiai reikmenys. Chorą apšviečiantys du nedideli langai-rožės yra vieninteliai langai, kuriuos vitražai puošia iš vidaus ir iš lauko. Interjere jie puošti stilizuotu gotikinio kryžiaus motyvu, o iš lauko – gėlės fragmentu. Apsidės šoninėse sienose esantys langai puošti per visą jų aukštį besitęsiančiais kryžiais. Koplyčių langus puošia kuklūs ornamentiniai elementai. Visuose vitražuose dominuoja alegorinės violetinė ir geltona spalvos, kurios atliepia bendrai dekoro ikonografijai – akcentuoja dvasinio pasaulio centrą (geltona spalva), kuriame ypač ryškus absoliutus Dievo ryšys su žmogumi¹¹³.

Apskritai katedros interjere, be minėtų puošybos elementų, dominuoja stiuko ir medžio drožybos dekoras, tačiau jis jau puošia katedros altorius ir kitą įrangą. Tuo tarpu viskas kartu kuria vieningą ir darnų sakralinio meno kūrinį, kuris čia atlieka tiesioginę savo paskirtį – per grožį artinti žmogų prie Dievo. Juk sakralinis menas, savyje talpinantis viską – nuo bažnyčios plano, kiekvienos puošybos detalės iki liturginių reikmenų, – skirtas pagrindinei idėjai – ugdyti meilę Dievui ir šlovinti Viešpatį¹¹⁴.

18. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Matas. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.

19. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Morkus. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.

20. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Lukas. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.

21. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Jonas. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.

22. Interjero dekoru elementas – lipdybinis choro balkono ornamentas. Gipsas, polichromija. Autorius nežinomas.

23. Dešinėsios navos lango vitražas – vysk. J. Matulevičius ir M. Valančius. 1983–1986 m. Autorius nežinomas. Stiklas, vitražo technika.

24. Kairiosios navos lango vitražas – LDK kunigaikštis Vytautas Didysis ir Šv. Kazimieras. 1983–1986 m. Autorius nežinomas. Stiklas, vitražo technika.

25. Šoninių navų mažųjų langų vitražai. 1983–1986 m. Autorius nežinomas. Stiklas, vitražo technika.

3.2. Altorių ikonografija ir bažnytinės įrangos meninė raiška

Taigi katedros interjero pagrindine puošmena tampa altorių ir sakyklos ansamblis, kurį dar papildo ir kiti įrangos elementai.

Devyni katedros altoriai, tarp kurių du yra dvipusiai, užpildo visą pietrytinę bažnyčios dalį, įskaitant ir galines šoninių koplyčių sienas, esančias lygiagrečioje linijoje su presbiterine bažnyčios dalimi. Didysis ir du dvipusiai šoninių navų altoriai atsiveria prieš mūsų akis puošniu, bet nepernelyg įmantrių neoromaninių formų dekoru su keliais neogotikiniais elementais. Tuo tarpu koplyčių altoriai spinduliuoja šaltu ir griežtu neoklasicizmo grožiu. Šie XX a. pirmosios pusės įrenginiai puikiai įsilieja į nuosakių neogotikinių formų interjero foną.

Kaip atskleidžia įrašai archyvinuose dokumentuose¹¹⁵, apie 1930–1934 metus, vykdant vidaus įrangos darbus, pirmiausia buvo įrengtas didysis katedros altorius, po to – šoninių navų dvipusiai altoriai ir galiausiai koplyčių altoriai.

Altorių ikonografinėje programoje plėtojamos kelios ikonografinės temos: Kristaus, Marijos ir šventųjų (Juozapo, Pranciškaus Asyžiečio, Antano Paduviečio, Kazimiero, Vincento Pauliečio, Jadvygos, Jono Bosko, Kūdikėlio Jėzaus Teresės, Aloyzo Gonzagos).

Pagrindine interjero dominante ir ikonografijos centru šioje katedroje tampa didysis, Katedros titulą iliustruojantis Kristus Atsimainymo altorius, darniai įkomponuotas į presbiterijos erdvę ir užimantis visą jos aukštį ir plotį. Altorių 1933 metais sukūrė meistras Vincentas Jakševičius ir jam talkinęs sūnus Adomas Jakševičius¹¹⁶. Tai mūrinis, tinkuotas ir *polichromuotas*¹¹⁷ rausvomis marmuro spalvomis altorius. Griežtoka kompozicija ir proporcingumu neoromaninis su neogotikiniais elementais altorius dera su bažnyčios architektūra, išryškina presbiteriją ir sudaro vieningą ansamblį su tokios pat stilistikos šoninių navų altoriais. Didįjį altorių sudaro *mensa* su puošniu neoromaninės koplytėlės tipo *tabernakuliu* ir dvitarpnis *retabulas*. Pastarasis užsibaigia *glorija*, vaizduojančia Šventosios dvasios simbolį – baltą balandį spindulių vainike¹¹⁸. Su šlifuito juodo akmens stalviršiu dėžinė mensa remiasi į keturias granitines kolonas (stipes). Jos galuose iškalti kryžiai, o vienas didelis kryžius įkomponuotas ir mensos *antepediu-me*¹¹⁹. Tabernakulis yra dviejų tarpsnių, medinis, staliaus darbo, lakuotas. Pirmajame tarpsnyje įrengtos dvivėrės durelės, o virš jų, antrajame tarpsnyje – Eucharistijos sostas, kurį rėmina ant dviejų sudvigubintų kolonų įkomponuotas gražus trikampis frontonėlis.

Altoriaus retabulo pirmojo tarpsnio šonuose įkomponuotos dviejų tipų suporintos kolonos (paprastos ir spiralinės) su paaukuotais gotikiniais kapiteliais. Tarp jų – paveikslas „Kristaus atsimainymas“, nutapytas apie 1936 metus Ignoto Rudolfo¹²⁰. Autorių patvirtina signatūra, esanti apatiniame dešiniajame paveikslų kampe. Ši kopija tapyta pagal 1517–1520 metais Raffaello Santi sukurtą paveikslą, šiuo metu esantį Vatikano pinakotekoje, tapusį ikonografiiniu kanonu. Rudolfas paveikslą kūrė naudodamasis šio prototipo vario graviūra, kuri dabar saugoma Kaišiadorių miesto muziejuje¹²¹. Retabulo apatinė dalis, abipus tabernakulo, pereina į dekoratyvinę sieną su pusapskritės arkos formos atviromis durų angomis, vedančiomis už altorių. Virš šių arkinių angų, ant žemų kvadratinų postamentų, stovi dvi šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus skulptūros. Jas iš betono nulipdė ir aliejumi polichromavo altorių kūrėjo meistro sūnus Adomas Jakševičius. Abu šventieji vaizduojami daugiau ar mažiau laikantis tra-

115. Sutartys su įrangos įrengimo darbus vykdžiusiais meistrais. Kaišiadorių Kurijos Archyvas, apl. 24, b. 77, lapai nenumuoti.

116. Apie tai liudija sutartis pasirašyta su Vincentu Jakševičiumi 1932 m. kovo 1 d., kurioje jis pasižada atlikti daugybę darbų katedroje, o taip pat ir padirbti didįjį altorių (sutarties kopija pridėdama priede Nr. 10). Apie tai, kad darbai tikrai buvo atlikti, liudija kitas dokumentas – 1933 m. lapkričio 4 d. generalvikaro išduotas liudijimas apie atliktus darbus. (liudijimo kopija pridėdama priede Nr. 11). Kad vykdant šiuos darbus dalyvavo ir minėto meistro sūnus Adomas, liudija 1933 m. rugpjūčio mėn. 5 d. dokumentas, parašytas ir pasirašytas generalvikaro. Juo pažymima, kad Adomas Jakševičius nulipdė penkias stovyklas (skulptūras) didžiajam altoriui bei nutapė penkis paveikslus. (liudijimo kopija pridėdama priede Nr. 12) Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77, lapai nenumuoti.

117. Polichromija – skulptūrų bei altorių daugiaspalviška tapyba ant tinko. Žr. Dailės žodynas., ten pat.

118. Terminų reikšmės: mensa – pagrindinė altoriaus dalis, aukojimo stalas; tabernakulis – nedidelė medinė spintelė-saugyklėlė su užrakinamomis durelėmis, kurioje saugoma ostija ir komunikantai; retabulas – altoriaus antstatai, galinė sienelė virš mensos; glorija – retabulo viršutinė dalis – simbolinis motyvas, apremintas spindulių vainiku. (Pgl. Dailės žodynas., ten pat.)

119. Antapedijus – altoriaus mensos prieikį dengiantis dekoratyvus skydas. (Pgl. Dailės žodynas, ten pat.)

120. Bažnyčios inventurizacijos byla, 1999 m. Kaišiadorių kurijos archyvas.

121. Bažnyčios inventurizacijos byla, 1999 m. Kaišiadorių kurijos archyvas.

122. Adomas Jakševičius kažkodėl nulipdė šventąjį Petrą be pagrindinio jo atributo – raktų. Tai jo kūrybos savitumas, nes ir kitose bažnyčiose esančios jo sukurtos šventojo Petro skulptūros be raktų.

123. Šių angelų bei Dievo Tėvo skulptūras, remiantis anksčiau paminėtu archyviniu dokumentu, taip pat nulipdė Adomas Jakševičius.

124. Kaišiadorių Kurijos archyvas. B. Kaišiadorių parapija. (Einamoji byla 1940-), 1992-06-29 Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo parapijos bažnyčios-katedros altoriaus pastatymo aktas.

125. Oratorijus – nedidelės apimties kopletytėlė su altoriumi. Žr. Dailės žodynas., ten pat.

126. Altorių projekto kopija su patvirtinančiu autorystę Vincento Jakševičiaus parašu pateikiama priede Nr. 13. Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77, lapai nenumeruoti.

127. Ramonienė D., ten pat, p. 159, 18.

128. Tikslus skulptūrėlės autorius nėra žinomas. Žr. Bažnyčios Inventorizacijos byla, 1999 m., ten pat.

129. Dexiohratuza – vainikuotos Marijos (laiko skeptrą) su Kūdikiu atvaizdas, simbolizuojantis Dangaus Valdovę su Pasaulio Išganytoju. Žr. Šinkūnaitė L. Lietuvos baroko architektūros ir dailės istorija: bakalauro studijų programa. Vilnius: VDA leidykla, 1999, p. 28.

dicinės ikonografijos, su tradiciniais jų atributais, todėl yra lengvai atpažįstami. Tiesa, juos vaizduojant neišvengta kai kurių netikslumų¹²². Remiantis krikščioniška ikonografija galima teigti, kad šios dvi skulptūros abipus altoriaus yra įkomponuotos dėsningai, nes šie šventieji visada vaizduojami kartu ir stovintys abipus Kristaus, šiuo atveju altoriaus šonuose.

Antrajame retabulo tarpsnyje dominuoja tik lipdiniai. Jo šonuose, kaip ir pirmajame tarpsnyje, stovi suporintos kolonos, sudarydamos nedidelių orderių fragmentus. Jų šonuose – po baltą angelo statulą, rankose laikančią smilkytuvus. Tarp kolonų įkomponuota Dievo Tėvo bareljefinė skulptūra¹²³, o minėtoje glorioje – Šventosios Dvasios Balandžio reljefas. Visa ši altoriaus antrojo tarpsnio centrinėje vertikaloje komponuota skulptūrų grupė kartu su pirmojo tarpsnio paveikslu išreiškia Švenčiausiosios Trejybės idėją. Visas penkias skulptūras sieja itin proporcingos formos, minkštai klostuoti drabužiai, apibendrinti siluetai.

1992 metais Kaišiadorių vyskupo Juozapo Matulaičio sprendimu bažnyčios vidaus interjere buvo atliekamas nedidelis pertvarkymas – įrengtas naujas supaprastintas altorius, kurio mensa pastatyta priekyje, suteikiant kunigui galimybę aukoti šventąsias mišias atsisukus veidu į tikinčiuosius. Toks pasikeitimas katalikų bažnyčiose įsigalėjo po II Vatikano susirinkimo, o Lietuvoje tai įgyvendinama pagal parapijų ir atskirų bažnyčių savąją tvarką. Minėtoji mensa taip pat dėžinės, bet jau kiek dekoratyvesnės konstrukcijos, medinė su reljefiniu paausotu gotišku kryžiumi *antepediume*. Kartu įrengta ir nauja medinė sakykla, pastatyta šalia naujojo altoriaus. Šie elementai kiek išsiskiria iš bendros presbiterijos stilistinės visumos. Naujojo altoriaus ir sakyklos meistras – skulptorius Albertas Belevičius¹²⁴.

Šoninėse bažnyčios navose, abipus presbiterijos įrengtuose *oratorijuose*¹²⁵, įkomponuoti dvipusiai, vienodo architektūrinio sprendimo altoriai, sukurti Vincento Jakševičiaus¹²⁶. Kairioji bažnyčios nava užsibaigia dažytu, puoštu lipdiniais ir auksavimu, dvipusiu mūriniu Švenčiausiosios Mergelės Marijos Dangaus Karalienės / šventojo Antano Paduviečio altoriumi. Altorius stovi ant vienos pakopos mūrinės pakylos, įkomponuotas sienoje reljefiškai įgilintos pusapskritės arkos fone, o pati siena užsibaigia smailėjančios arkos forma. Altorius turi vienodo pločio su retabulu dėžinę mensą, kurios antepediumas puoštas reljefiniu akanto lapų ir gotikinio kryžiaus elementais. Ši dekorą galima suvokti kaip įžangą į būsimą Marijos dangaus karalienės temą: kolonos čia galėtų reikšti ryšį tarp dangaus ir žemės, juk Marija – žemiška būtybė, savo nuopelnais sujungusi žemę ir dangų; arkos – tai išsigelbėjimas per bažnyčią, kai galima pasiekti dangaus palaimą; akanto lapai simbolizuoja rojų, o juk dangus tai ir yra rojus¹²⁷. Ant šio altoriaus mensos stovi mūrinis, su medinėmis vienvėrėmis durelėmis gotikinį portalą imituojantis tabernakulis. Antrajame jo aukšte įkomponuota dvidešimtojo amžiaus pabaigoje Prancūzijoje(?) sukurta skulptūra „M. Maria Rossa Mistica“ su rožėmis¹²⁸. Anksčiau čia stovėjo medinis kryžius su Nukryžiuotoju, lygiai toks pat, kaip kitame šoniniame altoriuje. Altoriaus retabulas dviejų tarpsnių. Pirmasis tarpsnis apačioje kiek siauresnis, paskui išplatėja, sudarydamas simetriją su mensa. Siauresnė dalis ties viduriu dekoruota reljefine romaninių arkučių arkada, kurių viduje dar įkomponuotas lelijos motyvas. Šoninės dalys dekoruotos stilizuotais augalų motyvais. Platesnioji pirmojo tarpsnio dalis šonuose turi įkomponuotas suporintas kolonas, dar dvi kiek didesnės kolonos rėmina *dexiohratuza*¹²⁹ tipo Švenčiausiosios Mergelės Marijos Dangaus Karalienės paveikslą. Kolonų kapiteliai gotikinio tipo, paausuoti. Paveikslą

apie 1933–1934 metus nutapė Adomas Jakševičius savo tėvo Vincento Jakševičiaus pavedimu. Pagal minėtos sutarties pirmąjį punktą, paveikslą turinį ir pavyzdį dailininkui turėjo pateikti bažnyčios tarnautojai, tačiau nėra rasta jokio dokumento, kuris paliudytų tokį faktą. Nustatyta, kad paveikslas tapytas pagal T. Lorenzone paveikslą „Švenčiausioji Mergelė Marija, Krikščionių Pagalba“ prototipą, kopijuojant centrinį jo fragmentą – Mariją su kūdikiu ant rankų. Ji įkomponuota debesų fone ir pavadinta Marija Dangaus Karaliene¹³⁰.

Antrojo retabulo tarpsnio šonuose taip pat pastatyta po vieną gotikinę koloną, ant kurių remiasi laužytas, per vidurį arkos puslankiu išlinkęs antablementas, puoštas reljefine arkučių arkada su saulutės motyvu viduje. Arkos centre – angeliuko galvutė su virš jos įkomponuotu kryžiumi. Visą antablementą dar kontūruoja rusvai kreminės spalvos *pumpurų*¹³¹ (krabų) dekoras su balta gėle galuose. Abipus antrojo tarpsnio ant dekoratyvinių stilizuotų gotikinių portalėlių įkomponuoti paausuoti gotikiniai *pinakliai*¹³², užsibaigiantys gotikiniu kryžiumi. Tarp minėtų kolonėlių įterptas drobėje tapytas Švenčiausiojo Kūdikėlio Jėzaus Teresės paveikslas¹³³. Šis paveikslas tapytas to paties Adomo Jakševičiaus pagal 1919 metais sesers vienuolės Genovaitės (remiantis išlikusiomis nuotraukomis) nupieštą Teresės portreto prototipą.

Altoriaus oratoriumo pusėje, kuri yra visiškai identiška priekinei jo pusei, pirmajame retabulo tarpsnyje nutapytas (vėlgi to paties autoriaus) šventojo Antano Paduviečio paveikslas. Čia jis pavaizduotas tradiciškai, dėvintis rudą pranciškonų abitą ir plaukuose išskusta tonzūra, šalia jo – keli iš daugelio jo atributų: kūdikėlis Jėzus, knyga, lelija¹³⁴. Neatsitiktinai antrajame tarpsnyje nutapytas Angelo Sargo paveikslas. Angelas Sargas, kaip dvasinė būtybė, tarpininkaujanti tarp trancedentinės šventosios sferos ir žmogaus žemiškojo pasaulio, saugo žmones nuo pat kūdikystės iki mirties. Jis juos užtaria, užjaučia, gelbėja nuo baimių, piktųjų dvasių ir veda tiesos keliu. Angelas moko globojamojo sielą, įkvepia ramybės, jėgų ir t. t. Apie tai liudija pavyzdžiai iš daugelio šventųjų gyvenimų, taip pat ir šiame altoriuje pavaizduotų šventojo Antano Paduviečio, šventosios Kūdikėlio Teresės¹³⁵. Šis paveikslas savo idėjine prasme sujungia visus šiame altoriuje nutapytus paveikslus į vieną Kūdikėlio globos idėją, kuri pereina į platesnę sampratą – dieviškos globos žmogui. Apie tai teigia ir Mircea Eliade: Dievas Angelą Sargą siunčia tam, kad jis informuotų žmogų apie jo buvimo žemėje prasmę, likimą ir lydėtų jį dvasiniame kelyje¹³⁶.

Dešinėsios navos gale yra dvipusis mūrinis, puoštas polichromija, auksavimu (bronzavimu) ir lipdybiniais ornamentais Šventojo Kazimiero / Šventojo Vincento Pauliečio altorius. Jo plastinė raiška yra identiška kairiosios navos altoriui. Kiek skiriasi šio altoriaus tabernakulis. Jis turi vienvėres dureles, kurios dekoruotos drožinėtomis javų varpomis ir kieliku su ostija¹³⁷, virš jų ant nedidelio pjedestalo stovi kryžius su Nukryžiuotoju.

Altoriaus retabulo pirmajame tarpsnyje įkomponuotas šventojo Kazimiero paveikslas (tapytas apie 1932–1933 metus Adomo Jakševičiaus). Jame šventasis Kazimieras pavaizduotas klūpantis prieš apsireiškusią Šventąją dvasią, vilkintis ilgu karališku apsiaustu ir su pergamentu ritinėliu rankoje. Aplink jį matomi jo ikonografiniai atributai – lelija, angeliuko laikomas skeptras ir skydas¹³⁸. Paveikslą rėmina dvi paausuotais kapiteliais ir bazėmis kolonos. Retabulo šonuose įkomponuotos dar dvi suporintos kolonos. Antrajame jo tarpsnyje, tarp tokių pat kaip ir pirmajame, tik kiek mažesnių kolonų, yra šventojo Aloyzo Gonzago paveikslas (tapytas

130. Panašaus siužeto paveikslų dar yra Raudondvario, Išlaužo, Vaičiūčių bažnyčiose. Kai kur (pvz. Vytėnuose) yra to paties siužeto vitražai.

131. Pumpuras(krabas) suriesto augalo lapo ar pumpuro dekoratyvinis elementas, būdingas romanikai. Žr. Dailės žodynas. Vilnius: DAL, 1999.

132. Pinaklis – į viršų smailėjantis bokštelis puoštas pumpurais. Žr. Dailės žodynas. Vilnius: DAL, 1999.

133. Manoma, kad tai to paties A. Jakševičiaus, nutapiusio ir „Marijos Dangaus Karalienės“ paveikslą darbas.

134. Ramonienė D., ten pat, p. 28; Lanzi F. ir G., ten pat, p. 155-156. Panašaus ikonografinio tipo paveikslų yra ir kitose Lietuvos bažnyčiose (pvz. Tytuvėnų bažnyčioje)

135. Apie tai daugiau informacijos: Butlota A. Banys L. Šventųjų gyvenimai: Lietuvos katalikų kalendorius. Alytus: Angelų Sargų bažnyčios religinės bendruomenės leidykla, 1994.; Metford J.C. Krikščionybės realijos ir legendos. Vilnius: Alma Litera, 2001.; New Advent: The Catholic Encyclopedia // www.newadvent.org/cathen

136. Eliade M. The Encyclopedia of Religion. New York: Macmillan Publishing Company, 1987, p. 282.

137. Javų varpos simbolizuoja duoną, kuri ostijos pavidalu, kartu su kielike laikomu vynu aukojama eucharistijos aukoje kaip Kristaus kūnas ir kraujas.

138. Šv. Kazimieras 1948 m. popiežiaus Pijaus XII paskelbtas Lietuvos jaunimo globėju, jo prašoma apsaugoti nuo galios. Kaip potekstė į apsaugą šalia šv. Kazimiero nutapytas skydas, nors jis nėra šio šventojo atributas ar simbolis. Plačiau apie tai skaityti Lanzi F. ir G., ten pat, p. 184-185.; Ramonienė D., ten pat.

139. Šventasis Aloyzas, kaip ir šventasis Kazimieras, laikomas jaunimo globėju. Matyt todėl šie du šventieji ir sugretinti viename altoriuje. Žr. Lanzi F. ir G., ten pat, p. 201.

140. Interviu su dabartiniu bažnyčios klebonu Jurkevičiumi. Kaišiadorys, 2004 10 15. Užrašė Renata Drulienė.

141. 1999 m. Inventorizacijos byloje nurodoma, kad šių trijų paveikslų autorius galėjo būti (su klaustuku) Ig. Rudolfas, tačiau remiantis rastomis meistrų sutartimis ir apmokėtomis už atliktus darbus sąskaitomis bei likusių menininkų giminaičių pasakojimais, galima teigti, kad tai Silvano Jakševičiaus darbai. Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77. lapai nenumeruoti. Kurį laiką buvo manoma, kad visus šoninių altorių paveikslus nupatė Silvanas Jakševičius. Tačiau pagal archyvuose aptiktą (jau minėtą anksčiau ir pridėtą priede Nr. 12) 1933 m. rugpjūčio 5 d. liudijimą paaiškėja, kad penkis šoninių altorių paveikslus nutapė būtent Adomas Jakševičius, tik nenurodyta tiksliai kuriuos. Tuo tarpu iš viso dviejuose dvipusiuose altoriuose yra 8 paveikslai, kuriuos pagal 1932 m. pasirašytą sutartį turėjo nutapyti Vincentas Jakševičius. Šiuos darbus jis pavedė atlikti savo sūnums, tačiau pastarieji nepažymėjo savo darbų signatūromis, kurios dabar tiksliai būtų išsprendusios autorystės klausimą.

142. Juose skelbiama, kad Silvanas Jakševičius sudarė sutartį su bažnyčios klebonu A. Varnu tik dėl bažnyčios koplyčių ir jų altorių dažymo ir pagražinimo (sutarties kopija pridedama priede Nr. 14). Tai rodo, kad altariai jau buvo sukurti, o kaip tik tuo metu Vincentas Jakševičius katedroje kūrė bažnytinės įrangos elementus pagal kitą, 1928 m. gruodžio mėn. sudarytą sutartį. Joje pažymima, kad meistras turi iki 1931 m. užbaigti kažkokių darbų, deja, nenurodyta konkrečiai kokius. Tai galėjo būti būtent šių altorių kūrimo darbai, juolab, kad ir abiejų sutarčių laikas atitinka eiliškumą. Altorių projektų nebuvo galbūt todėl, kad to ne reikalaauta jokioje sutartyje. Šią hipotezę dar patvirtina ir tai, kad 1936 m. Vincentas Jakševičius sukūrė beveik tokius pat, tik kiek didesnius neoklasicistinius altorius ir Gegužinės bažnyčioje. Sutartis, pasirašyta 1931 m. 02. 18d. tarp S.Jakševičiaus ir A.Varmo. Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77. lapai nenumeruoti.; Sutartis, pasirašyta 1931 m. rugsėjo 6d. tarp kun. A. Varno ir Vincento Jakševičiaus. Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77. lapai nenumeruoti.

143. Šventasis Juozapas buvo vedęs vyras, bet dėl ypatingų savo vedybų turėjo susilaikyti, todėl Ielija yra jo simbolis. Jis yra laikomas šeimų globėju, jo prašoma lengvos mirties. Plačiau apie tai skaityti

to paties menininko ir panašiu laikotarpiu). Šventasis pavaizduotas vilkintis balta kamža ir besimeldžiantis prieš krucifiksą, šalia įkomponuoti jo atributai – Ielija, kaukolė, rožinis¹³⁹. Visi šio altoriaus dekoratyviniai elementai 1998 metais buvo naujai peraukuoti¹⁴⁰. Oratoriumo pusėje pirmajame retabulo tarpsnyje įkomponuotas šventojo Vincento Pauliečio paveikslas Jame šventasis pavaizduotas pagal tradicinę ikonografiją – vilkintis juoda sutana, vidutinio amžiaus, besišypsantis. Prie savęs glaudžia ant rankų laikomą kūdikį, kitas kiek didesnis vaikas stovi greta jo. Antrajame tarpsnyje – Popiežiaus Pijaus XI paveikslas. Tenka pastebėti, kad dviejų pastarųjų paveikslų ir aptarto Marijos Dangaus Karalienės altoriaus Angelo Sargo paveikslo tapymo maniera labai skiriasi nuo visų kitų aptartų šoninių altorių paveikslų, nes žmonių figūros šiuose trijuose paveiksluose perteiktos neproporcingai, vaizdas plokščias, be gilesnės perspektyvos. Tai leidžia manyti, kad kaip tik šie trys darbai yra tapyti Silvano Jakševičiaus, o visus likusius penkis galima pagrįstai priskirti Adomui Jakševičiui¹⁴¹.

Šalia dešinėsios navos, išilgai prie jos prigludusi, yra šventojo Juozapo koplyčia. Šioje koplyčioje plėtojamos trys ikonografinės temos – Jėzaus, Marijos ir šventųjų. Koplytėlės semantiniu ikonografijos centru tampa trijų mūrinių, neoklasicistinio stiliaus, orderinio tipo altorių ansamblis. Tikslių duomenų, kas ir pagal kokį projektą sukūrė šiuos altorius, rasti nepavyko. Tačiau pagal archyve rastus 1931 m. vasario 18 d. ir rugsėjo 6 d. dokumentus galima manyti, kad šiuos altorius galėjo suprojektuoti Vincentas Jakševičius¹⁴².

Didysis koplyčios altorius skirtas šventajam Juozapui. Jis sudarytas iš trijų pagrindinių dalių – dežinės mensos, žemo tabernakulio ir vieno tarpsnio retabulo. Pastarasis sujungtas su koplyčios siena. Altoriaus mensos antepediumas puoštas kukliu įsprūdiniu dekoru, o jo centre įkomponuotos paaukuotos simbolinės raidės. Tabernakulio duralės puoštos dekalogo skaičiais, o jo šonuose – piliastrai su kaneliūromis. Pats retabulas sudarytas iš orderio su keturiomis, po dvi suporuotomis kolonomis, puoštomis gotikiniais paaukuotais kapiteliais. Tarp kolonų įkomponuotas apie 1928 metus drobėje aliejumi tapytas šventojo Juozapo paveikslas. Jo autorius – Ignotas Rudolfas. Tai patvirtina paveikslo apatiniamе kairiajame kampe esanti signatūra: „I. Rudolf./1928 m.“ Paveiksle pavaizduotas šventasis Juozapas, viena ranka laikantis Kūdikėlį Jėzų, o kitoje savo nekaltumo simbolį – Ielijų šakelę¹⁴³. Altoriaus portatilį konsekravo Vilniaus vyskupas Augustinas Losinskis (?)¹⁴⁴. Šoniniai koplyčios altariai taip pat orderinių formų, tik jų retabulai turi po dvi kolonas. Kairėje nuo centrinio altoriaus yra Švenčiausiojo Jėzaus Širdies altorius. Jis nėra pilnos sudėties, nes neturi tabernakulio, tačiau jo plastinė raiška identiška jau aptartam koplyčios altoriui¹⁴⁵. Altoriaus retabule esantis Švenčiausiojo Jėzaus Širdies paveikslas sukurtas to paties I. Rudolfo, tikslī data nenurodyta¹⁴⁶. Paveikslas, tapytas šviesiomis, skaidriomis spalvomis, spinduliuoja ramybe ir gerumu. Pats siužetas – tradicinės ikonografijos Kristaus Gailestingosios Širdies vaizdinys. Dešinėje centrinio altoriaus pusėje yra Nekaltai Pradėtosios Švenčiausiosios Mergelės Marijos altorius. Jis turi tabernakulį, kurio duralės dekoruotos kryžiaus motyvu. Altoriaus titulą iliustruojantį paveikslą apie 1928 metus nutapė I. Rudolfas pagal B. E. Murillo to paties pavadinimo kūrinį, kuris dabar saugomas Prado muziejuje Madride. Visi šioje koplyčioje esantys paveikslai tapyti ta pačia minkšta tapymo maniera. Pagrindinis kiekvieno siužeto objektas komponuotas pirmame plane ir tapytas ryškesnėmis, skaidresnėmis spalvomis, fonui parinkta neutrali žalsvai ruda perspektyvinė erdvė.

Figūros iš nugaros apšviestos dieviškos šviesos aureolėmis. Visuose paveiksluose plėtojama meilės ir gailestingumo idėja, kuri XX a. pradžioje dominavo Lietuvos sakralinės dailės kūriniuose. Jie yra gana didelės meninės vertės.

Šios koplyčios sienas puošia reljefų ciklas „Kryžiaus kelias“, kuriuos arkivyskupui J. Bulaičiui 1997 metais padovanojo Pietų Korėjos popiežiaus nuncijaus. Reljefų autorius italas Alesco¹⁴⁷.

Šiaurinėje katedros dalyje, atsiverianti iš kairiosios šoninės navos, yra šventojo Pranciškaus Asyžiečio koplyčia. Joje plėtojamos Kristaus ir šventųjų temos, susijusios su globa. Taigi visa kairioji katedros pusė (kairiosios navos altorius ir koplyčios altariai) atspindi dieviškosios globos tematiką.

Koplyčios altorių ikonografijos centrą sudaro trijų mūrinių neoklasicistinių altorių ansamblis. Šios koplyčios altorių struktūra ir plastinė raiška yra identiška šventojo Juozapo koplyčios altoriams. Didysis, su vieno tarpsnio retabulu, altorius skirtas šventajam Pranciškui Asyžiečiui. Jo retabule įkomponuotas šventojo Pranciškaus Asyžiečio paveikslas, kuriame vaizduojamas Nukryžiuotasis, prabylantis į Pranciškų. Tai atskleidžia Kristaus begalinę savo pašauktųjų globą. Paveikslo autorius – minėtasis I. Rudolfas, o paveikslas tapytas pagal to paties B. E. Murillo paveikslo prototipą¹⁴⁸. Kairėje centrinio altoriaus pusėje yra šventosios Jadvygos altorius su dviejų kolonų įrėmintu retabulu. Jame įkomponuotas I. Rudolfo tapytas paveikslas „Šventoji Jadvyga“. Šiame paveiksle pavaizduota Lenkijos karalienė Jadvyga, Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vladislavo Jogailos žmona¹⁴⁹. Paveiksle ji vaizduojama gamtos fone, apsivilkusi karalienės drabužiais, su karūna ir pilna duonos pintinėle rankoje. Prie jos kojų suklupęs vargdienis, kuriam ji tiesia duonos kepalėlį. Tai atskleidžia jos gailestingumą ir vargšų globą. Dešinysis koplyčios altorius skirtas šventajam Jonui Boskui, kurio paveikslas tapytas to paties dailininko. Šventojo Jono Bosko asmuo taip pat siejamas su vaikų ir jaunimo globa. Altorius identiškas šventosios Jadvygos altoriui. Jie abu neturi tabernakulio. Jų vietoje stovi nelabai didelės išliekamosios vertės iš medžio drožta Rūpintojėlio ir gipsinė šventojo Antano statulos. Šios koplyčios altorių paveikslų meninė vertė gerokai mažesnė nei aptartosios šventojo Juozapo koplyčios kūrinių. Kiek vertingesnis yra tik šventojo Jono Bosko paveikslas.

Visi aptartieji katedros altariai Lietuvos XX a. pradžios laikotarpio bažnytinių įrenginių kontekste ypatingu savitumu nepasižymi, nes tuo metu bažnyčiose dominavo neobarokinio, neoromaninio, neoklasicistinio ar neogotikinio stiliaus altariai, kartais sumaišant kelių stilių elementus. Didįjį altorių puošiančios skulptūros vertinamos kaip altoriaus ansamblio elementai.

Be aptartųjų altorių, kaip minėta, katedros įrangą sudaro ir kiti elementai: vyskupo sostas, krėslai ir stalės garbingiems svečiams, sakykla, beliustrada.

Ypatingo dėmesio sulaukia katedros presbiterijoje didžiojo altoriaus kairėje pusėje stovintis didžiulis ir unikalus medinis vyskupo sostas su baldakimu¹⁵⁰. Tai Vincento Jakševičiaus darbas. Jo autorystę liudija ne vienas archyvinis dokumentas, tačiau sosto projekto atrasti nepavyko, galbūt jo iš viso nebuvo. Taip manyti skatina tai, jog esant projektui būtų buvęs kitaip išspręstas sosto dydžio ir proporcijų santykis ir nebūtų tekę uždengti evangelisto Mato freskos¹⁵¹. Vyskupo sostą sudaro trijų laiptelių pakyla, baldakimas ir krėslas. Baldakimas dekoruotas vyskupo *mitra*, vyskupo kryžiumi ir *pastoralu*, kurie visi įkomponuoti dantytoje arkoje¹⁵².

Lanzi F. ir G., ten pat, p. 40-42.; Ramonienė D., ten pat.

144. Bažnyčios Inventorizacijos byla, 1999 m., ten pat, p. 14.

145. Visi toliau aptariamі koplyčių altariai yra lygiai tokіos pat meninės plastinės raiškos, todėl atskirai nebus apibūdinami. Paminimi bus tik tie altoriaus elementai, kurie kažkuo skiriasi nuo ankstesniųjų.

146. Bažnyčios Inventorizacijos byla, 1999 m., ten pat, p. 15.

147. Bažnyčios Inventorizacijos byla, 1999 m., ten pat, p. 16.

148. Bažnyčios inventorizacijos byla, 1999 m., ten pat, p. 20.

149. Jadvyga rūpinosi Lietuvos krašto evangelizacija, buvo kaimiečių ir ligonių gynėja, pasižymėjo didžiu gailestingumu. Žr. Lanzi F. ir G., ten pat, p. 160.

150. Tokio dydžio ir puošnumo vyskupo sosto Lietuvos bažnyčiose daugiau aptikti neteko. Tokiu būdu Kaišiadorių katedroje išreikšta begalinė pagarba vyskupo asmeniui.

151. (Apie sienų tapybos freskas jau buvo kalbėta) Taip pat tenka pridurti, kad mintį, jog ši sostą V. Jakševičius galėjo padirbti pagal kito autoriaus sukurtą projektą paneigia tas faktas, kad minėtasis meistras jau prieš tai yra sukūręs vieną vyskupo sostą Panevėžio bažnyčiai, kuris šiuo metu ten ir yra. Tuo tarpu rengiant pirminį Kaišiadorių katedros interjero dekorą planą galėjo būti taip, kad vyskupo sostas jame visai nebuvo numatytas, o vėliau nusprendus jį įrengti kažkodėl visai nebuvo atsižvelgta į jau esamą presbiterijos dekorą. Meistras V. Jakševičius, gavęs bažnyčios vadovybės užsakymą, tiesiog pasinaudodamas jau turima patirtimi be išankstinio projekto sukūrė minėtą vyskupo sostą, kuris buvo pastatytas jam priderančioje vietoje.

152. Terminų paaiškinimas: mitra – vyskupo aukšta kepurė, sudaryta iš dviejų standžių žuvies galvos formos skydelių; pastoralas – vyskupo lazda, simbolizuojanti ganytojo valdžios simbolį. Žr. Dailės žodynas., ten pat, p. 273, 316.

153. Apie tai, kad šiuos įrangos elementus iš medžio padirbo minėtasis Vincentas Jakševičius, liudija jau anksčiau minėtas dokumentas, pateiktas priede Nr. 17. Generalgubernatoriaus liudijimas apie atliktus darbus. Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77. lapai nenumuoti.

154. Impostas – arkos pėdos profiliuota atrama. Žr. Dailės žodynas, ten pat, p. 164.

155. Rokailė – asimetrinis ir įmantraus piešinio ornamentas. Dailės žodynas, ten pat, p. 365.

156. Archivoltas – puošnus išorinis arkos lanko apvadas; lesbinė kima – banguojantis, širdies formą primenantis, juostinis augalinių motyvų ornamentas. Žr. Dailės žodynas, ten pat, p. 38, 198.

157. Baliustra – stilizuoto stulpelio baliustrados elementas. Žr. Dailės žodynas, ten pat, p. 52.

158. Generalvikaro liudijimas išduotas 1933 m. 11. 4d. (pateiktas priede Nr. 11). Kaišiadorių Kurijos archyvas, apl. 24, b. 77. lapai nenumuoti.

Šios arkos viršuje – sparnuota angelo galvutė, virš kurios iškyla kryžius. Šonuose (nuo baldakimo žemyn) išorinėje sosto pusėje matomos suporintos kolonos. Priekinėje sosto dalyje taip pat išdrožinėtos sparnuotos angelų galvutės, tačiau joms suteiktas „sfinkso“ įvaizdis. Nugarinė plokštuma dekoruota vertikaliu stačiakampiu, kurį rėmina zigzaginė juostelė. Pats krėslas turi stacionarią atlošo viršutinę dalį, kuri yra pritvirtinta prie baldakimo atkaltės sienelės. Ši dalis puošta rozete ir angeliuko galvute viršuje. Porankiuose, kaip ir priekinėje sosto dalyje, „sfinkso pavidalu“ įkomponuotos angeliukų galvutės.

Minėtasis meistras taip pat sukūrė (išdrožė) ir krėslus garbingiesiems svečiams¹⁵³. Dvi tokių krėslų eilės stovi abiejose presbiterijos pusėse po šešis krėslus kiekvienoje. Pastarieji įkomponuoti tarp visiškai vienodų mūrinių atkalčių ir medinių parapetų sienelių. Medinės parapeto sienelės priekinė plokštuma aštuonių kolonų suskaidyta į septynias lygias dalis, kurias sujungia dvilypių arkų arkada, paremta *impostais*¹⁵⁴. Kiekvienos arkos centre – stilizuoti, palmės principu komponuoti augaliniai motyvai. Stalių galuose, kurie yra atgręžti į navas – skydai su panašiais stilizuotais motyvais, primenančiais *rokailles*¹⁵⁵. Mūrinės atkaltės plokštuma suskaidyta į šešias dalis, puskolonėmis sujungtomis arkomis, kurių kiekvienos viršuje yra po masyvų arkinį raktą. Šios arkos taip pat stovi paremtos *impostais*, jų *archivoltai* puošti *lesbine kima*¹⁵⁶. Patys krėslai ažuoliniai, jų atlikimo technika panaši į vyskupo sosto, tik jų atkaltės nepritvirtintos prie sienos.

Katedros presbiterija nuo navinės dalies yra atskirta medine rankų darbo baliustrada. Tokios pat baliustrados fragmentai įrengti ir priešais šoninius altorius. Ji sudaryta iš lietuvių figūrinių *baliustrų*¹⁵⁷, kurių kapiteliai puošti drožtais ornamentais.

Priešais presbiteriją, vidurinėsios navos dešinėje pusėje, įrengta sakykla, pritvirtinta prie pirmojo piloriaus. Šią tinkuoto mūro sakyklą, puošią lipdiniais, polichromija ir auksu, sukūrė taip pat menininkas Vincentas Jakševičius¹⁵⁸. Briaunuotos taurės formos sakyklą sudaro tribūna, laiptinė ir stogelis-baldakimas. Pati tribūna šešiabriaunė, rėminės išsprūdinės konstrukcijos, kas antroje išsprūdoje, arkų formos rėmuose aplikuoti *akanto* lapų reljefai. Tribūnos apačia taip pat šešiabriaunė, su dekoratyviniais reljefais, pereinanti į dekoratyvią koloninę atramą. Jos viršutinę kompoziciją užbaigia laužytas karnizas, kuris pereina į laiptinės turėklo profiliuotą atramą. Visa laiptinės sienelė dekoruota išsprūdinės konstrukcijos reljefine romaninio stiliaus dvilypių arkų arkada, kuri sudaro tribūnos dekorą. Laiptinė įmantriai apsisukusi apie visą pilorijų. Keturkampis sakyklos baldakimas pritvirtintas prie to paties piloriaus. Jo kampus akcentuoja stilizuotas, iš stiuko nulipdytas *pastoralo* motyvas, o centre įkomponuotas dekoratyvus kryžius. Baldakimo vidinėje pusėje pavaizduotas šventosios dvasios balandžio, apsupto auksiniais spinduliais, reljefas.

Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedros vidaus įrangos dekoras ir altorių ikonografija liudija apie XX a. pirmojoje pusėje vyrausią gana saikingą katalikų šventovių puošybos kryptį ir tuo metu paplitusią kiek pakitusio ikonografinio tipo šventųjų vaizduoseną (sakralinėje dailėje tuo metu skausmo ir kančios vaizdavimą pakeičia meilė ir globą spinduliuojantys siužetai). Altorių ikonografijos sąsajos su kitomis Lietuvos bažnyčiomis atskleidžia šventųjų tam tikro ikonografinio tipo vaizdavimo tendencijas Lietuvoje.

26. Katedros interjeras. Vaizdas į didįjį altorių.

27. Centrinis Kristaus Atsimainymo altorius. 1933 m. neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: aliejiniai dažai, auksavimas. Altoriaus architektūros autorius V. Jakševičius. Kristaus Atsimainymo paveikslas autorius I. Rudolfas. Kaišiadorių katedra.

28. Didžiojo altoriaus tabernakulis. 1933 m. neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: aliejiniai dažai, auksavimas. Altoriaus architektūros autorius V. Jakševičius. Kaišiadorių katedra.

29. I. Rudolfas. Centrinio altoriaus paveikslas „Kristaus Atsimainymas“. 1936 m. Drobė, aliejus. Altoriaus retabulo pirmasis tarpsnis.

Raffaello Santi. Kristaus Atsimainymas. 1517–1520 m. Vatikano pinakoteka. Ramonienė D. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.

32. Naujojo supaprastinto altoriaus mensa. 1992 m. Medis: drožyba, auksavimas. Skulptorius Albertas Belevičius. Kaišiadorių katedra.

33. V. Jakševičius. Šoninis dvipusis Švč. M. Marijos Dangaus Karalienės / šv. Antano Paduviečio altorius. XX a. 3–4 dešimtmečiai. Neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: alirjus, auksavimas. Katedros kairioji nava.

30. A. Jakševičius. Skulptūros „Šv. Petras“ ir „Šv. Paulius“. XX a. 4 dešimtmetis. Betonas: liejyba, polichromija: aliejus. Katedros centrinis altorius.

34. Skulptūra „M. Maria Rossa Mistica“. XX a. pab., autorius nežinomas. Gipsas: liejyba, polichromija: aliejus. Rožinis – plastmasė. Šoninio altoriaus tabernakulis.

35. A. Jakševičius. Švč. M. Marija Dangaus Karalienė. 1933–1934 m. Drobė, aliejus. Šoninio altoriaus pirmasis retabulo tarpsnis.

36. A. Jakševičius. Šv. Kūdikelio Jėzaus Teresė. 1933–1934 m. Drobė, aliejus. Šoninio kairiosios navos altoriaus antrasis retabulo tarpšnis.

Vienuolė Genovaitė-Celine. Šv. Teresė su rožėmis. 1919 m. Lanzi F. ir G. Šventieji globėjai ir jų simboliai. Vilnius: Alma Litera, 2005.

37. A. Jakševičius. Šv. Antanas Paduvietis. XX a. 4 dešimtmetis. Drobė, aliejus. Dvipusio altoriaus oratoriumo pusė, pirmasis retabulo tarpšnis.

38. V. Jakševičius. Šoninis dvipusis šv. Kazimiero / šv. Vincento Pauliečio altorius. XX a. 3–4 dešimtmečiai. Neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus, auksavimas. Katedros dešinioji nava.

S. Jakševičius. Šv. Vincentas Paulietis. XX a. 4 dešimtmetis. Drobė, aliejus. Šoninio altoriaus oratoriumo pusės pirmasis retabulo tarpšnis.

39. A. Jakševičius. Popie-
žius Pijus XI ir šventasis
Vincentas Paulietis. XX a.
4 dešimtmetis. Drobė, alie-
jus. Šoninio altoriaus ora-
toriumo pusės pirmasis ir
antrasis retabulo tarpniai.

41. I. Rudolfas. Nekalto
Prasidėjimo Švč. M. Marija.
1928 m. Drobė, aliejus. Ma-
tmenys: 139 x 87,5 cm. šv.
Juozapo koplyčia.
B. E. Murillo. Nekalto Prasi-
dėjimo Švč. M. Marija. 1678
m. Matmenys: 274 x 190 cm.
Pasaulio dailė. Vilnius: Alma
Litera, 1997.

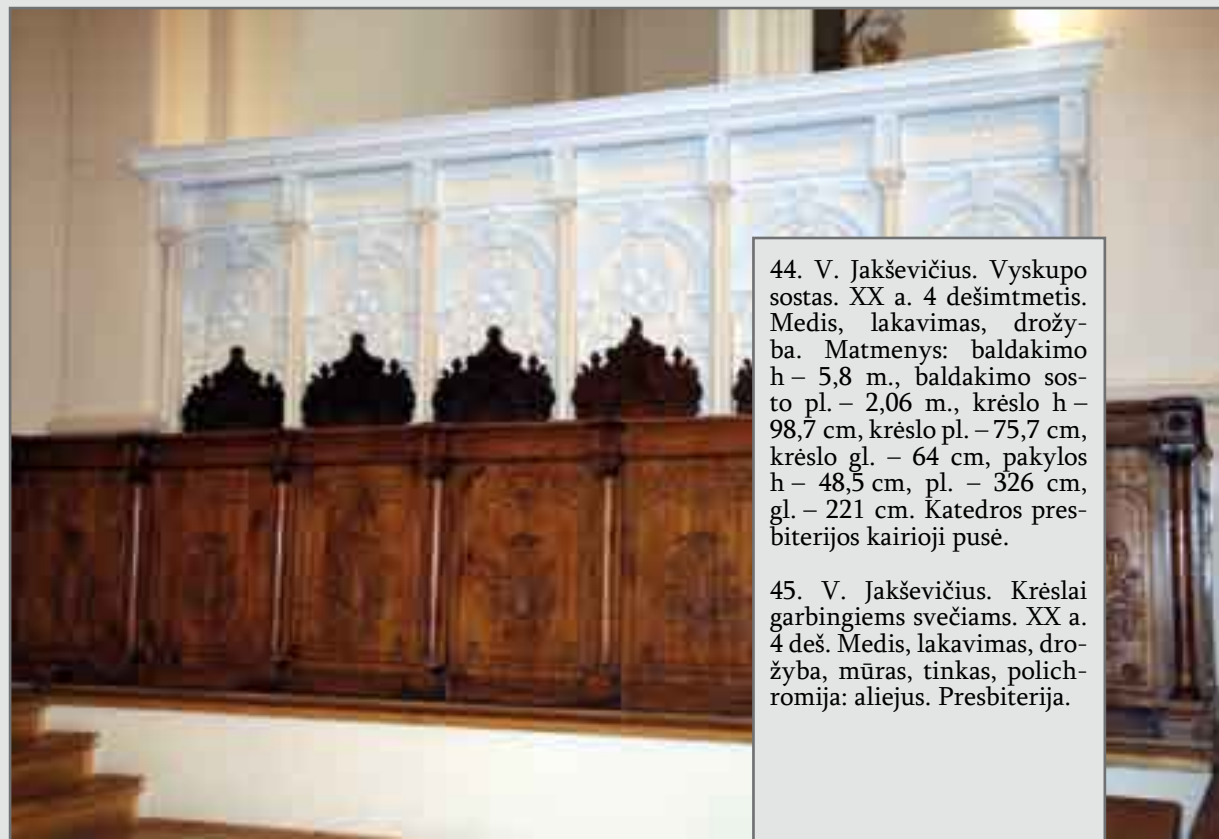
42. Šv. Juozapo koplyčia. Alesco (Italija) Reljefų ciklas
„Kryžiaus kelias“. XX a. pab. Bronza, liejyba, medis.

40. V. Jakševičius, S.
Jakševičius. Šv. Juozapo
koplyčios trys altoriai.
XX a. 3 dešimtmetis.
Neoklasicizmas. Mūras,
tinkas, polichromija:
aliejus, auksavimas. Ka-
tedros pietinė pusė.

43. V. Jakševičius, S. Jakševičius. Šv. Pranciškaus Asyžiečio koplyčios trys altoriai. XX a. 3 dešimtmetis. Neoklasicizmas. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus. Katedros šiaurinė pusė.

44. V. Jakševičius. Vyskupo sostas. XX a. 4 dešimtmetis. Medis, lakavimas, drožyba. Matmenys: baldakimo h – 5,8 m., baldakimo sosto pl. – 2,06 m., krėslo h – 98,7 cm, krėslo pl. – 75,7 cm, krėslo gl. – 64 cm, pakylų h – 48,5 cm, pl. – 326 cm, gl. – 221 cm. Katedros presbiterijos kairioji pusė.

45. V. Jakševičius. Krėslo garbingiems svečiams. XX a. 4 deš. Medis, lakavimas, drožyba, mūras, tinkas, polichromija: aliejus. Presbiterija.

46. V. Jakševičius. Sakykla. XX a. 4 deš. Mūras, lipdyba, polichromija: aliejus, aukšavimas. Dešinioios navos priekinė dalis.

3. 3. Interjerą kūrę menininkai

3. 3. 1. Vincentas, Silvanas ir Adomas Jakševičiai

159. Kaišiadorių muziejaus archyvas. K&M, b. 255, lap. nenumuoti. Visa šiame skyriuje pateikta informacija apie menininkus Jakševičius yra paremta Kaišiadorių muziejaus archyve rasta dokumentais bei niekur nepublikuotais Jakševičių artimųjų parašytais atsiminimais apie minėtus menininkus. Todėl šiame skyriuje niekur nebus dedamos atskiros informacijos šaltinio nuorodos.

47. A. Jakševičius. Naujamiesčio bažnyčios šventoriaus vartai. Mūras, tinkas.

Apžvelgus katedros istoriją ir išanalizavus jos meninę raišką, vertėtų trumpai aptarti katedros interjerą kūrusių menininkų asmenybes.

Iš ankstesnių studijos skyrių jau tapo aišku, kad visą Kaišiadorių katedros interjerą sukūrė Vincentas, Silvanas ir Adomas Jakševičiai. Įdomu tai, kad kelios šios šeimos kartos buvo glaudžiai susijusios su menu, o jų kūryboje visuomet dominavo sakralinio meno kūriniai.

XIX a. viduryje Aleksandras Jakševičius, davęs pradžią šiai menininkų dinastijai, reiškėsi kaip bažnyčių dekoratorius. Žinių apie jo kūrybinę veiklą kol kas turime labai mažai. Rasti tik keli įrašai Lietuvos architektūros istorijos trečiajame tome – įvertinami jo suprojektuoti ir pastatyti Naujamiesčio (Panevėžio r.) bažnyčios šventoriaus vartai. (47 il., Naujamiesčio šventoriaus vartų foto) Taigi galima manyti, kad jis buvo talentingas menininkas.

¹⁵⁹Jo sūnus Vincentas Jakševičius gerokai pralenkė savo tėvą. Jis puikiai sugebėjo pasinaudoti iš tėvo perimta patirtimi, kurią vėliau dar papildė mokantis ir praktiškai įgytomis žiniomis. Deja, apie jo studijas tikslios informacijos rasti dar nepavyko, aišku tik tai, jog jis kažkur mokėsi meno paslapčių, nes jo kūryba menotyrininkų vertinama kaip profesionalaus menininko.

Vincento, kaip menininko, karjera prasidėjo jam esant tik penkiolikos metų. Tada jis iš medžio išdrožė caro portretą ir nunešė parduoti vietiniam dvarininkui, kuris, sužavėtas šiuo kūriniu, nusiuntė jį į Peterburgą pačiam carui. Po kurio laiko gautas netikėtas caro atsakymas – jis siūlė jaunuoliui už darbą 2000 auksinių rublių arba apmokėti už studijas. Vincentas pasirinko studijas, taip papiktindamas savo tėvą. Jis labai greitai baigė gimnaziją ir paskui pasuko meninio tobulėjimo keliu. Tačiau būtent čia ir nutrūksta informacijos apie jo mokslus siūlas. Aišku tik tai, kad Vincentas kažkur įgijo tvirtus dailininko, skulptoriaus ir architekto specialybių pagrindus, tai aiškiai juntama ir matoma jo darbuose. XX a. pradžioje jis ima kurti bažnytinius interjerus ir garsas apie jo talentą pasklinda po visą Lietuvą. Švėkšnos miestelio klebonas J. Maciejauskas pasikviečia Vincentą pas save ir paveda jam sukurti Švėkšnos bažnyčios altorius, šventųjų skulptūras ir interjero dekoru elementus. Vincentas šioje bažnyčioje sukūrė du šoninius altorius, derindamas juos prie jau esamo centrinio altoriaus, kuris buvo atgabentas iš užsienio. Šie Vincento kūriniai puikiai įsiliejo į bendrą altorių ansamblį, jų plastinė meninė vertė niekuo nesiskyrė nuo atvežtinio. Tai buvo V. Jakševičiaus pirmasis tokio dydžio užsakymas. Po to sekė daugybė mažesnių darbų. Dailininkas tuo metu jau

buvo vedęs, turėjo kelis vaikus, tad jam teko su visa šeima nuolat keliauti po Lietuvą vykdant gautus užsakymus. Pagaliau grafo A. Pliaterio dėka (jis dailininkui padovanojo žemės sklypą namo statybai) Vincentas visam laikui apsistoja Švėkšnoje. Tačiau pats meistras namuose būdavo retai, nuolatiniai užsakymai vertė jį keliauti.

Be minėto Švėkšnos bažnyčios interjero, V. Jakševičius sukūrė Panevėžio katedros didįjį altorių, šventųjų skulptūras ir kitus dekoru elementus. Įdomu tai, kad, kaip nurodo Panevėžio bažnyčios archyvo dokumentai, šioje katedroje jis dirbo apie 1929 metus kartu su savo broliu Benjaminu¹⁶⁰. Mūsų žiniomis, tuo pat metu jis ima dirbti ir Kaišiadorių katedroje. Tai, kad Panevėžio katedroje visi darbai buvo užbaigti taip greitai, leidžia manyti, kad abu Vincento sūnūs Silvanas ir Adomas dirbo kartu su juo kaip darni meistrų komanda. Po Kaišiadorių katedros interjero kūrimo, kuris truko iki 1936 metų, Vincentas gauna užsakymą Gegužinės (Kaišiadorių r.) bažnyčioje. Čia jis suprojektuoja ir imasi statyti jos altorius. Deja, šis darbas tapo paskutiniu meistro kūriniu – statant šios bažnyčios didįjį altorių menininką ištiko širdies smūgis, jis mirė tiesiog ant pastolių.

Jo vyriausiojo sūnaus Silvano, gimusio 1901 metais, kūrybinis kelias nebuvo labai ilgas. Prasidėjo jis dar vaikystėje, kai su septyneriais metais jaunesniu broliu Adomu jie talkindavo savo tėvui ir seneliui. Jaunuoliai perėmė visą jų patirtį ir žinias meno srityje, kurias vėliau dar tobulino praktiškai. Vėliau, kaip nurodo Kaišiadorių muziejaus archyvuose saugomi dokumentai, Ukmergės šv. Petro ir šv. Pauliaus bažnyčiai Silvanas sukūrė Kristaus ir šventųjų Petro ir Pauliaus skulptūras. Šio miesto centrinėje aikštėje stovi Silvano sukurtas Laisvės paminklas. Kaišiadorių katedroje esančius jo kūrinius jau aptarėme anksčiau. Kaip tik tada, 1933 metais, kai visi trys Jakševičiai dirbo Kaišiadoryse, Silvanas netikėtai žuvo (nuskendo). Galbūt todėl jo sukurtų darbų šioje katedroje yra mažiausia, juos teko baigti jo broliui ir tėvui.

Adomas Jakševičius, nors ir nebaigęs jokių mokslų, buvo, ko gero, pats talentingiausias iš visų V. Jakševičiaus vaikų¹⁶¹. Būdamas tik dvidešimties metų jis sukūrė pirmąją savo skulptūrą – sudėtingą ir gražų Laisvės paminklą Švėkšnos miesteliui. 1932 metais jaunuolis suprojektuoja dar vieną Laisvės paminklą, kuris pastatomas Žiežmarių miestelio centre priešais bažnyčią. (48 il., Žiežmarių aikštės Laisvės paminklo foto). 1933 metais dirba Kaišiadorių katedroje, o vėliau, 1934 metais, sukuria Kužių (Šiaulių r.) bažnyčios interjerą. Deja, ši bažnyčia per karą buvo visiškai sugriauta. 1936 metais, po tėvo mirties, Adomas ima vienas dekoruoti bažnyčių interjerus ir kuria antkapines skulptūras. Sovietų okupacijos metais kuria tik tokias skulptūras. Daug tuo metu jo sukurtų antkapinių skulptūrų šiuo metu yra Švėkšnos kapinėse, kur palaidota visa jo šeima.

Norėdami geriau pažinti ir įvertinti meistrų Jakševičių kūrybinį braižą trumpai palyginkime du jų sukurtus sakralinio meno objektus: Kaišiadorių katedros ir Gegužinės bažnyčios įrangos elementus. (49 il., Gegužinės bažnyčios altorių ansamblio foto). Centrinis pastarosios bažnyčios altorius jau ne neogotikinių, o neobarokinių formų, kurios buvo derinamos prie bažnyčios eksterjero architektūros stiliaus. Altorius jungiantis elementas, būdingas abiem bažnyčioms – tai abipus altoriaus suprojektuotos arkos formos durų angos, vedančios į už altoriaus esančią patalpėlę. Abiejų bažnyčių šoninių navų altoriai taip pat turi vienodą stilistinį sprendimą – juose dominuoja neoklasicizmas. Skulptūros, esančios Gegužinės bažnyčioje,

160. Benjaminas Jakševičius taip pat buvo baigęs Peterburgo dailės akademiją ir praktikavosi bažnytinio meno srityje.

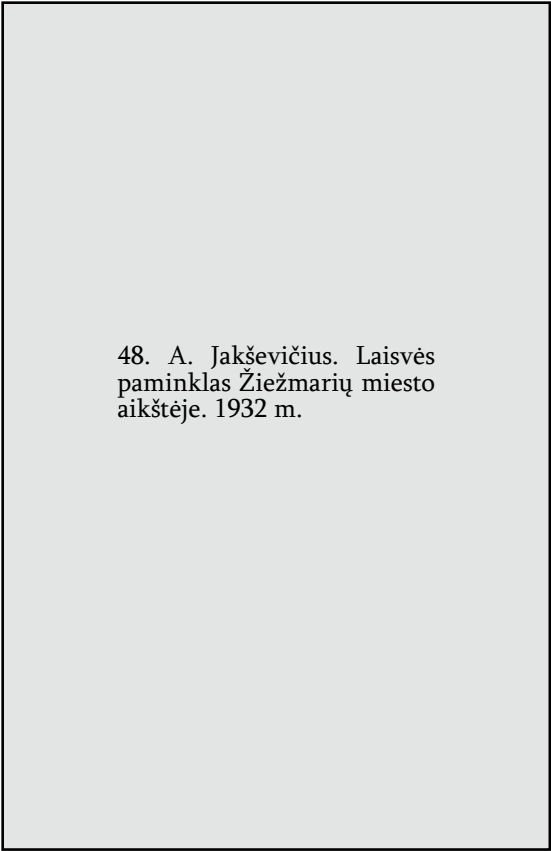
161. Be Adomo ir Silvano šioje šeimoje buvo dar du vaikai – Romanas ir Helena. Jie tik retkarčiais talkino savo broliams, bet ypatingo talento neturėjo.

162. Šios bažnyčios, statytos irgi XX a. pradžioje, taip pat dar niekas nėra nuodugniai ištyręs.

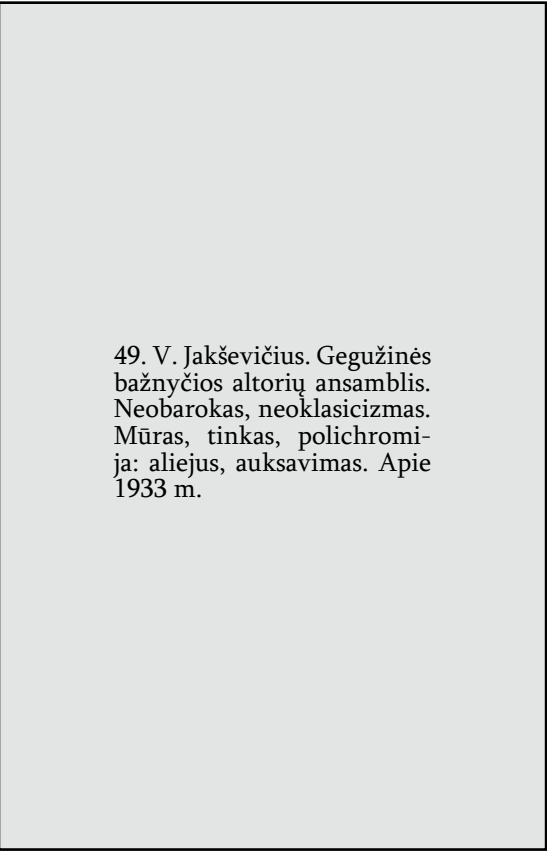
162. Šios bažnyčios, statytos irgi XX a. pradžioje, taip pat dar niekas nėra nuodugniai ištyręs.

vėlgi atspindi to paties meistro rankų darbą. Tačiau dokumentais patvirtintų žinių, kad Gegužinės bažnyčioje esančias šventųjų skulptūras sukūrė tikrai Adomas Jakševičius, kol kas rasti nepavyko¹⁶². Šią hipotezę patvirtina kitų Adomo Jakševičiaus skulptūrų, esančių Švėkšnos kapinėse, lyginimas su jau aptartosiomis. Jos savo plastine raiška ir ikonografiniu tipažu labai artimos tiek Kaišiadorių katedroje, tiek Gegužinės bažnyčioje esančioms altorių skulptūroms.

Lygindami Kaišiadorių katedroje esančius Vincento ir Adomo Jakševičių kūrinius su kitose Lietuvos bažnyčiose esančiais jų kūrinių, matome, kad menininkų kūryba nebuvo labai vienoda, nors esminiai bruožai visuomet išlikdavo tie patys. O tai, kad jų kūrinius randame ne vienoje Lietuvos bažnyčioje, rodo, jog šie sakralinio meno meistrai buvo gana garsūs ir populiari. Jų kūrybai aptarti reikalinga atskira, išsamesnė studija, kurioje būtų analizuojami jų darbai visoje Lietuvoje.

48. A. Jakševičius. Laisvės paminklas Žiežmarių miesto aikštėje. 1932 m.

49. V. Jakševičius. Gegužinės bažnyčios altorių ansamblis. Neobarokas, neoklasicizmas. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus, auksavimas. Apie 1933 m.

3. 3. 2. Ignotas Rudolfas

Kitas menininkas, kurio kūrinius randame Kaišiadorių katedroje, yra Ignotas Rudolfas. Jo asmenybė kūrybiniu požiūriu gana prieštaringai vertinama Lietuvos sakralinės dailės srityje.

Apie I. Rudolfo kūrybinę veiklą išsamesnių duomenų kol kas nėra sukaupta. Tuo tarpu Kaišiadorių katedra tampa turbūt vienintele bažnyčia Lietuvoje¹⁶³, kurioje sukaupta tiek daug šio menininko darbų vienoje vietoje. Visus šešis jos koplyčių altorius puošia šio menininko darbai, nutapyti Kristaus, Marijos ir šventųjų temomis. Bene visi šie paveikslai yra žinomų ir garsių užsienio meistrų kūrinių kopijos.

Turimomis žiniomis, be šioje katedroje esančių kūrinių, I. Rudolfas dar yra nutapęs Kristaus Prisikėlimo paveikslą, kuris šiuo metu yra Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčioje (mažoje). Jo autorystę patvirtina apatiname dešiniajame kampe esanti dailininko signatūra „Ig. Rudolf. 1923“. (50 il., Kauno Prisikėlimo bažnyčios „Prisikėlusio Kristaus“ paveikslas). Tiesa, palyginus šį paveikslą su Kaišiadorių katedroje esančiais darbais, matomas akivaizdus skirtumas tapybinės plastikos srityje. Galima manyti, kad Rudolfas, kopijuodamas darbus, kopijavo ir kitų meistrų tapyimo stilišką. Visa tai rodo Rudolfo, kaip menininko, neišprusimą ir savo stiliaus neturėjimą.

Dar vienas gana nevykęs jo darbas buvo Pažaislio Marijos Gražiosios Meilės Motinos paveikslo restauravimas. Kaip nurodyta menotyrininkės Halinos Kairiūkštytės-Jaciniienės knygoje, 1914 metais iš Pažaislio bažnyčios ortodoksų išvežtą ir 1928 m. sausio 27 d. vėl grąžintą Lietuvai šį šventą paveikslą restauruoti ėmėsi dailininkas I. Rudolfas. Tada jis šiek tiek pakeitė Marijos ir Kūdikio veidus. Be to, kaip pasakoja menotyrininkė dr. Laima Šinkūnaitė, kažkodėl nusprendė nutapyti Kūdikėliui ir antrą rankytę¹⁶⁴. Toks paveikslas 1928 m. gegužės 17 d. lydimas iškilmingos procesijos, kuriai vadovavo arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas, buvo atneštas į Pažaislio bažnyčią. Vėliau paveikslo buvimo vieta dar ne kartą keitėsi. 1980 metais paveikslas vėl pateko į restauratorių rankas. Tada šį kūrinių restauruoti ėmėsi Balys Pakštas. Paveikslui buvo sugrąžintas pirminis jo vaizdas, o 2000 m. liepos mėnesį paveikslas pagaliau visam laikui grąžintas Pažaislio bažnyčiai¹⁶⁵.

163. Konkrečiai tai patvirtinančių duomenų nėra.

164. Iš L. Šinkūnaitės pasakojimo. Užrašė Renata Drulienė. Kaunas, 2005 12 03.

165. Kairiūkštytė-Jaciniene H. Pažaislis, baroko vienuolynas Lietuvoje. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2001, p. 80-81.

50. I. Rudolfas. Prisikėlęs Kristus. 1923 m. Drobė, aliejus. Kauno Prisikėlimo bažnyčia.

Šiame darbe pristatant Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedrą kaip darnią visumą pagrindinis tyrinėjimų tikslas buvo nuosekliai aptarti Katedros istoriją bei kuo išsamiau išanalizuoti jos architektūrą ir dailę. Kadangi Katedra yra ganėtinai naujas sakralinio meno tyrinėjimų objektas, rašant šį darbą daugiausiai teko remtis autentiška, niekur nepublikuota rankraštine bei dokumentine archyvine medžiaga kas suteikė tekstui išskirtinumo ir autentiškumo.

Siekiant atskleisti skaitytojui aplinką, kuri sudarė kontekstą tuo metu statomai Kaišiadorių Katedrai, remiantis istorine medžiaga apžvelgta bendra 1900–1940 metų sakralinio meno padėtis Lietuvoje. Išsiaiškinta, kad tuo metu sakralinių pastatų architektūroje dominavo neogotikos stilius (neoficialiai laikomas visuotiniu), tačiau provincijos miesteliuose ar kaimuose dar gyvavo ir baroko ar maišytos stilistikos sakraliniai pastatai. Dailės srityje kinta tradiciniai ikonografiniai tipai: religiniuose siužetuose skausmą ir kančią keičia meilė ir globą akcentuojantys vaizdiniai. Šie reiškiniai atsispindi ir Kaišiadorių Katedros sakralinėje dailėje.

Nuosekliai ir kruopščiai tyrinėjant archyvinius dokumentus, atkurta tiksli katedros statybos istorija. Nustatyta, kad bažnyčios statyba truko tris dešimtmečius, per tą laiką buvo sukurti trys jos projektai. Pirmo, neišlikusio, jos projekto autorius nėra žinomas; antro, 1908 metais sukurto, projekto autorius V. Michnevičius; trečio, 1924 metų, – A. Aleksandravičius. 1926 metais bažnyčią konsekравus katedra, dėl tam tikrų katedrai privalomų architektūrinių elementų, teko koreguoti ir galutinį projektą.

Pastato architektūroje (eksterjere ir interjere) dominuoja kuklumu ir harmonija pasižymintis neogotikos stilius su neoromaniniais elementais. Katedros planas – stipriai praplėsto į šonus simetriško stačiakampio formos. Vidaus erdvė – trijų navų pseudobazilikinė. Raudonų plytų sienų mūras taip pat neatsiejamas neogotikos stiliaus elementas.

Chronologine tvarka atsekti bene visi 1945 – 2007 metais atlikti atstatomieji ir remonto darbai. Tai padėjo atskleisti katedros interjero ir eksterjero kaitą. Iš visų 1948–2007 m. atliktų pertvarkymų pati didžiausia ir skaudžiausia, bet davusi teigiamus rezultatus Katedrai, buvo 1992 metų rekonstrukcija, kuomet buvo naujai suprojektuoti bei perstatyti Katedros šventoriaus vartai ir tvora, kurie savo stilistine bei menine raiška tapo artimesni katedros architektūrai bei sukūrė gerokai darnesnę ir vientisesnę architektūrinį ansamblį. Naujųjų Kaišiadorių katedros šventoriaus vartų projekto autorius yra architektas Brunonas Bakaitis.

Katedros dekoras itin negausus, jį sudaro tik trys dekorų elementai – sienų tapybos freskos, langų vitražai ir negausus lipdybinio ornamento motyvas. Nustatyta, kad šventovėje sienų tapybos paveikslai sukurti apie 1930–1931 metus, jų autorius nėra žinomas. Atlikimo technika artima aliejinei tapybai (be spec. tyrimų tiksliai nustatyti nepavyko). Paveikslų meninė vertė gana aukšto meninio lygio.

Taip pat išsiaiškinta lipdybinio dekorų sukūrimo data – apie 1930–1932 metai. Jo autorius nežinomas.

Langų vitražai sukurti 1986–1991 metais. Jie buvo specialiai užsakyti šiai katedrai, tačiau nei projekto autorius, nei meistras sutartyse nėra nurodyti. Didžiuosiuose vitražuose dominuoja ne religiniai, o istoriniai siužetai, mažuosiuose – religiniai atributai. Jie savo meniniu

sprendimu ir raiška kiek išsiskiria iš bendros katedros interjero visumos. Ypatinga menine verte vitražai nepasižymi.

Bažnyčios įrangos dekoras ir altorių ikonografinė programa, kurioje plėtojamos Kristaus, Marijos ir Šventųjų temos, atspindi bendras XX a. pradžios sakralinio meno tendencijas.

Analizuojant altorių architektūrą nustatyta, kad bažnyčioje esantys įrenginiai yra neoromaninio su neogotikiniais elementais stiliaus, o koplyčiose – neoklasicistiniai, puikiai derantys su juos supančia aplinka. Išsiaiškinta, kad visus altorius 1932–1934 metais suprojektavo ir pastatė meistras Vincentas Jakševičius, o koplyčių altorius nudažė ir augsavo Vincento sūnus Silvanas Jakševičius. Aptariamojo laikotarpio bažnytinių įrenginių kontekste šie altoriai nėra itin saviti, nes tuo metu statomose bažnyčiose dominavo neobarokinio, neoromaninio, neoklasicistinio ar neogotikinio stiliaus altoriai, kartais sumaišant kelių stilių elementus.

Atidžiai tyrinėjant archyvinius dokumentus pavyko nustatyti dviejų šoninių altorių paveikslus nutapusių dailininkų tapatybes. Vienas jų Adomas Jakševičius, sukūręs Švenčiausios Mergelės Marijos Danguos Karalienės, Švenčiausiojo Kūdikėlio Jėzaus Teresės, šventojo Antano Paduviečio, šventojo Kazimiero ir šventojo Aloyzo Gonzago paveikslus. Kitas Silvanas Jakševičius, nutapęs šventojo Vincento Pauliečio, Popiežiaus Pijaus XI ir Angelo sargo paveikslus. Aiškinantis altorių ikonografiją, nustatyti šių paveikslų prototipai bei įvardinti jų autoriai. Katedros interjerą kūrę menininkai Jakševičiai tuo metu buvo garsūs sakralinio meno kūrėjai. Natūros tyrimais nustatyta, kad katedros didžiojo altoriaus bei koplyčių altorių paveikslus (viso 7) 1928–1936 metais nutapė Ignotas Rudolfas.

KKA –	Kaišiadorių kurijos archyvas
KBA –	Kaišiadorių bažnyčios archyvas
KŠMA –	Kaišiadorių muziejaus archyvas
mėn. –	mėnuo
nenum. –	nenumeruotas
Nr. –	numeris
p. –	puslapis
Sud. –	sudarytojas
žr. –	žiūrėk
lap. –	lapai
ap. –	aplankas
b.–	byla
dok. reg. Nr. –	dokumento registracijos numeris
pvz. –	pavyzdžiui
pgl. –	pagal
cm –	centimetras
pl. –	plotis
h –	aukštis

Šaltiniai

Nepublikuoti šaltiniai:

1. Nikodemas Švogžlys-Milžinas. Kaišiadorių vyskupijos istorija. T. II. Parapijos. II dalis. Kernavė, 1969. KKA. Kaišiadorių vyskupijos. Kaišiadorių parapijos skyrius.
2. KKA, ap. 24, b. 17(1906 m. t. 604, aps. 4,6. 6176), lap. 1 (1906 m. kovo 29 d. generalgubernatoriaus raštas-prašymas Vilniaus Romos katalikų konsistorijai dėl naujos bažnyčios statybos).
3. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 7 (gyventojų laiškas Vilniaus vyskupui Roppui).
4. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 3 (1906 m. gegužės 31 d. antras generalgubernatoriaus laiškas Vilniaus dvasinei konsistorijai).
5. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 18 (gubernatoriaus kreipimasis į Vilniaus vyskupą Roppą dėl statybų leidimo patvirtinimo).
6. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 19 (1906 m. rugsėjo 16 d. pranešimas vyskupui apie jau gautą leidimą bažnyčios statybai iš Vidaus reikalų ministerijos).
7. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 6 (dvasinės konsistorijos leidimas bažnyčios statybai).
8. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 22 (Vilniaus vyskupo nurodymas Trakų dekanui ištirti padėtį Kaišiadoryse ir surašyti visas gyvenvietes, priklausysiančias šiai parapijai).
9. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 23 (Trakų bažnyčios dekanų pranešimas Vilniaus vyskupui apie padėtį Kaišiadoryse).
10. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 43 (raštas Vilniaus Romos katalikų konsistorijai dėl tinkamo kunigo paskyrimo naujai statomai Kaišiadorių bažnyčiai).
11. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 45 (gubernatoriaus prašymas Vilniaus Romos katalikų konsistorijai duoti leidimą koplyčios įrengimui).
12. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 46 (gubernatoriaus prašymas Vidaus reikalų ministerijai dėl koplyčios įrengimo).
13. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 48 (gubernatoriaus kreipimasis į Peterburgo dvasinių reikalų departamento direktorių Charuziną dėl leidimo koplyčiai įrengti).
14. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 47 (gubernatoriaus pranešimas dvasinei konsistorijai apie Vidaus reikalų ministerijos išduotą leidimą laikinos koplyčios įrengimui).
15. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 50 (telegrama iš Peterburgo, pranešanti, kad leidimas koplyčios įrengimui duotas).
16. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 126 (Boleslovo fon Romerio raštas Vilniaus Romos katalikų konsistorijai dėl geranoriško žemės sklypo dovanojimo bažnyčiai).
17. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 125, 127 (Dvasinės konsistorijos raštas Vilniaus vidaus reikalų ministerijai , liudijantis, kad galima priimti minėtojo B. fon Romerio dovanotą žemės sklypą kaip auką bažnyčiai).

18. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 154 (gubernatoriaus pranešimas dvasinei konsistorijai, kad Vidaus reikalų ministerija patvirtino naują bažnyčios projektą ir davė leidimą aukų rinkimui trejiems metams).
19. KKA, ap. 24, b. 17, lap. 60 (raštas iš tuometinės milicijos apie sulaikytą šios parapijos gyventoją, renkantį aukas bažnyčiai kitų rajonų ribose).
20. KBA, Einamoji byla. (bažnyčios plano brėžinys).
21. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., lap. nenum. (1945 m. bokšto remontą iliustruojančios nuotraukos).
22. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 6, 1965 m. 07 24 (Kaišiadorių kunigo P. Laskausko pareiškimas Kaišiadorių vyskupijos kurijai).
23. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 1966. liepos 3 d. (kunigo L. Puzono pranešimas Vyskupijos kurijai apie Rajono Vykdomojo komiteto raginimus greičiau nukelti šventoriaus vartus).
24. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 355, 1966 07 17 (Vyskupijos kurijos raštas Vilniaus Valstybiniam Statybos ir Architektūros reikalų Komitetui dėl vartų nukeldinimo klausimo).
25. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 356, 1966 07 07 (Vyskupijos kurijos raštas Religijų reikalų tarybos įgaliotiniui apie vykstančias derybas dėl šventoriaus vartų su Valstybiniu Statybos reikalų Komitetu).
26. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 7, 1966 07 15 (kunigo L. Puzono pranešimas Vyskupijos kurijai apie tuojau būsiančius pradėtus vykdyti vartų nukėlimo darbus, kuriuos finansuoti žada rajono savivaldybė).
27. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 10, 1966 07 20 (bažnyčios komiteto raštas Kultūrinių paminklų apsaugos valdybai, pranešantis, kad vartai bus sunaikinti, nes jų negalima pernešti nepažeidus).
28. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 3863, 1966 08 06 (Valstybinio statybos reikalų komiteto raštas Vyskupijos kurijai, nurodantis, kad vartai pripažinti menkos meninės vertės ir bus nugriauti bei suprojektuoti nauji).
29. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ... (bažnyčios teritorijos planai)
30. KKA, b. Kaišiadorių parapija. Einamoji byla 1940 – ..., dok. reg. Nr. 160, 1986 04 02 (bažnyčios klebono pareiškimas Vyskupijos kurijai apie tais metais numatytus vykdyti remonto darbus).
31. KBA, Einamoji byla. (KVAD architektės J. Juknevičienės Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo Katedros interjero žvalgomųjų polichromijos darbų ataskaita).
32. KBA, Einamoji byla. Interjero apšvietimo projektas. (Užsakovas: Kaišiadorių parapija. Autorius: arch. J. Juknelevičienė, KVAD atestat. Nr. 141S).
33. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas. 1932 m. 08 01 dok. (sutartis tarp bažnyčios klebono A. Varno ir skulptoriaus V. Jakševičiaus).
34. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas 1933 11 04 dok. (general-vikaro liudijantis raštas apie V. Jakševičiaus atliktus darbus katedroje).
35. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas 1933 08 05 dok. (general-

- vikaro liudijantis raštas apie A. Jakševičiaus atliktus darbus katedroje).
36. KBA, Bažnyčios inventorizacijos byla 1999 m.
37. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas (šoninių altorių projektas su autoriaus V. Jakševičiaus parašu).
38. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas 1931 02 18 dok. (sutartis tarp Silvano Jakševičiaus ir klebono A. Varno).
39. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas (S. Jakševičiaus liudijimas apie gautus pinigus už atliktus darbus).
40. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas 1931 09 06 dok. (sutartis tarp V. Jakševičiaus ir A. Varno, kur nurodoma, kad Vincentas turi baigti kažkokius darbus iki 1931 12 01).
41. KKA, apl. 24, b. 77, lap. nenum. Katedros interjero kūrimas 1931 02 16 dok. (S. Jakševičiaus pareiškimas, kuriuo jis pasižada pagražinti koplyčių altorius).
42. Nijolė Remeikienė (Vincento Jakševičiaus anūkė, dukters Helenos duktė). Prisiminimai apie V. Jakševičių. KŠM, b. 255, lap. nenum.
43. KŠM, b. 255 (Adomo Jakševičiaus antkapinių skulptūrų nuotraukos).
44. Iš dr. L. Šinkūnaitės pasakojimo. Kaunas, 2005 12 03. Užrašė Renata Drulienė.
45. Interviu su dabartiniu Kaišiadorių katedros klebonu R. Jurkevičiumi. Kaišiadorys, 2004 10 15. Užrašė Renata Drulienė.

Publikuoti šaltiniai:

46. Naujamiesčio bažnyčios šventoriaus vartai. Arch. Aleksandras Jakševičius. Fot.
47. Laisvės paminklas Žiežmariuose (Kaišiadorių raj.). arch. A. Jakševičius. Fot. R. Bartkienė. Dailininkai, skulptoriai, architektai Jakševičiai // Šilokarčema. Krašto istorija. 2001 m. kovo 17 d. Nr. 32(531).
48. 1908 m. Kaišiadorių bažnyčios projektas. Arch. V. Michnevičius. A. Stalaučinskienė. Kaišiadorių miesto centro urbanistinė-architektūrinė raida // Kaišiadorių miesto ir apylinkių praeitis / Sud. O. Lukoševičius. Kaišiadorys, 1999, p.31.
49. 1924 m. Kaišiadorių bažnyčių projektas. Arch. A. Aleksandravičius. A. Miškinis. Kaišiadorys: keletas istorinės urbanistinės raidos faktų ir prielaidų // Kaišiadorių miesto ir apylinkių praeitis / Sud. O. Lukoševičius. Kaišiadorys, 1999, p. 19.
50. 1906–1916 m. bažnyčios kronika. Lukoševičius O. Kaišiadorių parapijos ir vyskupijos istorijos bruožai. Kaišiadorys: Judex, 1995.
51. R. Bartuševičiūtė-Bartkienė. Jakševičių dinastiją primins ir altoriai // Panevėžio rytas. 2001 rugpjūčio 9. Nr. 1071 (6346).
52. A. Sakalienė. Dailininkas Adomas Jakševičius // Kaišiadorių aidai, 2002 m. liepos 2 d., p. 7.
53. V. Vyčas. Broliai Jakševičiai: Vincentas, Aleksandras, Benjeminas // Ukmergės eskizai. (leidinio metų nustatyti nepavyko)

Literatūra

Knygos:

54. Becker U. Simbolių žodynas. Vilnius: Vaga, 1995.
55. Beresnevičius G. Religijotyros žodynas. Pradinės sąvokos. Vilnius: Tyto alba, 2003.
56. Biblija arba Šventasis Raštas. Vilnius: Lietuvos biblijos draugija, 1999.
57. Blaževičius P. Rokiškio krašto bažnyčios. Rokiškis: Aktula, 1995.
58. Bulota A. Benys L. Šventųjų gyvenimai. Lietuvos katalikų kalendorius. Alytus: Angelų Sargų bažnyčios religinės bendruomenės leidykla, 1994.
59. Dailės žodynas / Red. J. Mulevičiūtė, G. Jankevičiūtė, L. Šatavičiūtė. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999.
60. Eliade M. The Encyclopedia of Religion. New York: Macmillan Publishing Company, 1987.
61. Europos dailė. Lietuviški variantai. Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos leidykla, 1994.
62. Fabijonavičius J. Bažnyčios ir religinės bendruomenės Lietuvoje. Vilnius: Mokslas ir gyvenimas, 1994.
63. Grinius J. Grožis ir menas / Sud. V. Valiušaitis. Vilnius: Mintis, 2002.
64. Gustaitis R. Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas. Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2001.
65. Jankevičiūtė G. Dailė ir valstybė. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940. Kaunas: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003.
66. Kairiūkštytė-Jacinienė H. Pažaislis, baroko vienuolynas Lietuvoje. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2001.
67. Kavaliauskas Č. Trumpas teologijos žodynas. Lumen, 1992.
68. Klajumienė D. XVIII a. sienų tapyba Lietuvos bažnyčių architektūroje. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004.
69. Kuzavinis K. Lotynų–lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
70. Kvyklis B. Lietuvos bažnyčios. T. 6. Čikaga, 1987.
71. Kvyklis B. Mūsų Lietuva. T. I. Vilnius: Mintis, 1989.
72. Laurinavičius J. Kaišiadorių katedra. Kaišiadorys, 1995.
73. Lietuvos architektūros istorija. Nuo XIX a. II dešimtmečio iki 1918 m. T. III. Vilnius: Savastis, 2000.
74. Lodwick M. Vadovas po paveikslų galeriją. Kaip suprasti Vakarų meną. Vilnius: Naujoji Rosma, 2003.
75. Lanzi F. Ir G. Šventieji globėjai ir jų simboliai. Vilnius: Alma Litera, 2005.
76. Lietuvos sakralinė dailė. T. I. Tapyba, skulptūra, grafika. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2003.
77. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 9. Vilnius, 1982.

78. Lukaitytė R. Lietuvos vienuolijos. XX a. istorijos bruožai. Vilnius: Lietuvos ir istorijos instituto leidykla, 1997.
79. Lukšionytė-Tolvaišienė N. Dailė. Istorizmas ir modernas Vilniaus architektūroje. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2000.
80. Lukoševičius O. Kaišiadorių parapijos ir vyskupijos istorijos bruožai. Kaišiadorys: Judex, 1996.
81. Martindale C. Kas yra šventieji. Vilnius: Tyto Alba, 1996.
82. Matušakaitė M. Apranga XVI–XVIII a. Lietuvoje. Vilnius: Aidai, 2003.
83. Matušakaitė M. Senoji medžio skulptūra ir dekoratyvinė drožyba Lietuvoje. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
84. Metford JCJ. Krikščionybės realijos ir legendos. Vilnius: Alma Litera, 2001.
85. Misius K. Šinkūnas R. Lietuvos katalikų bažnyčios žinynas. Vilnius: Pradai, 1993.
86. Panofsky E. Prasmė vizualiniuose menuose. Vilnius: Baltos lankos, 2002.
87. Pasaulio dailė. Vilnius: Alma Litera, 1997.
88. Ramonienė D. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1997.
89. Šinkūnaitė L. Lietuvos architektūros ir dailės istorija: bakalauro studijų programa. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999.
90. Šlapelis I. Katalikų bažnyčios meno istorija. Kaunas: Šv. Kazimiero draugijos leidykla Nr. 626, 1935.
91. Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 9, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.

Straipsniai:

92. Bartusevičiūtė R. Jakševičių dinastiją primins ir altoriai // Panevėžio rytas. 2001 08 09. Nr. 1701 (6346).
93. Bartkienė R. Dailininkai, skulptoriai, architektai Jakševičiai // Šilokarčema. 2001 03 17. Nr. 32 (531).
94. Jokšas L. Kaišiadorių Katedroje kalėdinei maldai žmonės įkvėpė naujų vargonų muziką // Kaišiadorių aidai. 1996 12 29.
95. Sakalienė A. Dailininkas Adomas Jakševičius // Kaišiadorių aidai. 2002 07 02.
96. Miškinienė S. Atidengtas paminklas Teofilui Matulioniui // Kaišiadorių aidai. 1999 10 15.
97. Smilingytė-Žeimienė S. Apie Katalikų Bažnyčios poziciją religinės dailės atžvilgiu XIX a. pab. – XX a. I pusėje // Menotyra. 2004. Nr. 3 (36).
98. Smilingytė-Žeimienė S. Dvasininkija – tarpukario memorialinių dailės kūrinių iniciatorė // Menotyra. 2001. Nr. 2 (23).
99. Smilingytė-Žeimienė S. Jėzaus kulto raiška XX a. I pusėje Lietuvos religinėje dailėje // Menotyra. 2003. Nr. 3 (32).

100. Smilingytė-Žeimienė S. XX a. pirmos pusės pamaldumo tradicija ir jos atspindys Lietuvos bažnyčių dailėje // Dailė. Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 2003.
101. Smilingytė-Žeimienė S. Pasaulietinė valdžia ir Lietuvos bažnyčių dailė XX a. I pusėje // Kultūrologija 9. Lietuvos menas permainų laikais / Sud. A. Aleksandravičiūtė. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2002.
102. Stalaučinskienė A. Kaišiadorių miesto centro urbanistinė-architektūrinė raida // Kaišiadorys. Miesto ir apylinkių praeitis / Sud. O. Lukoševičius. Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 1999.
103. Šinkūnaitė L. Apšviesta triumfuojančios bažnyčios. Kauno bažnyčių dailė XVII a. II p. – XVIII a. pr. // Naujasis židinys. 1994. Nr. 9–10, p. 95–103.
104. Šinkūnaitė L. Pašnekesiai apie sakralinį meną // Artuma. 2000. Nr. 2, p. 14.
105. Vyčas V. Broliai Jakševičiai: Vincentas, Aleksandras, Benjeminas // Ukmergės eskizai.

Elektroninių duomenų aprašas

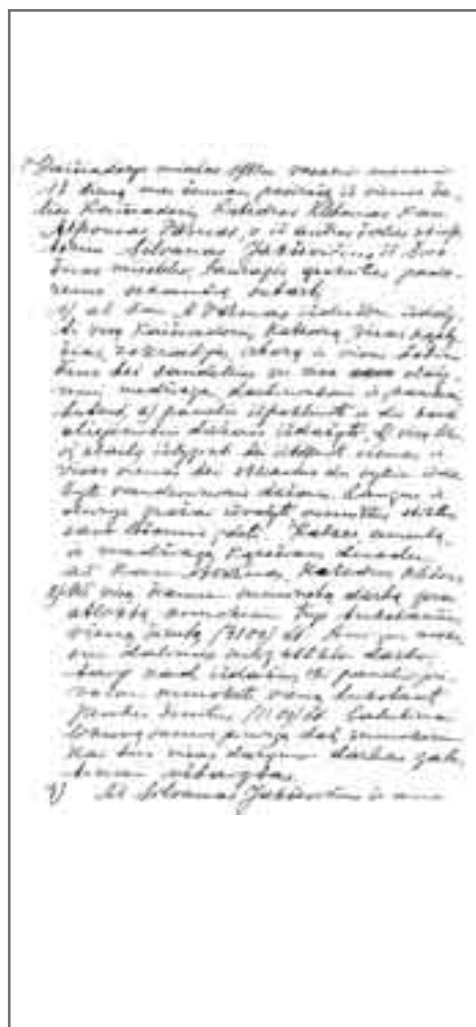
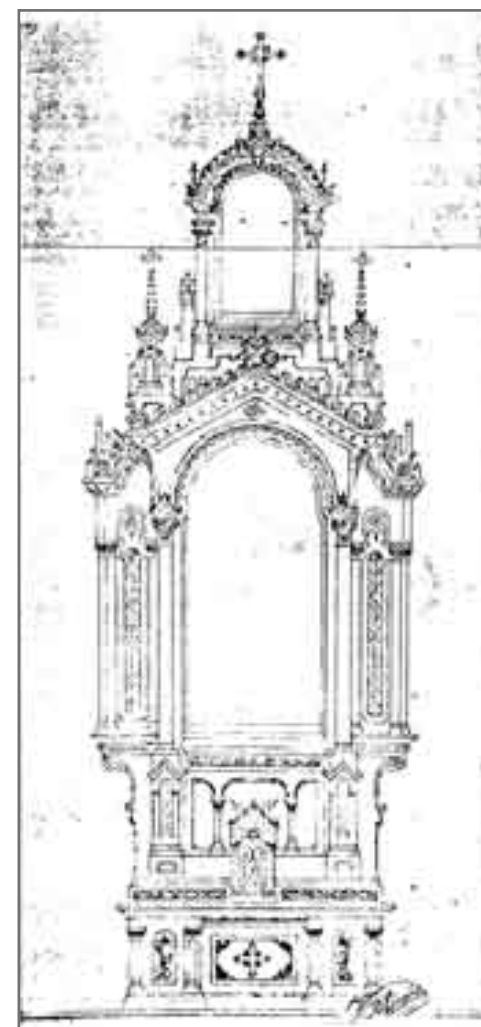
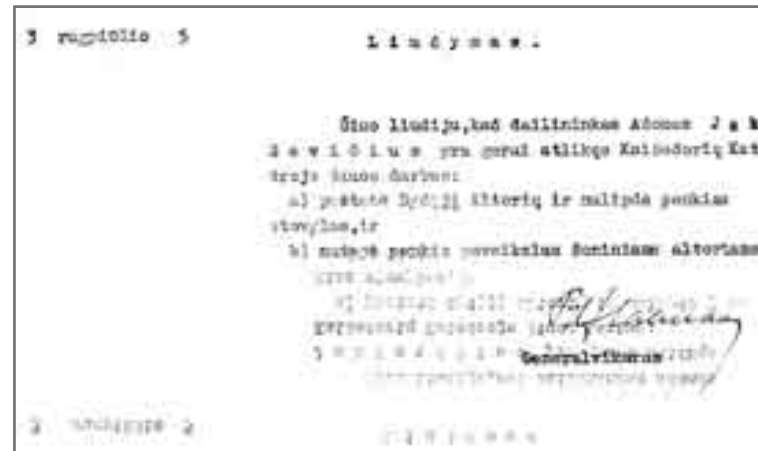
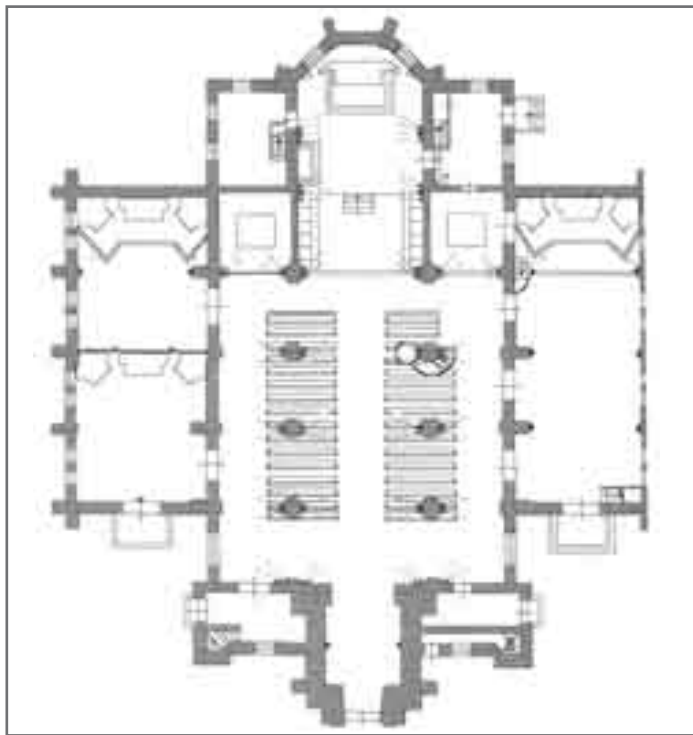
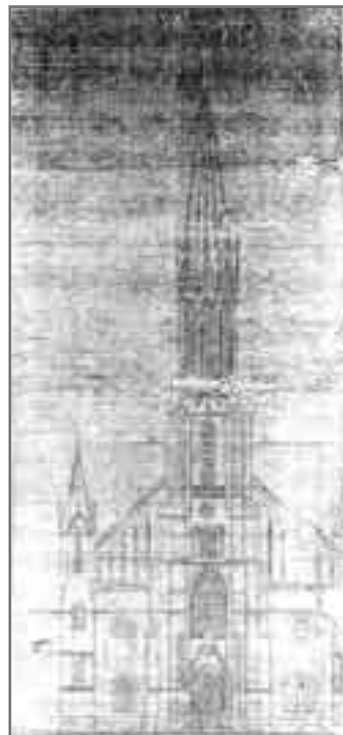
106. <http://www.kaisiadoriumuziejus.lt>
107. New Advents: The Catholic Encyclopedia // www.newadvent.org/cathen

Iliustracijų sąrašas

1. Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedra. 1906–1936 m., raudonų plytų mūras.
2. Naujas Katedros šventoriaus tvoros ir vartų ansamblis. Suprojektuoti 1992 m., raudonų plytų mūras, metalo strypų elementai. Projekto autorius architektas Brunonas Bakaitis.
3. Priekinis Kaišiadorių katedros fasadas.
4. Katedros bokšto antrasis aštuoniabriaunis tarpsnis.
5. Kaišiadorių katedros pagrindinis portalas.
6. Katedros šoninis portalas.
7. Pagalbinis Įėjimas. Katedros pietvakarinio fasado fragmentas.
8. Katedros pietvakarinis fasadas.
9. Katedros galinio fasado fragmentas.
10. Trisienės apsidės fragmentas eksterjere. Rytinis katedros fasadas.
11. Originalaus dydžio ir sumažinti šoninių fasadų langai. Šoninis šiaurės vakarų bažnyčios fasadas.
12. Senieji ir naujieji katedros šventoriaus vartai.
13. Katedros bokšto remontą liudijanti archyvinė medžiaga.
14. Katedros vargonai. 1997 m. Meistras Antanas Šauklys. Kaišiadorių katedra.
15. Vladas Žuklys. Paminklas Arkivyskupui Teofilui Matulioniui. 1999 m. Liejyba. Aikštė priešais Kaišiadorių katedrą.
16. Katedros eksterjero laikrodis. 2004 m.
17. Paminklas Vincentui Sladkevičiui. Meistras 2008 m. Akmuo. Kaišiadorių katedros šventorius.
18. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Matas. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.
19. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Morkus. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.
20. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Lukas. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.
21. Sienų tapybos paveikslai. Šv. Jonas. 1930–1931 m. Autorius nežinomas. Kaišiadorių katedros presbiterija.
22. Interjero dekorų elementas – lipdybinis choro balkono ornamentas. Gipsas, polichromija. Autorius nežinomas.
23. Dešinėsios navos lango vitražas – vysk. J. Matulaitis- Matulevičius ir M. Valančius. 1983–1986 m. Autorius nežinomas. Stiklas, vitražo technika.
24. Kairiosios navos lango vitražas – LDK kunigaikštis Vytautas Didysis ir Šv. Kazimieras. 1983–1986 m. Autorius nežinomas. Stiklas, vitražo technika.
25. Šoninių navų mažųjų langų vitražai. 1983–1986 m. Autorius nežinomas. Stiklas, vitražo technika.
26. Katedros interjeras. Vaizdas į didįjį altorių.

27. Centrinis Kristaus Atsimainymo altorius. 1933 m. neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: aliejiniai dažai, auksavimas. Altoriaus architektūros autorius V. Jakševičius. Kristaus Atsimainymo paveikslas autorius I. Rudolfas. Kaišiadorių katedra.
28. Didžiojo altoriaus tabernakulis. 1933 m. neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: aliejiniai dažai, auksavimas. Altoriaus architektūros autorius V. Jakševičius. Kaišiadorių katedra.
29. I. Rudolfas. Centrinio altoriaus paveikslas „Kristaus Atsimainymas“. 1936 m. Drobė, aliejus. Altoriaus retabulo pirmasis tarpsnis. Raffaello Santi. Kristaus Atsimainymas. 1517–1520 m. Vatikano pinakoteka. Ramonienė D. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1997.
30. A. Jakševičius. Skulptūros „Šv. Petras“ ir „Šv. Paulius“. XX a. 4 dešimtmetis. Betonas: liejyba, polichromija: aliejus. Katedros centrinis altorius.
31. Skulptūra „Dievas Tėvas“. XX a. 4 dešimtmetis. Betonas: liejyba, polichromija: aliejus, auksavimas. Centrinio altoriaus antrasis retabulo tarpsnis.
32. Naujojo supaprastinto altoriaus mensa. 1992 m. Medis: drožyba, auksavimas. Skulptorius Albertas Belevičius. Kaišiadorių katedra.
33. V. Jakševičius. Šoninis dvipusis Švč. M. Marijos Dangaus Karalienės / šv. Antano Paduviečio altorius. XX a. 3–4 dešimtmečiai. Neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: alirjus, auksavimas. Katedros kairioji nava.
34. Skulptūra „M. Maria Rossa Mistica“. XX a. pab., autorius nežinomas. Gipsas: liejyba, polichromija: aliejus. Rožinis – plastmasė. Šoninio altoriaus tabernakulis.
35. A. Jakševičius. Švč. M. Marija Dangaus Karalienė. 1933–1934 m. Drobė, aliejus. Šoninio altoriaus pirmasis retabulo tarpsnis.
36. A. Jakševičius. Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresė. 1933–1934 m. Drobė, aliejus. Šoninio kairiosios navos altoriaus antrasis retabulo tarpsnis. Vienuolė Genovaitė-Celine. Šv. Teresė su rožėmis. 1919 m. Lanzi F. ir G. Šventieji globėjai ir jų simboliai. Vilnius: Alma Litera, 2005.
37. A. Jakševičius. Šv. Antanas Paduvietis. XX a. 4 dešimtmetis. Drobė, aliejus. Dvipusio altoriaus oratoriumo pusė, pirmasis retabulo tarpsnis.
38. V. Jakševičius. Šoninis dvipusis šv. Kazimiero / šv. Vincento Pauliečio altorius. XX a. 3–4 dešimtmečiai. Neoromanika. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus, auksavimas. Katedros dešinioji nava. S. Jakševičius. Šv. Vincentas Paulietis. XX a. 4 dešimtmetis. Drobė, aliejus. Šoninio altoriaus oratoriumo pusės pirmasis retabulo tarpsnis.
39. A. Jakševičius. Popiežius Pijus XI ir šventasis Vincentas Paulietis. XX a. 4 dešimtmetis. Drobė, aliejus. Šoninio altoriaus oratoriumo pusės pirmasis ir antrasis retabulo tarpsniai.
40. V. Jakševičius, S. Jakševičius. Šv. Juozapo koplyčios trys altoriai. XX a. 3 dešimtmetis. Neoklasicizmas. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus, auksavimas. Katedros pietinė pusė.

41. I. Rudolfas. Nekalto Prasidėjimo Švč. M. Marija. 1928 m. Drobė, aliejus. Matmenys: 139 x 87,5 cm. šv. Juozapo koplyčia. B. E. Murillo. Nekalto Prasidėjimo Švč. M. Marija. 1678 m. Matmenys: 274 x 190 cm. Pasaulio dailė. Vilnius: Alma Litera, 1997.
42. Šv. Juozapo koplyčia. Alesco (Italija) Reljefų ciklas „Kryžiaus kelias“. XX a. pab. Bronza, liejyba, medis.
43. V. Jakševičius, S. Jakševičius. Šv. Pranciškaus Asyžiečio koplyčios trys altoriai. XX a. 3 dešimtmetis. Neoklasicizmas. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus. Katedros šiaurinė pusė.
44. V. Jakševičius. Vyskupo sostas. XX a. 4 dešimtmetis. Medis, lakavimas, drožyba. Matmenys: baldakimo h – 5,8 m., baldakimo sosto pl. – 2,06 m., krėslo h – 98,7 cm, krėslo pl. – 75,7 cm, krėslo gl. – 64 cm, pakyls h – 48,5 cm, pl. – 326 cm, gl. – 221 cm. Katedros presbiterijos kairioji pusė.
45. V. Jakševičius. Krėslai garbingiems svečiams. XX a. 4 deš. Medis, lakavimas, drožyba, mūras, tinkas, polichromija: aliejus. Presbiterija.
46. V. Jakševičius. Sakykla. XX a. 4 deš. Mūras, lipdyba, polichromija: aliejus, auksavimas. Dešinėsios navos priekinė dalis.
47. A. Jakševičius. Naujamiesčio bažnyčios šventoriaus vartai. Mūras, tinkas.
48. A. Jakševičius. Laisvės paminklas Žiežmarių miesto aikštėje. 1932 m.
49. V. Jakševičius. Gegužinės bažnyčios altorių ansamblis. Neobarokas, neoklasicizmas. Mūras, tinkas, polichromija: aliejus, auksavimas. Apie 1933 m.
50. I. Rudolfas. Prisikėlęs Kristus. 1923 m. Drobė, aliejus. Kauno Prisikėlimo bažnyčia.

Drulienė, Renata

Ža31 Kaišiadorių Kristaus Atsimainymo katedra. – Kaišiadorys: Kaišiadorių muziejus, 2008. – 120 p.: iliustr. Santr. angl.
– Iliustr. sąrašas: p. 80–81. R-klės: p. 89–109.

ISBN 978-9955-815-73-0

Knygoje rašoma apie Kaišiadorių vyskupijos bažnyčių varpus, jų istoriją ir likimus. Tai pirmoji knyga lietuvių kalba, skirta varpams. Joje kalbama apie vyskupijos bažnyčiose saugomus ar jose buvusius XV–XX a. varpus, juos nuliedinusius meistrus bei dirbtuves. Knygoje taip pat kalbama apie naujai įgytus Kaišiadorių vyskupijos bažnyčių varpus, senųjų varpų apsaugos problemas, pateikiamas valstybės saugomų varpų sąrašas.

UDK 726(474.5)

Redaktorė

Audronė Sakalauskaitė

Fotografai

Kostas Radlinskas

Dizainerė

Jurgita Machrova

UAB „Petro ofsetas“ Žalgirio g. 90;
www.petroofsetas.lt

